

I. eca. 123.

Panu dr. Vackovi

Kapras

Teca 123

V.

Manželské právo majetkové dle českého práva zemského.

Napsal JUDr. Jan Kapras.
(Předloženo 27. dubna 1908.)

T-4138

Úvod,

§ 1. Manželství v starší době.

Manželské právo majetkové v starším historickém stupni vývojem souviselo všude úzce s jednotlivými formami manželství, takže mnohým útvarům jeho jen v této souvislosti lze náležitě porozuměti. Zdá se proto býti s výhodou, přihlédnouti nejprve krátce k hlavním historickým měnám, které manželství v zemích Českých prodělalo až do doby, kdy stalo se úplně na církvi a církevním právu závislým, a kdy tudíž organická souvislost jeho s domácím právem přirozeně přestala.

Starší tyto poměry jsou u Čechů vesměs zjevy patriarchální¹⁾, a první historickou formou manželství u nás byl sňatek únosem,²⁾ který předpokládá patriarchy.³⁾ Přímých zpráv o něm se nám ovšem mnoho nezachovalo, poněvadž doba sňatku únosového spadá přibližně do začátku dějin českých. K roku 869. letopisec Fuldenský

¹⁾ Předcházel-li patriarchátu u starých Čechů matriarchy, nedá se historicky odůvodnit. O matriarchy srov. Bachofen, Das Mutterrecht 1861; Dargun, Mutterrecht u. Raubehe 1883; A. Martin, Histoire de la condition des femmes chez les peuples de l'antiquité 1839; Post, Die Anfänge des Staats u. Rechtslebens 1878; Lippert, Die Geschichte der Familie 1884; Post, Studien zur Entwicklungsgeschichte des Familienrechts 1889; Giddings, Základy Sociologie 1900; bližší literaturu u Meili, Institutionen der vergleichenden Rechtswissenschaft 1898, str. 119.

²⁾ Zibrť, Listy z českých dějin kulturních 1891, str. 102. a n.

³⁾ Giddings, l. c. 330; Lippert, Familie 101.

Věstník Král. Č. Spol. Nák, tř. hist. 1908.

1320/423

vypravuje: Sclavi, qui vocantur Behemi, terminos Baiōariorum crebris incursionibus infestant et quasdam villas incendio tradentes, mulieres inde duxere captivas.⁴⁾ Takové výpravy patrně podnikali Čechové častěji nejen za hranice, nýbrž i uvnitř do území sousedních kmenů českých. Pod stejný titul zařadíme také asi nejsprávněji zprávu Vincentiovu o únosech žen Milánských r. 1158.⁵⁾ Nejznámější jest ovšem únos Břetislavův r. 1028.⁶⁾ Že ve XII. století skutečně sňatek únosem v Čechách ještě v obyčeji byl, toho nejlepším důkazem jest Homiliář Opatovický, který stanovuje „Omnibus denunciare, ut nullus uxorem accipiat nisi celebratis nuptiis. Raptum omnibus modis prohibete.“⁷⁾ V lidu prostém ještě v XVI. stol. zbytky tohoto starého obyčeje v míře dosti hojně se udržely.⁸⁾

Ze sňatku únosem vyvíjí se časem sňatek koupí,⁹⁾ a to tak, že delší dobu vedle sebe oba tvary existují. O Břetislavovi sděluje Kosmas:¹⁰⁾ „Igitur Bracizlaus . . . intra semet ipsum coepit cogitare, utrum eam vi rapere temptet, an dotalibus connubia parat. Sed maluit viriliter agere, quam supplicando colla submittere . . .“ Nesprávným byl starší názor, že Slované kupu žen neznali.¹¹⁾ U všech Slovanů naopak zvyk tento se zachoval, a původní význam „věno“ byl právě dávkou placenou mužem za ženu.¹²⁾ Otec prodával svou dceru,

⁴⁾ Pertz, Monumenta Germaniae historica (scriptores) I. 380.

⁵⁾ Boemi vero . . . mulieres quoque pulchras iuenculas multas rapiunt, secum in castra deducunt, quas domnus Daniel, Pragensis episcopus, de manibus eorum quasdam precibus, quasdam pecunia liberans domno Peregrino . . . custodiendas committebat, recreatas consolatas in civitatem Mediolanensem fideliter deducebat. (Fontes rer. Boh. II. 439.)

⁶⁾ Kosmas I. cap. 40; Schreuer I. c. 37.

⁷⁾ Ed. Hecht 22.

⁸⁾ Zajímavé případy ty sestavuje přehledně Zibrť v práci shora citované (str. 113). Uvádíme z nich některé: Zřízení selské v Loučanech z r. 1525. „Žádný z sedlákův, jakož ten obyčej sedláci mají, dcery aneb dívky aby žádnému nebral mocí bez vůle otce . . .“ Podobně ve zřízení r. 1573 vydaném pro vesnice panství Třebického: „Což se ženění dotýče, tak mnozí ten obyčej mají, aby pomínouc dobrý křesťanský řád, sirotky, vdovy, neb vaše dcery loudili a ukrádali. Jestliže se kdo toho dopustí a takovým neřádným louzením ženiti se bude, nehledajíc toho řádně, takový, jakožto jiný zločinec i s pomocníky svými pokutami i dlouhým vězením trestán bude . . .“ (Zibrť tamže 114.)

⁹⁾ Giddings 333; Lippert, Familie 108 a 115.

¹⁰⁾ Cap. I. 40.

¹¹⁾ Na př. Ivaniševič, Idea o osobnosti podle starých práv českých a skandinávských. ČCM. 1843, str. 602.

¹²⁾ Hanel, Věno v právu slovanském. Právník X., str. 796 a n.; Schreuer I. c. str. 50, p. 75.

a tato přecházela prodejem tím v držbu nového svého pána, jehož právo výhradné držby je chráněno. Zbytek těchto starých názorů udržel se v českém právu ještě dlouho ve větě „každá žena jest nesvobodná, dokudž muže má, a jest vězeň muže svého“. Ovšem jest žena znenáhla proti přehmatům mužovým chráněna svým vlastním rodem, s nímž muž vstupuje ve smlouvu míru a přátelství. Přeměnou sňatku únosového ve sňatek koupí stává se únos trestným,¹³⁾ a jak moc církevní¹⁴⁾ tak moc světská¹⁵⁾ proti němu zakročuje, kdežto dříve vyrovnati poruchu právní mezi oběma rodinami (únosce a unesené) bylo věcí pouze soukromou. Důsledkem těchto názorů jsou ženy jen věcmi prodeje a jen znenáhla mění se v plnoprávné právní subjekty. Přijetí křesťanství a zavedení křesťansko-církevních zásad pro sňatek tento vývoj jen urychlilo.

Při uzavírání sňatku však ještě dlouho do doby křesťanské kladl se důraz na skutečnou držbu, její odevzdání otcem a zároveň uchopení se mužem ve formě copulae carnalis. Tak vypravuje Kosmas¹⁶⁾ o Libušině sňatku: *obviam eis (Přemyslovi a jeho průvodu) domina stipata suis satellitibus accelerat et inter se consortis dextris cum magna laetitia tecta subeunt, thoris discumbunt, Cerere et Bacho corpora reficiunt, cetera noctis spatia Veneri et Hymeneo indulgent.* Ještě jasněji však plyne totéž z epizody vypravované v životě sv. Vojtěcha od Jana Kanaparia:¹⁷⁾ *Quadam die, dum iret (Adalbertus) de scolis, unus, qui erat socius itineris, praetereuntem puellam humo prostravit et causa ludi eum desuper proiecit. Concurrunt scolares et, quidnam foret acturus, cum ingenti chachino expectant. Ille vero, quia vestitam virginem tetigit, o bona stultitia! iam se nupsisse verissime credidit. Inde erigens se de inuisa virgine, dedit se bene simplex puer in amarissimas lamentationes, atque continuo imbre oculos humectans*

¹³⁾ Lippert, Familie 150.

¹⁴⁾ Zibřt I. c. 105.

¹⁵⁾ Kniha Rožmberská čl. 112. (z unosby tříj pónon), Řád práva zemského čl. 84 a 85, Ondřej z Dubé čl. 12. — Únos je zločinem těžkým, kladeným na stejný stupeň s krádeží, zhárstvím ano i vraždou. Na př. . . . *exclusis solummodo emendis propter homicidium, furtum, incendium ant raptus violentos virginum, viduarum seu coniugatorum intervenientibus (Libri erectionum ed. Borový II. 211 z r. 1384; také II. 204. z r. 1384, 212 z r. 1384 a IV. 379 a 467 z let 1392 a 1397) . . . Item iudex recipiat tres culpas, praeter incendium, homicidium et stuprum, quod vulgariter dicitur unos . . .* (Emler, Deset urbářů českých z doby před válkami husitskými str. 123; podobně i 124, 125).

¹⁶⁾ Cap. 8.

¹⁷⁾ Cap. 5. (Fontes rer. Boh. I. 538.)

heu me! nupseram, in quid et criminis machinatorum digito monstrans:
hic me nubere fecit!

Manželství starých Čechů nebylo však, jak se zdá, hned od počátku monogamické, nýbrž aspoň tam, kde prostředky tomu dovolovaly, polygamické. Polyandrie se nevyskytá. Nehledíc ani k tomu, že polyandrie pravidelně předpokládá matriarchát,¹⁸⁾ nezmiňují se prameny naše nikde o podobných poměrech.¹⁹⁾ Za to případy polygamie nejsou právě tak vzácné, a také všeobecně v literatuře se existence její uznává.²⁰⁾ Případy přesné původní polygamie máme v dějinách dva: Sama a Slavníka. O Samovi sděluje Fredegar:²¹⁾ „Samo XII uxores ex genere Winodorum habebat, de quibus XXII filios et quindecim filias habuit.“ A právě tak jasně vypravuje životopisec sv. Vojtěcha Bruno²²⁾ o světcově otci Slavníkovi, že nehřešil jen s jedinou ženou vedlejší, nýbrž že měl celou turbam feminarum. V obou případech nedá se užiti vysvětlení Kaindlova, že jedná se o pouhé souložnice (Kebswieber, concubinae). Spíše dalo by se to tvrditi o poměru Oldřicha a Boženy, ač i zde Kosmas nasvědčuje tomu, že Božena byla považována za plnoprávnou ženu Oldřichovu. Kosmas vypravuje totiž celou pověst o spatření Boženy a končí ji slovy: *Hanc continuo mittens dux tulit in sua nec tamen antiqua soluit conubia, quia tunc temporis, prout cuique placuit, binas vel ternas coniuges habere licuit: nec nefas fuit rapere alterius uxorem et uxori alterius nubere marito. Et quod nunc ascribitur pudori, hoc tunc fuit magno decori, si vir una coniuge aut coniunx uno viro contenti viverent. Vivebant enim quasi bruta animalia, connubia habentes com-*

¹⁸⁾ Lippert, Familie 130.

¹⁹⁾ Frind (Die Kirchengeschichte Böhmens 1864. I. 52) neprávem opíraje se o několik zmínek Kosmasových: v dekretch Břetislavových, že má býti žena viro uno spokojena (II. 1), podobně ve zprávě o Oldřichovi (I. 36) a o známé místo ze života sv. Vojtěcha (duxerat hic ternas uxores, iste quaternas, foemina nec solo contenta marito), tvrdí existenci polyandrie. Místa uvedená však vztahují se pouze na poněkud volný život pohlavní, ne však na polyandrii, jak ukázal správně Schreuer l. c. 48.

²⁰⁾ Frind l. c. I. 52; Dudík, Maehrens allgemeine Geschichte 1860. 1865 I. 359, IV. 409; Wattenbach, Wendische Geschichten 1843 I. 39; Scheuer l. c. 47; Lippert, Soc. I. 204. Jen Palacký (Dějiny ed B. Riegra I. 111) pronáší pochybnosti o existenci mnohoženství u starých Čechů, a Kaindl (Ueber die angebliche Vielweiberei bei den alten Böhmen. — Mit. d. V. f. Gesch. d. Deutschen in B. XXXI. str. 189) jsoucnost její popírá.

²¹⁾ Lib. IV. c. 8. (Script. rer. Merovingarum II.)

²²⁾ Fontes rer. Boh. I. 266.

munia.²³⁾ Případy polygamické stávají se však příchodem křesťanství stále vzácnějšími, a monogamie, která původně byla jen v nižších vrstvách, nabývá i nahore půdy. Přejchod nebyl náhlý, nýbrž dál se tak, že vedle ženy plnooprávněné užíváno otrokyň²⁴⁾ aneb souložnic.²⁵⁾

Po zavedení křesťanství církev vůbec dovedla veškeré záležitosti manželské strhnouti na sebe.²⁶⁾ I zavedena nejprve vesměs církevní forma sňatku, ač ještě v XIV. století musila církev proti nepořádkům některým v tom směru vystupovati.²⁷⁾ Hlavně pak dovedla církev všechno rozhodování o věcech manželských dostati do svých rukou. Také to nešlo rychle. V legendě Panonské²⁸⁾ „jakýsi člověk velmi bohatý a rádce oženil se s příbuznou svojí, to jest se švakrovou, a (Method) mnoho domlouvav, učiv i napomínav nemohl jich rozvésti“; t. j. nemohl uplatniti Method ještě předpisů církevních. Stejně vedlo se i sv. Vojtěchu později, když proti domácím právům a zvykům²⁹⁾ pokusil se cizoložnici kterousi zachovati při životě, zavřev ji do kláštera; rozezlený lid mu jí vyrval za hrozby „habemus fratres tuos, in quorum uxoribus, prole et praediis hoc malum ulciscamur,“ a když se jí zmocnil, rapitur infelix frustra pressis altaribus et sub manu coniugis capitale iussa est subire sententiam. Quod cum ille velut vir iustus facere nollet, sub gladio vilis vernulae truncata, poenas male usi corporis capite exsolvit.³⁰⁾ K tomu připojiti třeba ještě, že manželství bylo v starší době velmi

²³⁾ Kosmas I. 36.

²⁴⁾ Lippert, Soc. I. 205.

²⁵⁾ Že skutečně podobné poměry byly, ukazuje, že Vladislaus dux Poloniae habens duos filios unum de concubina progenitum, nomine Sbihnev, alterum ex Judita, Wratislavi regis filia, editum, nomine Boleslaum, hos inter suum regnum dividit per medium. Stejně bylo ještě za Přemysla II., jehož syn Mikuláš i s potomstvem svým, považován byl za Přemyslovce; ovšem bylo sesílno toto vědomí i legitimací papežovou (Codex Moraviae III. 284, 289.)

²⁶⁾ Stejně tomu bylo i v Polsku. J. Bandtkie, Prawo prywatne polskie 1851, str. 169. R. Hube, Prawo polskie w wieku XIII. (1874), str. 54 a Prawo polskie we XIV. wieku, sv. I. 57.

²⁷⁾ Höfler, Concilia Pragensia 1862, str. 54, 56 a 70.

²⁸⁾ Cap. XI. (Fontes rer. Boh. I. 49.)

²⁹⁾ S vývojem sňatku koupí téměř všude zavedeno bylo přísné zachovávání čistoty manželské se strany manželky. (Lippert, Familie 149.) Důkazy o čistotě manželské u starých Slovanů srov. Palacký sv. I. str. 111 a Kaindl I. c. 191.

³⁰⁾ Cap. 19. (Fontes rer. Boh. I. 252.) Podobně i Brunonův život cap. XVI. (Fontes I. 281.)

lehce rozlučitelným. Sv. Vojtěch stěžuje si koncem století X. super illicita discidia inconstantis coniugii,³¹⁾ a také příklad Oldřichův r. 1004, který bez dlouhého vyjednávání činí Boženu, dosud ženu Kresinovu, prostě svojí ženou,³²⁾ nasvědčuje těmuž. První vystoupení proti těmto volným názorům spadá hned do doby pokřesťení. Píše totiž papež Jan VIII. Kocelovi: „Porro eos qui uxores suas dimiserunt vel illis ad alias viventibus migraverunt nupcias tamdiu cum consentaneis eorum excommunicamus, quousque posterioribus remotis priores penitendo receperint. Sicut enim nupcie a Deo ita divorcium a diabolo est . . . Precipue cum hec pessima consuetudo ex paganorum more remanserit, quorum in talibus non alius nisi ipse diabolus erat magister et auctor.”³³⁾ Pro Čechy jsou první nařízení v tom směru pozdější. Jsou to ony dva nejstarší zákony české: edictum Boleslai ducis z r. 992 a decreta Bracislai ducis.³⁴⁾ Prvním nařizuje se rozlučovati manželství, pokud jsou uzavřena proti církevním zákonům,³⁵⁾ druhé dotýkají se hlavně čistoty manželstev. Manželství prohlašuje se za nerozlučitelné, muž má míti pouze jedinou ženu, rušitel čistoty manželské má býti prodán do otroctví.³⁶⁾ Koncem století

³¹⁾ Kosmas I. 29.

³²⁾ Bozena, quae fuit Cresinae (Kosmas I. 36), neznamená nikdy dcera, nýbrž vždy žena.

³³⁾ W. Wattenbach, Beitrage zur Geschichte der Christlichen Kirche in Maehren und Boehmen (1849) str. 49.

³⁴⁾ První tištěn: Wattenbach l. c. str. 51; Jireček, Codex iuris Bohemici I. 14; Friedrich, Codex diplomaticus I. 43; druhý Jireček I. 15, a v Kosmasově kronice k roku 1039. Zda zákony ty v té formě, v jaké se nám dochovaly, byly také skutečně vydány, nemá pro nás na tomto místě zvláštního významu, neboť obsah jejich de facto platil, třebaš poněkud později než udáno jest rokem jich zdánlivého vydání.

³⁵⁾ Dux Bolezlaus . . . dedit praefato episcopo secundum statuta canonum separare ea conjugia, quae infra parentelam contra sacram legem conjuncta esse reperirentur.

³⁶⁾ . . . ut vestra connubia, quae hactenus habuistis ut lupanaria et eu brutis animalibus communia, a modo juxta canonum scita sint legitima, sint privata, sint insolubilia, ita duntaxat ut una vir conjuge et conjux viro uno contenti vivant. Si autem coniux virum, aut vir conjugem spreverit, et rixa inter eos usque ad discidium efferbuerit, qui ex eis in priorem copulam legitime celebratam redire noluerit, nolo, ut secundem ritum nostrae terrae hujus rei violator in servitutum redigatur, sed potius nostri immutabilis decreti per angariam, qualiscunque sit persona, redigstur in Ungariam et nequaquam liceat, ut pretio se redimat, aut in hanc terram redeat, ne unius contagio oviculae totum Christi serpat ovile.

XII. jsou zásady církevní již plně uznávány, a soudnictví o věcech manželských biskupům příznáno.³⁷⁾ Po vytvoření se soudů konsistorních byly sporné záležitosti toho druhu u nich rozhodovány.³⁸⁾

§ 2. Rodinný nedíl a právo žen k němu.

Základem majetkových poměrů a všeho práva těchto poměrů se dotýkajícího jest u starých Čechů nedíl rodinný.¹⁾ Nedíl ten není snad zvláštností českou, vyskytuje se i jinde u Slovanů²⁾ a tvoří nejstarší fási majetkových poměrů téměř u všech národů.³⁾ V soukromém právu českém jsou však stopy jeho patrnější, než kde jinde, protože právo to udrželo do značné míry archaistický ráz svůj, zůstávajíc až do XVI. století právem s výrazným znakem agrárním. Zjev ten souvisí prostě s tím, že šlechta, jejímž právem zemské právo se stalo, byla u nás šlechtou výlučně agrární, a že práva speciální jmenovitě městské, které v Německu a jinde především napomáhala k tomu, aby archaistický agrární ráz práva zemského byl setřen, byla právy cizími, a jich působení na právo zemské bylo jen velmi nepatrné. Chceme-li tudíž sledovati vývoj kteréhokoli práva majetkového u nás, jest nám vyjítí vždy od nedílu rodinného.

V historické době je nedíl český většinou nedílem rodinným v užším slova smyslu, t. j. vztahuje se pouze na rodinu užší, rodiče a děti, nebo bratry, a rozpadá se odpadnutím hlavy (otce), aneb založením vlastní domácnosti. V starší době byl patrně nedíl širší, zaujímal celý rod. Zbytkem těchto starších velikých nedílů jsou Vršovici, kteří v době svého zničení (1108) čítali dle zpráv kronikářských

³⁷⁾ Erben, Regesta I. 201, 234, 238.

³⁸⁾ Srov. vydání akt konsistoře pražské Tadrů (I.—VII. 1893—1901), Borovým (1868) a Pažoutem (I. 1906).

¹⁾ Vývoj rodinného nedílu u Slovanů podává velmi jasným způsobem K. Kadlec, Rodinný nedíl čili záduha v právu slovanském (Praha 1898), kde poměry české vylíčeny jsou na str. 73—104. Tamtéž najdeme na str. 5 a n. obšírné sestavení literatury o nedílu u Slovanů. Z nejnovější doby budiž k tomu dodáno jen S. S. Bobčev, Българската челядна задруга. Otisk z min. Sborníku Bulh. kn. XXII. 1907.

²⁾ Jinak J. Peisker, Slovo o záduze (Praha 1899). Srov. K. Kadlec, K Slovu o záduze (Praha 1900), O. Balzer, O zadrudze slowiańskiej uwagi i polemika (Kwartalnik Histor. r. XIII.).

³⁾ Srov. zvláště K. Kadlec, Rodinný nedíl ve světle dat srovnávacích dějin právních (Praha 1901). Pro Maďary platilo totéž (Kadlec, Verböczyovo Tripartitum, Praha 1902 str. 191 a n.).

přes 3000 osob. Nežili sice ve společné domácnosti, ani pohromadě, nýbrž roztroušeni po celé zemi; vzdor tomu však tvořili jednotku. Byl to zbytek starých osobních svazků v době, kdy teritoriální princip vytlačil osobní již úplně.⁴⁾ Řadu dokladů pro menší sice společenstva, avšak přesahující rámec prosté rodiny, podává Kadlec ve svém „Nedíle“ str. 75—77. Velmi dlouho držel se nedíl poněkud rozšířenější i u rodu Vítkoviců neb Rožmberků⁵⁾ a navázal zde v XVI. století již na první počátky zřízení fideikomissního.

Původně předpokládal patrně nedíl také společné žití pod jednou střechou. Nejen majetek byl společný, nýbrž i krb. Požadavek ten později odpadl úplně, a ani při malém nedílu užší rodiny nežádalo se, aby členové jeho společně bydleli.⁶⁾ Označení nedílu a jeho příslušníků dalo se způsobem velmi rozmanitým;⁷⁾ jmění však, které tvořilo podklad nedílu, označováno v právu českém vždy stejně „dědina“. Dědinou jsou nemovitosti po předcích zděděné se vším všudy, co k pravidelnému životu na nich bylo zapotřebí, které tvoří jednotku. Tato jednotka je ve výhradné držbě rodu neb rodiny — o vlastnictví nelze dobře ještě mluvit. Všichni členové jsou zde oprávněni stejně, nemají však nároku na nějaký díl. Není také práva dědického, zrovna jako není posloupnosti dědické, je jen skutečné přesouvání nebo posouvání této držby na další linie, uvnitř rodu se tvořící.

V čele tohoto nedílu, této jednotky, stojí osoba jedna, kmet, otec, vedoucí a řídicí nedíl. To bylo v starších dobách všude, a později jen tam, kde nedíl tvořila rodina s dosud žijícím otcem v čele. Tu také otec disponoval vším⁸⁾ a zastupoval nedíl na soudě, i jako žalovaný, i jako žalobce.⁹⁾ Podobně bylo tomu i tenkrát, byli-li pouze jediný člen nedílu zletilý a týž zároveň poručníkem ostatních. Bylo-li však více zletilých členů nedílu, v jehož čele nestál otec, vystupovali při všech právních jednáních společně, rukou společnou a nerozdíl-

⁴⁾ Lippert, Socialgeschichte I. 193.

⁵⁾ Jireček, Slovanské právo II. 261.

⁶⁾ Jireček, Slov. právo I. 63; F. Vacek, Sociální dějiny české doby starší (Praha 1905 str. 8. a 12.); Kadlec, Nedíl ve světle dat srov. str. 50.

⁷⁾ Výrazy ty sestaveny jsou u Kadlece, Nedíl str. 74.

⁸⁾ Všehrd, Knihy devatery IV. 4, 8. — O poměrech moci otcovské srov. Ruber, Beiträge z. G. des Vormundschaftsrechtes 33. — V Polsku bylo již ve XIII. stol. zapotřebí svolování synů, Hube, Pr. p. XIII. w. str. 65.

⁹⁾ Nález v Cod. jur. II. 2, 23; Rel. tab. I. 164; Officium circa tab. 53; Žitíz. VI. 16 a 59; 1530, čl. 16 a 58; 1549 D 10; 1564 C. 25.

nou.¹⁰⁾ Svůj díl sice každý z nich, jsa zletilým, prodati může,¹¹⁾ podobný prodej byl však spojen s obtížemi, poněvadž teprve při dělbě skutečné přesně hodnota dílu a obsah jeho mohl býti stanoven. Již však ve století XV. bylo dovoleno v Čechách učiniti zřízení rodové tím způsobem, že rod s povolením královým může jmenovati správce statku, jenž statek ten aktivně i passivně zastupuje. Ustanovení to tvoří přechod od starého nedílu k pozdějším fideikomissům.¹²⁾

Nedíl končil buďto oddělením nebo rozdělením. V prvním případě jednalo se jen o odloučení jedné osoby, kdežto ostatní zůstaly v nedílu dále. Právo žádati oddělení měl v starší době syn dospělý proti svému otci,¹⁴⁾ bratr proti bratru,¹⁵⁾ otec proti svému synu.¹⁶⁾ Koncem XV. století přestává však všeobecná povinnost otce oddělit syna a obmezuje se na případ sňatku synova,¹⁷⁾ spolu však ztrácí i otec právo libovolně proti vůli syna svého vyplacením podílu jeho z nedílu vyloučiti.¹⁸⁾ Vyplacení podílu nemusilo se státi skutečným oddělením části nemovitostí rodinných, nýbrž mohlo pozůstávati i v penězích¹⁹⁾ nebo v důchodech.²⁰⁾ O vyplacení tom dával oddělený kvitanci deskovou.²¹⁾ Jiným způsobem mohl se nedíl končiti rozdělením,²²⁾ buď při smrti otce aneb při úplné dospělosti všech členů na základě vůle jich všech. Při dělení tom stanovoval se stav jmění movitého i nemovitého, neboť obé stejně podléhalo dělbě, ať bylo

¹⁰⁾ Lib. cit. I. 348, II. 593; nález v Cod. jur. b. III. 60; Knížky nálezů AČ. XIX. 482; Zř. mor. 1604, str. 79. — Výjimka Lib. cit. I. 373.

¹¹⁾ Blíže Kadlec, Nedíl str. 82.

¹²⁾ Nález z r. 1498 (desky zem. Václava Hyndráka H 13); Zř. 1500 čl. 62; 1530 čl. 66; 1549 D 18; 1564 C 34; Knížky v AČ. XIX. 560.

¹³⁾ První zápis toho druhu je pro rod Rožmberský z r. 1493. Další podává Č. Pinsker, České zřízení rodové 1907 str. 8.

¹⁴⁾ Ondřej z Dubé čl. 67; Maj. Car. LXIX; Všehrd VI. 7.; Rel. tab. II. 214, 376, 433 a j.

¹⁵⁾ Všehrd VI. 7; Knih. Tov. 146, 151; Rel. tab. I. 387.

¹⁶⁾ Ondřej z Dubé 66; Všehrd VI. 11.

¹⁷⁾ Nález z r. 1497. Cod. jur. III. 2. 163; Zř. VI. 516; 1549 F 27; 1564 K 2; na Moravě Kniha Tov. čl. 151 zná ještě povinnost otce syna na jeho žádost oddělit; teprve usnesením sněmu z r. 1517 (Lib. cit. I. 422 rejstřík) tato povinnost zrušena. Totéž i ve Zřízení Opolsko-Ratibořském str. XVIII. 2, 3.

¹⁸⁾ Mor. zř. 1604 str. 78; Opolsko-Ratibořské XVIII. 2, 3.

¹⁹⁾ Všehrd VI. 4.

²⁰⁾ Formae liter. apud tab. (Cod. jur. II. 2) 8.

²¹⁾ Rel. tab. I. 551, II. 339; Všehrd VI. 5.

²²⁾ V právu polském končil se nedíl také smrtí matky (Kadlec, Nedíl 117). Toho v českém právu nebylo. O polských rozdílech srov. Hube, Prawo pol. XIV. w. str. 131.

společně dobyto, aneb dobyl-li je některý společník sám. Pouze věno ženy tvořilo výjimku.²³⁾ Děliho se dle kolen a ne dle hlav, byla tudíž zásada representace v českém právu v tomto směru plně příznána.²⁴⁾ Nejstarší bratr dělil, společníci od nejmladšího počínajíc volili z dílů utvořených,²⁵⁾ čímž mělo býti zabezpečeno utvoření dílů skutečně rovných. Formality zvláštní pro dělení původně předeepsány nebyly, nýbrž přenecháno dělení úplně libovůli společníků. Poněvadž však bylo používáno toho k obcházení odúmrti královské, bylo tajné dělení kde rodina ve skutečnosti v neděle nežila, formálně ho však zachovávala, zakázáno. Proto již Karel IV. v *Majestas Carolině*²⁶⁾ nařídil, aby rozdily veřejně se dály buď před králem, nebo před třemi šlechtici, anebo před soudem plným. Vzdor tomu jak *Všehrd*,²⁷⁾ tak *Knihy Tovačovská*²⁸⁾ o tajném dělení se zmiňují, a také *Zřízení Vladislavské*²⁹⁾ a *Zřízení z roku 1549*³⁰⁾ je zakazují. Veřejné rozdělení dalo se v době *Všehrdových* dskami, listy neb přátely,³¹⁾ při čemž prvé před posledním požívalo mnohých vyvod. *Zřízením Vladislavským*³²⁾ dělení přátely zakázáno, a od té doby všechno dělení jen dskami aneb listy díti se mohlo. Za to začalo se v této době lišiti předběžné rozdělení, v němž společníci se o jednotlivých dílech dohodli, a konečné rozdělení, které pozůstávalo ve vkladu do desk zemských.³³⁾

Oddělením přestával styk bližší majetkový jednotlivých členů. Jmenovitě přestávalo právo dědické vzájemné. Oddělený (*divisus*) jako by ani nepatřil k rodině, od níž byl oddělen. Zůstalo mu pouze právo retrakční k dědině, od níž byl oddělen. V českém právu říkalo se tomu *ssuti dědin* (*sipatio*). Že je to prastaré, ukazuje již předpis knihy *Rožmberské*.³⁴⁾ Právo dědinu *ssouti* náleží dle pramenů na-

²³⁾ Ondřej z Dubé 66; *Všehrd* V. 8; *Zř.* VI. čl. 519; 1549 J 28; 1564 K 3

²⁴⁾ *Zř.* 1549 F 32; 1564 K 7.

²⁵⁾ *Všehrd* VI. 8, 9 a 11; *Kn. Tov.* 147; *Kn. Drn.* 66; *Zř.* 1549 F 31; 1564 K 6.

²⁶⁾ čl. XXXVI.

²⁷⁾ čl. VI. 1.

²⁸⁾ čl. 150.

²⁹⁾ čl. 520.

³⁰⁾ čl. F. 26.

³¹⁾ *Všehrd* VI. 10; *Knížky nálezů v AČ.* XIX. 437.

³²⁾ Čl. 520; 1549 F 26; 1564 K 1.

³³⁾ *Zř.* 1530 čl. 167; 1549 F 30; 1564 K 5. — Formu rozdělení podává *Všehrd* VI. 3; obšírně ze starší doby srov. *Codex Moraviae* VII. 466 z r. 1346. Na rozdělení mohlo býti také žalováno; *Formae querel.* (*Cod. jur.* II. 2) 73; blíže *Kadlec*, *Nedíl* 96.

³⁴⁾ čl. 187 (vyd. *Brandlova*).

ších³⁵⁾ všem odděleným příbuzným z otcovy strany rodu mužského.³⁶⁾ Dcerám totéž právo jen výjimečně příslušelo.³⁷⁾

Výkon jeho je vždy vázán na lhůtu roku a dne (šesti neděl) a splacení jest možné jen penězy hotovými. Prameny z druhé polovice století patnáctého v Čechách o ssutí více se nezmiňují, Kniha Tovačovská³⁸⁾ však právo to uvádí.

Právo dědické³⁹⁾ ve všem souvisí úzce s dějinami nedílu. V starém nedíle vlastně neexistovalo, tam byl pouze skutečný přechod z generace na generaci. První počátky práva dědického vytvářejí se ve příčině přednosti nedílu, kmeta,⁴⁰⁾ a teprve mnohém později možno mluvit o právu dědickém členů. Je to zcela přirozeno, neboť dědina patřila rodu, a člen toho rodu již svým narozením stával se spolu-subjektem výhradné držby její, dospělostí se toto právo jen uplatňovalo. Teprve když svazky nedílové jsou uvolněny, povstává možnost pro vytvoření se práva dědického, a tu jest jen zcela přirozeno, že považuje se pouze člen neoddělený za oprávněného k dědictví.⁴¹⁾ Zásada ta u nás tak, jako všude jinde se vytvořivší, trvala déle než jinde, a teprve XV. století docílilo její zrušení.⁴²⁾ V té době nedíl

³⁵⁾ Řád práva zemského čl. 70 a 71; Ondřej z Dubé čl. 14.

³⁶⁾ „... ježto by ten bratr nebo přítel byl jemu po otci, ale ne po mateři ...“ Řád čl. 70. „A jiný nemož ssutí jedno strýc, bratr, stryjčenec nebo syn dílný, ale jiný nic ...“ Ondřej 14.

³⁷⁾ „Pakli by otec prodal dědictví poslušné a do roka umřel, a panna dědička ostala, a žádala by své dědictví vyplatiti, tak s sutiem může jíti.“ Ondřej, čl. 14.

³⁸⁾ čl. 169.

³⁹⁾ E. Vocel, O staročeském právu dědickém (Poj. kr. č. spol. n. V. 11, 1861); J. Čelakovský, Právo odúmrtné ke statkům zpupným v Čechách (1882); týž, Das Heimfallsrecht auf das freivererbliche Vermögen in Böhmen (1882); J. Kalousek, O staročeském právu dědickém a o královském právu odúmrtném na statcích svobodných v Čechách i v Moravě (1894); Kameníček, Zemské sněmy a sjezdy moravské II, sv. str. 136.

⁴⁰⁾ Lippert, Socialgeschichte I. 194.

⁴¹⁾ To bylo i dle statut Konrádových čl. 17, i dle listů krále Jana 1310 a 1311 a zůstalo to v platnosti až do Všehrda do konce století XV. beze změny. Srov. Kalousek str. 8, Čelakovský l. c. 5, 6. (něm. 4, 7). Nesprávné Vocel l. c. str. 26. — Podobně i v právu polském jen neoddělený dědí. Kadlec, Nedíl 109. — Hanel, Nejhlavnější zásady dědičného práva polského. Právník XI, str. 297 a násl.

⁴²⁾ Již Maj. Car. (čl. 65) činila dílným příbuzným ústupek, připouštějíc aspoň dílné syny; avšak ustanovení to nevešlo v platnost, jak ukazuje Všehrd. V Čechách teprve Vladislav r. 1497 vzdal se práva odúmrtného na prospěch oddělených příbuzných. Na Moravě již výrokem komise z roku 1437 potvrzeným

již značně pozbyl na svém významu pro právo soukromé vůbec, a tudíž i právo dědické od něho osvobozeno. Od té doby mají příbuzní dílní stejný nárok dědický jako příbuzní nedílní, ovšem s příslušným opatřením o vyrovnání eventuálních nesrovnalostí ze zvláštního jmění oněch vznikajících.

Dcery dědily pouze tehdy, nebylo-li synů, a nebyly-li dosud odděleny.⁴³⁾ Pokud však byl syn, vylučoval tento dcery úplně, stejně jako byly dcery oddělené a vybyté vyloučeny.⁴⁴⁾ Již Statuta Conradi v čl. 17. povolávaly dcery jen tehdy, nebylo-li synů. Stejně zůstalo to i dle listů Janových 1310 a 1311, Všehrda,⁴⁵⁾ Knihy Tovačovské⁴⁶⁾ a Drnovské.⁴⁷⁾ Při tom neplatila při osobách ženských representace.⁴⁸⁾ Ostatně však další zásady byly stejné jako při synech, jmenovitě dělení bylo prováděno nejstarší sestrou, a od nejmladších počínala volba dílů.⁴⁹⁾ Dcery neoddělené o toto své právo připraveny býti nemohly, neboť vydědění možno nebylo. Nebylo také přípustno, aby zůstavitel obmezil dcery jen na určitý díl, a povolal snad na statek mužské příbuzné vzdálenější.⁵⁰⁾ Avšak koncem století patnáctého připuštěno v Čechách zřízení rodové, a dle něho mohly dcery ve prospěch osob třetích mužských býti obmezovány.⁵¹⁾ Na Moravě vytvořila se naproti tomu pupilární substituce dle článku Zřízení zem-

---

Jiřím (1459) přiznáno právo dědické dílným mužským příbuzným po meči do čtvrtého kolena. Právo to rozšířeno Matyášem (1484) na prospěch mužských pokrevenců po meči do kolena pátého, Vladislavem (1510) ve prospěch dílných ženských příbuzných po meči a všech po přeslici do kolena pátého, Ludvíkem (1523) do šestého kolena a Rudolfem (1587) do nekonečna.

⁴³⁾ Stejně tomu bylo i u Poláků (Kadlec, Nedíl 119) a Rusů (Kadlec 69). V právu uherském byly ženy vůbec vyloučeny z nároku na statky donační, za to přičtena jim t. zv. quarta puellaris (Kadlec, Tripartitum 146, 247).

⁴⁴⁾ Dcera, která je oddělena a dostala věno, nedědí: Maj. Car. čl. 65 a 67, Všehrd VI. 6.; Knížky nálezů AČ. XIX. 501; Rel. tab. I. 132.

⁴⁵⁾ VI. 6, 3.

⁴⁶⁾ čl. 146.

⁴⁷⁾ Str. 69. Podobně i nálezy v Cod. jur. boh. II. 2, str. 20 a 21; Knížky AČ. XIX. 501.

⁴⁸⁾ Jsou-li dva bratři nedílní, a zemrou, jeden zanechav dceru, druhý syna, jest dcera vyloučena a syn dědí vše. Nález z r. 1496 (Kadlec, Nedíl 85); stejně zřízení 1549 F 32, 1564 K 7.

⁴⁹⁾ Kameníček, Sněmy II. 138.

⁵⁰⁾ Maj. Car. čl. 68; Rel. tab. I. 160, 239; II. 402.

⁵¹⁾ Pinsker, Zřízení rodové str. 8. — K místům tam uvedeným nutno dodat čl. F 32 zřízení z r. 1549, kde se praví: „Kterí rodové zřízení mezi sebou by měli, mají, nebo mítí budou s povolením královským: že se podle toho zřízení zachovati mají dcery nebo sestry.“ (Zř. 1564 J 64.)

ského z roku 1516: „... otec neb děd, ač by nechtěl, aby statek jeho odešel od jeho rodu v jiný rod, může dskami nebo na mocný list královský, od dcery neb dcer statek svůj na všem nebo na díle dáti a poručiti přátelóm svým přirozeným po otci neb po máteři . . . však opatře dceru neb dcery slušně věnem.“ Ustanovení to pozbývalo ovšem platnosti, dosáhl-li syn některý let svých.⁵²⁾

Nebyla-li dcera dědičkou, měla ve všech případech nárok na výbavu a věno, jak vůči otci, tak vůči svým neodděleným bratrům. Poskytnutím věna a výbavy oddělovala se dcera pravidelně od rodiny, avšak nebylo to nutným. Prohlášením před úřadem deskovým mohl právní účinek tento býti vyloučen. Vyplacení věna dělo se pravidelně při sňatku, a věno tu vypláceno vlastně muži. Věno dostávaly také dcery jdoucí do kláštera; to dáváno obyčejně v platu neb příspěvku doživotním.⁵³⁾

Neprovdala-li se dcera neb sestra a nešla-li do kláštera, měla nárok na zaopatření doživotní.⁵⁴⁾ Bratr mohl se této své povinnosti zbaviti vyplacením dílu, nemohl však sestru žádným vymyšleným zápisem o díl její připraviti.⁵⁵⁾ Dcera a sestra však nebyla oprávněna oddělení svého žádati.⁵⁶⁾ Dle zřízení českých nutno tudíž lišiti jednak vystoupení ženského člena nedílu na základě dohody ve formě prohlášení před králem neb soudem zemským a kvitování přijatého dílu,⁵⁷⁾ jednak oddělení téhož bez jeho vůle otcem neb bratrem.⁵⁸⁾ Ve všech případech oddělení tím přestávalo vzájemné právo dědické,

⁵²⁾ Kn. Tov. čl. 164; Kn. Drnov p. 76; Zřízení 1604 list. 77 b. — Czyhlarz, Eh. Güt. 8.

⁵³⁾ Na př. r. 1333 Cod. Mor. VI. 345; Kn. Tov. 148; Zř. 1604 l. 84 (. . . pannám v kláštery vešlým a do zákona daným a zákony zavřeným ukazuje se plat od bratří toliko životní a z práva, nic jináč. Pakli ji dadí co více, to jejich dobrá vůle.) — Srov. i. Kameníček, Glossy k věnnému a vdovskému právu moravskému na statech svobodných za XVI. stol. Gollova Pocta str. 226.

⁵⁴⁾ Zř. VI. čl. 489 a 523, 1549 F 32, 1564 K 7; Kn. Tov. čl. 148; Kameníček l. c. 224. — Pro starší dobu případ z r. 1197 (bratr vyhražuje sestře živobyčí) Friedrich, Codex I. 324. — Sestra nebyla povinna v takovém případě ze svých darů z lásky bratrům svým dáti ničeho (Knížky AČ. XIX. 561).

⁵⁵⁾ Nálezy Cod. jur. III. 2, 89, 90, 186; Zř. VI. čl. 529; Knížky AČ. XIX. 483.

⁵⁶⁾ Zř. VI. čl. 498. Jiného názoru, zdá se, jest Žerotín ve svých Zápisích. I. 211. Sestra může však svůj díl prodati. (Knížky AČ. XIX. 498).

⁵⁷⁾ Zř. 1549 F 32. — Zř. Opolsko Ratib. l. X. — Kvitance na př. Cod. Mor. XI. 2 (1375); Desky Opavské I. 11; Knihy Opolsko-Ratibořské A. fol. 33. (v. Kapras, Zemské knihy Opolsko-Ratibořské str. 18).

⁵⁸⁾ Zř. 1549 F 32; Kn. Tov. 148; Kn. Drn. 66; Zř. 1604 l. 79.

a žena oddělená stávala se úplně neobmezenou ve všech svých dispozicích.

Takto déle než jinde zůstávali předkové naši v nedíle. Po celé století XVI. byl nedíl ještě v plné platnosti. Teprve Obnovené Zřízení nedíl odstranilo.⁵⁹⁾

§ 3. Způsobilost žen k právům a k činům právním.

Názor o právním postavení žen je zásadně jiný ve právu římském¹⁾ a německém²⁾ než ve právech slovanských.³⁾ U Římanů a Germánů žena byla pod poručenstvím, u Slovanů nikoliv. Byloť postavení žen u Slovanů vůbec a u Čechů zvláště volnější než jinde. Žena považována tu zásadně za stejně oprávněnou jako muž, a jen v některých případech obmezována tato její volnost zvláštním postavením jejím. Žena může se sama zavazovati, může sama práv nabývat. Podklad tohoto rozdílu mezi názorem římsko-germánským a slovanským nutno hledati ve struktuře společnosti tehdejší.

Nesprávným byl o tom starší názor, který poručenství nad ženami motivoval tím, že žena byla považována za duševně méně vyvinutou a za nezpůsobilou následkem toho skutečně smlouvy uzavíratí. Poručenství nad ženami souvisí jak u Římanů tak i u Germánů s původní vojenskou organizací těchto národů. Jen ten, kdo je způsobilým nésti zbraň, a komu bylo právo toto výslovně přiřknuto (Wehrhaftmachung), je plnoprávným a svéprávným členem společnosti a to nejen v ohledu veřejném, nýbrž i soukromém, může sám vystupovati osobně před soudem, může se zavazovati a práv nabývatí. Kdo není schopen nésti zbraň, je již proto ode všech práv těchto vyloučen, poněvadž nejstarší formy smluvní i nejstarší soudy souvisí s organizací vojenskou. Žena nemá této způsobilosti, a jest tudíž z osobního vystupování před soudem a jinde vyloučena. Místo ní musí vy-

⁵⁹⁾ Čl. P 2 a 3.

¹⁾ Rudorff, Das Recht der Vormundschaft nach dem Gemeinen in Deutschland geltenden Rechte I.—III. 1833 a n. Podobně i v právu uherském. Kadlec, Tripartitum 147.

²⁾ Kraut, Die Vormundschaft nach den Grundsätzen des deutschen Rechtes I.—III. 1835—1859. Rive, Geschichte der deutsch. Vormundschaft 1862. Winkler, Die Geschlechtsvormundschaft in ihrer Geschichtl. Entwicklung (Züricher Diss. 1868).

³⁾ Lippert, Socialgeschichte I. 202; Schreuer, Verf. 40; Kadlec, Nedíl 84; Czyhlarz, Ehel. Güterrecht 9; Brandl, Právní postavení ženského pohlaví v Čechách (Právník IX.); Ruber, Vormundschaftsrecht 38.

stupovati zástupce, poručník její, buď příbuzný nejblížešší aneb osoba mužská, ženou volená. Následkem toho ocitá se žena po celý svůj život pod poručenstvím.⁴⁾

Jinak tomu bylo u Slovanů vůbec a Čechů zvláště. Zde původní organizace nebyla vojenská, nýbrž patriarchální, kde elementy vojenské tvořily jen doplněk. Ve společnosti a organizaci patriarchální nic nebránilo ženě, aby vystupovala samostatně, a any všechny formy soukromoprávní a soudní byly jí přístupny, neměla žena zapotřebí právního zástupce, leč byla-li nezletilou, provdanou, nebo žila-li v nedílu. Tehdy nemůže žena vystupovati volně, nýbrž jest obmezena a zastupována; avšak zastupování to má právě podklad svůj v nezletilosti, ve sňatku a v nedílu, a nikoliv v pohlaví ženském. Není zde tedy poručenství nad ženami, nýbrž moc otcovská, manželská, poručníka nad sirotky aneb nedílného bratra. Žena, která není v některé z těchto mocí, jest úplně volnou a může jednati dle své vlastní vůle a vystupovati osobně. Případ takový nastává u dcery zletilé oddělené a vdovy samostatně žijící.⁵⁾

Dcera zletilá neoddělená má v celku postavení analogické jako syn neoddělený; může samostatně vystupovati před soudem,⁶⁾ může uzavírati smlouvy, pokud netýkají se nedílu, má nárok na podíl dědický v nedostatku synů, ve všech případech na výbavu, na věno a eventuálně i na výživu, nemá ovšem práva žádati oddělení na otci, otec naopak byl oprávněn ji vyloučiti z práva dědického a obmeziti na pouhé věno. Neměla tudíž také dcera v tomto případě práva dispozice nad statkem, leda tím způsobem, že by díl svůj prodala.⁷⁾ Zvláštní jmění, jen její dispozici podléhající, tvořily dary z lásky.⁸⁾ Dcera zletilá, neoddělená, byla oprávněna vésti úřad poručenský nad svými nezletilými sestrami nebo bratry.⁹⁾ Proti utiskování eventuál-

⁴⁾ Heusler, Institutionen des Deutschen Privatrechts II. (1886), str. 508.

⁵⁾ O dcerách nedospělých a poručenství nad nimi srovn. Ruber, Vormundschaftsrecht; Hanel, O poručenství starého práva českého, Právník VIII. Kapras, Poručenství nad sirotky v právu českém (1904) a Die Vormundschaft im althöhmischen Landrechte. (Z. f. Vergl. RW. XVIII.) — O ženách vdáných srov. § 10.

⁶⁾ Officium circa tab. 139; Lib. cit. I. 120, 127, 244 a j.

⁷⁾ Knížky nálezů A. Č. XIX. 498. Kameníček, Glossy str. 224.

⁸⁾ Knížky nálezů A. Č. XIX. 561,

⁹⁾ Původně byla sestra dospěší v Čechách beze všeho oprávněna poručenství převzítí (Cod. jur. III. 2. 80. Všehrd V. 37. 6.), později však mohlo se to státi teprve tehdy, nebylo-li žádného bratra (Zř. VI. 105; 1530 čl. 104; 1549 F. 11). Na Moravě věc byla spornou. (Srov. Vocel, Právo děd. 28; Ruber, Vormundschaft 42; Czyhlarz, Güterrecht 11; Kapras, Poručenství 83.)

nímu neb neoprávněnému obmezování byla ve všech případech chráněna jednak intervencí příbuzných, jednak (později) krále a soudu.¹⁰⁾

Oddělená dcera byla úplně volná. Oddělením svým pozbyla původně práva dědického vůči své rodině, ale nabyla naprosté svobody ve všem jednání: Mohla nemovitosti držeti,¹¹⁾ volně jimi disponovati,¹²⁾ vklady o nich do desk zemských činiti,¹³⁾ smlouvy všeho druhu¹⁴⁾ uzavíratí, zvláště ve spolky vcházeti,¹⁵⁾ a také pro případ smrti o svém statku porřízení činiti, pokud to v právu českém ovšem vůbec bylo možno.¹⁶⁾ Měla plné jus standi in iudicio aktivně i passivně,¹⁷⁾ požívala však některých výhod v souboji soudním.¹⁸⁾ Oddělená sestra neprovdaná je povolávána k poručenství ze zákona (aspoň v Čechách, na Moravě nikoliv).¹⁹⁾ Smrtí jmění její připadalo však jako odumřel na krále, nebylo-li nic jiného stanoveno.²⁰⁾

Právě tak i vdova smrtí mužovou stávala se volnou a způsobou k činům právním.²¹⁾ Byle jí volno zůstatí při rodě, do kterého se vdala, anebo se vrátiti do rodu původního, nebo žítí samostatně,²²⁾ měla nárok na věno,²³⁾ disponovala volně svým majetkem,²⁴⁾ uzaví-

¹⁰⁾ Zř. VI. 492; Zř. 1549, F. 19.

¹¹⁾ Jireček, Slovanské právo II. 264; jinak v Uhrách (Kadlec, Tripartitum 147).

¹²⁾ Rel. tab. II. 194; lib. cit. III. 695. „ . . . panna sirotek majíc leta a dobrý rozum a jsúci svobodná, nejsúci zavázána poslušenstvím tomu, komuž by své zboží dáti nebo prodati chtěla, že to muž učiniti . . . .“; Záp. Žerotínovy I. 216.

¹³⁾ Landtafel II. str. 133. z r. 1381.

¹⁴⁾ Dluh v Rel. tab. II. 249.

¹⁵⁾ Rel. tab. I. 531, II. 28.

¹⁶⁾ Kalousek, Právo dědické str. 12 a 28.

¹⁷⁾ Kniha Rožmberská 225, Řád pr. 31 a 87; Maj. Car. 83. (z děvojtva); Kn. Rožm. 57 (panna pohonná se odtud, kdež chlebě); příklady Rel. tab. I. 151, 155, 336, 344 atd. Záp. Žer. I. 198.

¹⁸⁾ Panna vůbec má totiž má právo sirotčí, t. j. může se dáti zastupovati mužským příbuzným (Řád pr. 31); avšak může i stejným způsobem jako vdova soubor podstoupiti (tamtéž 32).

¹⁹⁾ Rel. tab. I. 151; Všehrd V. 37. 6. — Později pochybno Rel. tab. I. 345; VI. zř. čl. 105.

²⁰⁾ Všehrd V. 17.

²¹⁾ Ruber, Vormundschaft 50; Kameníček, Glossy 222. — Kn. Tov. 143; Záp. Žer. I. 28, 35, 37 a j.

²²⁾ Jireček, Slov. právo II. 262.

²³⁾ Srov. § 4 a 5.

²⁴⁾ Reg. I. 321, 322, 497, II. 121; Cod. Mor. VII. 297; Lib. cit. I. 45, 46, 84, 213; Landtafel I. 16, 33, 48, 50, 55. — Někde se souhlasem synů, s nimiž žije v nedílnosti, Friedrich Codex I. 299; Reg. III. 6, 19, 143, 165; Cod. Mor. VII. 808.

rala smlouvy²⁵⁾ a spolky,²⁶⁾ na základě listu mocného královského činila testament,²⁷⁾ vystupovala před soudem aktivně i passivně,²⁸⁾ byla způsobilou k souboji.²⁹⁾ V poručenství byla žena omezena na povolání z nařízení otce a na základě nedílu; byla však vyloučena v povolávání poručníků příbuzných ze zákona.³⁰⁾ Chlebila-li vdova s dětmi, měly tyto nárok na její pozůstalost; jinak nebylo-li zápisu nápadního, nebo spolku, pozůstalost byla odumrtí.

Naproti tomu neměly dcery práva volně se vdávati, nýbrž měly ke sňatku zapotřebí svolení příbuzných.³¹⁾ Dcera proti vůli svých rodičů se provdávši ztrácí jmění a má i s mužem na hrdle trestána býti.³²⁾ Taktéž se děje dceři sirotku, uzavřela-li bez vůle přátel sňatek.³³⁾ Později dívka svévolná, proti vůli přátel se vdávající, ztrácí nárok na věno,³⁴⁾ podle

²⁵⁾ Reg. II. 300; Cod. Mor. VIII. 3.

²⁶⁾ Nález v Cod. jur. Boh. II. 2. 43; Cod. Mor. XII. 342.

²⁷⁾ Cod. Mor. VI. 354, XIII. 273; Rel. tab. II. 440 a 443; A. Č. I. 142.

²⁸⁾ Aktivně: Lib. cit. I. 108, 109, 138, 148, 159, 168, 193, 222, a j. Soud komorní A. Č. XII. 496 a 543. — Passivně: Kn. Rožm. 55; Rel. tab. II. 408 a 411; Lib. cit. I. 119, 123, 133, 151, 189, 228, 233 a j.

²⁹⁾ Ordo jud. ter. (32): Si vidua aliquem . . . pro capite . . . citaverit duellare tenetur cum citato taliter: Si vir idem citatus fuerit, tunc idem vir in fovea usque ad cingulum cum gladio et clypeo magno locari debet, et in eadem fovea ambiens se debet defendere, actrice ipsa cum gladio et clypeo consimili contra eum dimicante, ea de circulo ad hoc ei deputato nullatenus exeunte.

³⁰⁾ Vocel, Právo 80; Kapras, Poručenství 26, 31, 34; Lib. cit. II. 186 a 188; Záp. Žer. I. 176.

³¹⁾ Brandl, Právní post. 772; Czyhlarz, Güterrecht 12; Ruber, Vormundschaft 40; Kapras, Poručenství 59; Kameníček, Glossy 226.

³²⁾ Si ignorantibus vel, quod magis est, contradicentibus parentibus filia sibi maritum assumpserit, vel alias viro se copula carnali junxerit, super quo per parentes ipsos querimonia in judicio deferatur: si sponte id filia fecerit, et ipsa et maritus, de antiqua regni consuetudine, palo affixi subire supremum iudicium cogebantur, hereditatibus eorum ad fiscum regium devolutis. Maj. Car. 84. — Podobně Rád práva zemského čl. 84; Ondřej z Dubé čl. 13.

³³⁾ Parentibus non exstantibus pudoris honore servato, non debent puellae inconsultis et contradicentibus fratribus, vel eis deficientibus, patruis vel avunculis, quibuscunque viris nubere, aut quod gravius est ferendum, illos carnaliter quoquomodo cognoscere. Quod si qua mulier sponte fecisse constiterit, et per dictos fratres vel patruos judicialiter querela proposita fuerit: ipsa, virque dictus, confiscatis bonis, pali affixione mortem subire consueverant corporalem. Maj. Car. čl. 85. — Podobně také v Knize Tovačovské čl. 165 mluví se nejen o ztrátě majetku, nýbrž i „pomstě, která nad oběma stane jako obyčej v zemi.“

³⁴⁾ Cod. jur. Boh. II. 2. 55; AČ. IX. 359; Ondřej z Dubé, čl. 69; Všehrd VI. 7.

zřízení zemských dokonce pozbývá veškerého svého jmění.³⁵⁾ Původní ustanovení vztahovalo se patrně jen na filias indivisas, dcery neoddělené, později ve zřízeních zemských pod vlivem nově vytvořivšího se práva dědického příbuzných oddělených rozšířena sňatková intervence příbuzných i na dcery oddělené.³⁶⁾ Kdežto v Čechách mohli příbuzní prostě mlčky svého práva se vzdátí a je nevykonati,³⁷⁾ bylo na Moravě, měla-li panna tímto způsobem proti příbuzným se provinivší k svému věnu přijítí, zapotřebí „připustiti ji ku statku“ listem svěřeným.³⁸⁾ Proti přehmatům a zbraňování příbuzných chráněna panna již v nejstarší době soudem zemským.³⁹⁾ Vdova sice volně vdávati se mohla, avšak ztrácela, vdavši se bez souhlasu žijícího dosud otce svého, nárok na věno.⁴⁰⁾ Na souhlas příbuzných vázána nebyla.⁴¹⁾

Celková tendence vývojová v Čechách směřovala po celou dobu k tomu, aby ženy sprostěny byly i těch několika pout, kterými je právo české oproti mužům zkracovalo; v XVI. století již celá řada těchto obmezení je odstraněna, a jiná jsou zmírněna a seslabena. Na Moravě však vlivem ustanovení práva saského v některých směrech aspoň nastalo v téže době sesílení nařízení ženu v právním jednání obmezujících.

³⁵⁾ Vl. zř. 492; 1549 F. 19; 1564 J. 59; Kn. Tov. 165; Drn. 76; Knížky náležu AČ. XIX. 532. — Zřízení Opolské má ztrátu pouze polovice: „A jestliže by se samy (dcery) bez zvláštního povolení vlastních krví přirozených nejbližších přátel dvě neb třech vdaly, ty a takové mají polovici otčizny, mateřizny svej ztratiti a na jinší poslušné připadnouti, všakž kromě těch, které v službách jsou a s radou pánův svých se poctivě vdávají“ (l. 13 b. rozd. 2). Stejně i Těšínské zř. l. 22a.

³⁶⁾ Srov. v pozn. 35. citovaná místa zřízení českých.

³⁷⁾ AČ. XIX. 532.

³⁸⁾ Kameníček, Glossy 226; Zápisy moravské z r. 1483 a 1545 tamtéž citované.

³⁹⁾ Siquis patruus aut frater neptem vel sororem aetatis jam nubilis nuptui tradere recusaverit, retinere cupiens forsitan dotem suam, liceat dictae puellae per se vel alium curiae nostrae implorare iudicium . . . Maj. Car. 109. — Podobně i Off. circa tab. 11; Zř. Vl. 490, 516; 1549 F. 17 a 19; 1564 J. 59.

⁴⁰⁾ Řád práva zemského čl. 84 a 85.

⁴¹⁾ „ . . . ale vdova muož pojítí muže, ktož se jí líbí; neb jest sama sebe mocna.“ Maj. Car. 85.

Část I. Věno.

§ 4. Pojem věna, nárok na ně a předměty věnné.

V nejstarších pramenech našich vyskytuje se výraz věno (dos) ve dvojm. významu. Nejčastěji se jím v listinách označuje majetek, darovaný určitému kostelu.¹⁾ Vedle toho označuje se jím dávka dávaná mužem za ženu. Proto praví Kosmas²⁾ o Břetislavovi, že rozvažoval „utrum eam vi rapere temptet, an dotalibus connubia parat.“ Věno v tomto smyslu nachází se stejně u Čechů, jako u Rusů a Poláků,³⁾ a jest stejného původu jako germánské mitphium.⁴⁾ Tento původní význam však záhy u nás změněn, a věnem nazýváno zaopatření, dávané ženě pro stáří v případě smrti mužově a jí zajišťované hned při uzavření manželství. To stalo se tehdy, když vlivem církve a pokročilého rozvoje sociálního přestala se žena jako zboží kupovati, a kdy rodině ženy záleželo jen na tom, aby eventuálně po smrti mužově o vdovu jeho starati se nemusila. Když pak pod vlivem vyvinujících se zásad o individuálním vlastnictví některých věcí stalo se zvykem vdávající se dceři vypláceti určitou summu jako odškodné za ztrátu všech nároků na nedíl, označována i tato dávka „věnem“, a toto označení v Čechách stalo se později rozšířenější, kdežto věno mužem zajišťované jmenováno „obvěněním“.⁵⁾

¹⁾ Příklady toho druhu sestaveny jsou ve Friedrichově Codexu sub „dos“.

²⁾ I. cap. 40.

³⁾ Hanel, Věno v právu slovanském (Právník X. 779).

⁴⁾ Mitphium dle Grimma (Deutsche Rechtsaltertümer str. 422) je složeno z meta-phium; při čemž mēta, mieta, mietscaz, mēd, mēdscaet je to, co se dává za věc, kterou máme dostati, phium anglosasky fioh = Vieh. Znamená tedy mitphium vlastně dobytek, který se za ženu původně dával. Stejně vysvětluje Miklosič ve svém Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum věniti (вънѣтити) πωλεῖν, vendere, přeneseně φερνίσειν, dotare. — U Slovanů jižních je terminologie jiná, tam se nazývá dávka mužem dávaná miraz (z tureckého) nebo dota, ženou přinesená jmění přičja (z řeckého περιουσιον, lat. perchivium, Hanel I. c. 800).

⁵⁾ Stejný vývoj byl i u Poláků a Rusů. Tam zůstalo však pro naše obvěnění označení věno (вѣно), a vytvořen výraz pro dávku ženou přinášenou

Pravidelný latinský výraz pro přínos ženy do manželství byl *dos*, ve slovesné formě *dotare*. Tak čteme: *dotis nomine confert*,⁶⁾ *vice dotis contulit*,⁷⁾ *in dotem et nomine dotis dat*,⁸⁾ *dotavit sororem*.⁹⁾ Vedle toho vyskytuje se však také výraz *dotalicium*, na př. *marito suo pro dotalicio resignavit*,¹⁰⁾ *genero suo nomine dotalicii donavit*,¹¹⁾ *marito jure dotalicii obligavit villam*,¹²⁾ *marito racione dotalicii resignavit laneos*¹³⁾ etc. Ostatně často v téže listině *dotalicium* znamená i věno i obvěnění.¹⁴⁾ Český výraz pravidelný jest *věno*. Stejně užívají ho v tomto smyslu Řád práva zemského,¹⁵⁾ Ondřej z Dubé,¹⁶⁾ Všehrd¹⁷⁾ i Kniha Tovačovská.¹⁸⁾ Řád práva zemského¹⁹⁾ užívá také označení „věno dědické“ pro přínos, kdežto věno bez přídávku jest obvěnění. Podobně stalo se později zvykem dodávati k věnu přinesenému „kterěž (co) po ní jmenováno jest“, (lat. *dotalicium, quod post eam dictum*).²⁰⁾ Někde pak vůbec označení věno se vynechává a prostě se mluví o tom, „co jest po ní jmenováno“.²¹⁾ Děje se to proto, že ještě koncem století XV. a začátkem XVI. pod „věnem“ často se rozumělo obvěnění, jak ukazuje Všehrd a Zřízení zemská. Teprve vlivem římského práva začalo se přesněji lišiti oboje věno, a výraz „věno“ zůstal pro přínos. Poprvé přesně v tomto smyslu se definuje věno [u Koldína:²²⁾ „Věno jest, co se po panně aneb vdově z statku aneb z dílu jejího dědického, aneb z jiného statku jí vlastně náležejícího, manželu jejímu připo-

---

u Poláků *posag*, u Rusů *приданое*. Bandtkie, *Prawo prywatne polskie* str. 176 a n.; Hube, *Pr. XIII. w. str. 58, Pr. XIV. w. 70*; Burzyński, *Prawo polskie prywatne II. str. 125*; Kadlec, *Nedíl, 56, 87, 120 a násl.*

6) Reg. I. 76 (1086).

7) Reg. I. 306 (1222).

8) Reg. II. 679, 996.

9) Rel. tab. I. 3 (1287), 37 (1318), II. 142, 452, 455.

10) Landtafel I. kn. I. 55, 68, 202.

11) Landtafel I. kn. III. 85.

12) Landtafel I. kn. III. 222.

13) Landtafel II. kn. III. 404. Srov. i *Cod. Mor. V. 166 (z r. 1303)*.

14) Pangerl, *Urk. Hohenfurt 175 (z r. 1378)*.

15) čl. 75, 76.

16) čl. 69.

17) V. 8.

18) čl. 138, 153.

19) čl. 75.

20) *Rel. tab. I. 239, II. 426*.

21) Všehrd V. 6, 22.

22) *Art. C 37*.

vidá a jmenuje.“²³⁾ Obnovené zřízení však zase užívá promiscue věno v obou smyslech.²³⁾ V českých pramenech slezských užívalo se pod vlivem práva polského výrazu „posah“.²⁴⁾ Někdy, ač zřídka, objevuje se v latinských pramenech i německé označení „morgengabe“.²⁵⁾

Týmž výrazem, kterým označována dávka muži vyplacená, rozuměl se v pramenech českých i nárok na věno. Proto mluvívají prameny naše o nároku tom jako o věně, latinské o dos, dotalicium. Někde dokonce označuje se věnem vůbec nárok majetkový, který má osoba ženská vůči své rodině.²⁶⁾ V tomto smyslu mluví se o věně i u dcer neprovdaných, nebo i do kláštera jdoucích.²⁷⁾

Věno přináší v českém právu jen žena.²⁸⁾ Jako pravidelně i jinde²⁹⁾ nutno vznik jeho i tu přivésti v souvislost s právem dědičným. Žena-dcera provdáním vylučuje se z dosavadní rodiny, ztrácí také jakýkoliv nárok majetkový vůči ní, a proto dostává náhradou za to vyplacenu menší dávku jako příspěvek k založení nové, samostatné rodiny. Dávka ta jest *věnem*.³⁰⁾ Právo na věno má dcera hlavně tehdy, není-li dědičkou. Nárok její směřuje v první řadě proti otci.³¹⁾

²³⁾ Výraz věno nestal se sice technickým (Hanel I. c. 801), stal se však přece převládajícím. Tím třeba opravit opačné tvrzení Czyhlarzovo str. 37.

²⁴⁾ Zřízení Opolsko-Ratibořské list X, Těšínské list XIX. — Případy polské srov. H. Jireček, Prove str. 272 „Posag“. — V Uhrách užívalo se označení allatura, hozomány, prinesek (Kadlec, Tripartitum 258).

²⁵⁾ Cod. Mor. VII. 928.

²⁶⁾ Řád práva zemského 76, 85; Ondřej z Dubé 69; Kn. Tov. čl. 146 a 148.

²⁷⁾ Na př. Landtafel II. kn. VII. 203, VIII. 345, XI. 202, 521 a j. — Podklad označení toho jest jasný. Jmění to bylo v první řadě dáno ženě a ustanoveno k tomu účelu, aby tvořilo v případě provdání se skutečné věno. U pannen klášterních nejčastěji vypláceno věno v doživotním důchodě.

²⁸⁾ Jinak u Malorusů, kde i muž může přinášeti věno. A. Winiarz, Polskie prawo majątkowe małżeńskie w wiekach średnich. Akad. Krakowska 1898 str. 104.

²⁹⁾ Lippert, Familie 167.

³⁰⁾ Stejně tomu bylo v Polsku a u ostatních národů slovanských (Kadlec, Nedíl 120; Hanel, Věno str. 522). — V Uhrách shrnovalo se všechno právo, které dceři vůči její rodině náleželo (zaopatření, věno a výbava), pod společný pojem práva vlasového (ius crinile). Kadlec, Tripartitum str. 249.

³¹⁾ „Kdež by tak dcery od svých otcov a mater byly otevdány a měly svá věna ve dskách“ Maj. Car. LXV.; také Řád práva zemského čl. 75. — „Každý otec, bratr neb strýc nedílný muože statek a dědictví prodati, by pak měl dceru, sestru neb přítelkyni nedílnú a neodbytú; než má ji odbýti a opatřiti sumou, když by se vdala, aby věno měla“ (Nálezy v Cod. jur. III. 2. 157; stejně i Rel. tab. I. 185).

V případě smrti otcovy obrací se však v stejné míře i proti bratrům nebo strýcům nedílným³²⁾ a proti společníkům otcovým.³³⁾ Je-li dcer několik, má každá nárok na stejné věno;³⁴⁾ pouze churavým a ne-

³²⁾ Bratři zavazují se „pro dote sororis nostre“ Reg. III. 374 (z r. 1324). Bratr o díl se sestrou se smluvil (Nález v Cod. jur. III. 2. 49). — Podobně Rel. tab. I. 151 (z r. 1493). — „Než jsou-li synové, tehdy vedlé práva dcera děditi nemůže, dokudž jsou bratřie její živi; než každé sestry odbyti bratřie moc mají dadúc po nie, co se jim zdá.“ (Všehrd IV. 6, 4). — „Sestry bratr, bratransy strýc povinen jest slušně odbyti a po nie, což se jemu zdá, dáti též jako otec po dceři. A jakož žádná dcera dílu na otci žádati nemá, tak žádná sestra na bratru ani na strýci dílu žádati nemá než opatření spravedlivého, tak jakož v zemi české bývalo jest od staradávna.“ (Všehrd, VI. 7, 4 a 5.) — Podobně i Zřízení VI. 489; 1549 F 32; 1564 K 7. — Nález moravský ustanovuje, že bratr má první nárok na statek; jest však sestrám povinen dáti věno (Lib. cit. V. 241). — „Když pacholíkové jeden nebo jich více s děvečkami zustanú, ti sestrám věno obyčejné toliko z toho statku dadí, jako by otec dal, a co se jim zdá.“ (Tov. kn. čl. 146.) — „Ale sestrám, ač které mají, při tom (dělení) má býti věno hned jmenováno, a to jim nemá býti utráceno, ale z toho na ně nakládáno . . .“ (Tov. čl. 148.) — Stejně i Kn. Drn. str. 68 a 72 a Zř. 1604 str. 77.

³³⁾ V starší době si to někdy výslovně při uzavírání spolku vymíňovali . . . facti sunt veri hromadnyczci, et qui alium supervixerit, alterius filias, si quas reliquerit, tradere debet maritis et dotare post eas, secundum consilium amicorum . . . Rel. tab. I. 30. — Později považovalo se to za samozřejmé. Proto nález soudu zemského z r. 1437: „Když by společníci byli dskami učiněni a jeden že by umřel a dcer toliko po sobě nechal, tehdy druhý společník neb jeho synové má jich odbytí jako dcer svých vlastních.“ (Cod. jur. boh. III. 2. 15.) Přejato do Zř. VI. čl. 174, 1549 H 5.

³⁴⁾ Nález z konce XIV. stol.: „Cožkoli po jedné sestře věna dáno, že tolikéž má dáno býti po jiné. A když sú všeckny vdané a věnem odbyté, tehdy po bratru nápadu nemají, leč by přátel mužského pohlavie nebylo“ (Cod. jur. b. II. 2, 41). Podobně A. Č. II. 356, XIII. 271. Všehrd IV. 6, 4: „Jsou-li synové tehdy vedlé práva dcera děditi nemůže, dokudž jsou bratřie její živi, než každé sestry odbyti bratřie moc mají, dadúc po nie, co se jim zdá. A čímž první odбудú, týmž a nemenším všech jiných při vdání odbývati mají.“ Podobně i Zř. VI. 495; 1549 F 14; 1564 K 8. — Knížky nálezů v A. Č. XIX. 572. — „Věna tolikéž po jiných sestřích po všech má dáno býti, což jest po jedné dáno“ (Kn. nál. A. Č. XIX. 590). „Jest starý nález v Olomúci . . ., že byl vdal nějaký pan Šekér z Rysumburka jednu dceru jménem Žofku, a dal po ní jeden tisíc zlatých, a potom sestra její u knížete jsouc zmrhala se. A on pan Š. chtěje ji vdáti, a tu její hanbu póněkud přikryti, i vdal ji a dal po ní dva tisíce zl. Potom ten p. Š. umřel a jeho statek držel Jan Žabský . . .; potom ta jistá Žofka pohnala toho Ž., že drží statek otce jejího, a že po ní z toho statku není tak mnoho dáno jako po druhé sestře její, a to provedla i obdržela nálezem panským, a musili ji tolikéž dodat jako druhé k prvnímu“ (Drn. kn. str. 64). „Věno jednostejné po sestřích se dávati má. Dá-li se po které sestře věno neb co, neb se oddělí, též po druhé, když let dojde, dáti se má a nic ji ujata býti nemá“ (Zř. 1604, list 84).

mocným dcerám povoluje právo dáti větší věno, než ostatním.³⁵⁾ Ačkoliv věno je vlastně dědickým podílem ženy na společném jmění, nerovnálo se nikterak podílu bratří; bylo zvykem stanovovati je níže.³⁶⁾ Přesné ustanovení o číselné výši věna nenalézáme ani v starším, ani v novějším právu.

I prameny šestnáctého století obmezují se na všeobecnou frasi, že má dcerám dáno býti „věno obyčejné“, a to „což se jim (otci, bratru) zdá.“³⁷⁾ Ani bratr, ani společník nebyl více vázán, tak že mohl zcela volně dle svého uvážení výši věna stanoviti. Nárok dcery na věno chráněn byl jednak žalobou soudní,³⁸⁾ jednak intervencí příbuzných.³⁹⁾ Z věna může dcera pohoniti nejen otce, nýbrž i bratra a společníka, a to nejen tehdy, když vůbec žádné věno jí dáno nebylo, nýbrž i tehdy, nedostala-li věno stejné jako sestry ostatní.⁴⁰⁾ Nárok tu vznikající není nárokem jen osobním, nýbrž vázne na statku otcovském (dědině), tak že každý, kdo tento statek drží, jest povinen buď celé věno vyplatiti, aneb nedostávající se část některé dceři doplniti.⁴¹⁾

Vyplacením věna dcera pravidelně pozbývá všeho nároku dě-

³⁵⁾ Nález moravský 1521. — Rkp. zem. arch. mor. č. 187 fol. 81 dle Kameníčka, Glosy str. 224.

³⁶⁾ Tomáš ze Štítného praví své dceři: „Protož milá Agneško; nehorli z toho, ani se daj kterým lidem rozdráždití, jakobych Vás rozdělil nerovně. Věz to, že ta nerovnost bývá rovnost. Bratr má o tobě péči míti, úroky tvé bez tvé práce dávati; neb když tobě bude groše třeba tu jemu několika“ (Kn. o věcech křesťanských, Erbenovo vyd. str. 311.

³⁷⁾ Nález v Cod. jur. boh. II. 2, 42; Všehrd IV. 6, 4; VI. 7, 4; Zř. 1549 F. 32. — Kn. Tov. kap. 146.

³⁸⁾ Řád práva zemského čl. 74 a 75; Officium circa tab. čl. 138 a 139; Kameníček, Sněmy II. 139, Glossy 220. — Také Maj. Car. čl. 109: „... tehdy úředníci neb kmetové země České k jejímu požádání za hodného na cti a na zboží vdáti ji mají a z jejího statku a z dědin věno jí zjednati právem zemským.“

³⁹⁾ „Pakli by se jí (sestře) jaké úzkosti (o věně) dály, má to vzněsti na přátely. A nebylo-li by jí to skrze přátely napraveno, tehda má to na krále JMti vzněsti; pak-li by krále JMti v zemi nebylo, tehdy na pány na soud zemský; a při čemž tu rozkázáno bude, při tom bratr i sestra se zachovati mají.“ Zř. 1549 čl. F. 32.

⁴⁰⁾ A. Č. XIII. 65; Lib. cit. I. 367, 390: „... Na tom přísahám, že sem svým sestrám Mani a Kunce více věna dal, než jiným jich sestrám dáno; tak . . . .“ Formulae juramentorum Cod. jur. boh. II. 2, str. 331.

⁴¹⁾ „... Pohnala toho Ž., že drží statek otce jejího a že po ní není z toho statku tak mnoho dáno, jako po druhé sestře její . . . i obdržela nálezem panským“ Kn. Drn. 64.

dického,⁴²⁾ je, jak prameny praví, „vybyta“ nebo „odbyta“.⁴³⁾ Někdy žádá se výslovně ještě zřeknutí se t. j. formálního prohlášení, že věno bylo vyplaceno, a že tím přestává jakýkoliv nárok jiný.⁴⁴⁾ Pravidelný tento účinek vybytí lze však výslovným prohlášením před úřadem deskovým učiněným vyloučiti.⁴⁵⁾ V případě tom hledí se pak k dceři jako k neoddělené, takže podržuje právo dědické; ovšem věno se jí započítává, resp. sráží z podílu dědického. V případě svatby bez souhlasu otce nebo příbuzných ztrácela dcera nárok na věno.⁴⁶⁾

Předmětem věna byly původně pouze movitosti.⁴⁷⁾ Souvisí to s rannějším vytvořením se individuální držby na movitostech, než na nemovitostech. Kdežto dědina měla zůstatí synům, dávána část movitostí dceři do nové domácnosti, neboť s nimi mohl otec volně nakládati, byť v jeho výhradné držbě. Po zavedení peněz do Čech užíváno hlavně peněz hotově vyplácených.⁴⁸⁾ Později teprve stačil

⁴²⁾ Srov § 2.

⁴³⁾ Vocel, Pr. děd. 28; Kameníček, Glossy 227. p.; Rel. tab. I. 122; Zř. VI. 495; 1564 K 8. — Stejně i v ruském a polském právu. (Kadlec, Nedíl 69).

⁴⁴⁾ „Paní každá kdy posah jí opraven jest otcem, bratry aneb strýci, a dostatečnú výpravu od otce a mateře svej má podle smlúvy svatební, a za dosti tak, jakž v zemi starodávni obyčej a práva, jest přijala, — povinna jest v času vyměřeným před ouřad vrchní v kancelář vstúpiti a podle obyčejje a pořádku země se obyčejně skrze poručníky své dostatečně vyřici a odřici, krom nápadův, ač by ji potom kdy připadli od kohož kolivěk.“ Zř. Opol. str. X; Těš. zř. XIXa.

⁴⁵⁾ „Než který otec nebo bratr nebo strýc nebo nápadník jmenuje po ní věno, to oznámil dostatečně vedle práva a tu výměnku aby dskami oznámil, že ji tiem neodděluje, tehdy ona proto, ač se i vdala, při dědickém nápadu zuostati má, nebude-li synuov.“ Nález z konce XIV. století. (Cod. jur. boh. II. 2. 41.) — Zř. Vlad. 495. — Knížky nálezů A. Č. XIX. 572. — Pro Moravu: Kameníček, Glossy 227.

⁴⁶⁾ Srov. § 3.

⁴⁷⁾ Jireček, Slov. právo I. 157. — Haněl, Věno 518. — V Polsku posag až do XIII. století dával se pouze v penězích a movitostech, teprvé odtud začalo se užívati i jiných způsobů: slibů pojištěných rukojmími aneb zástavou. Winarz, l. c. str. 1, 5, 41.

⁴⁸⁾ Kanovník Vyšehradský sděluje k roku 1138 (Fontes II. 229): Eodem anno imminente festo beati patroni nostri Wencelzai, dux Sobeslaus filiam suam nomine Mariam filio Leupoldi, Orientalis marchionis, legitimo coniugio coniunxit, quam quingentis marcis argenti donavit.“ Podobně Reg. II. 109 (z r. 1260); Rel. tab. I. 119: „... vdána jest a věna po ní dáno sto kop ...“, I. 207: „... věna po ní jmenováno dvě stě kop gr.“ Podobně Landtafel II. kn. I. 412. „... notificat, quod post uxorem ipsius nomine A. dederunt sibi CL sex. gros.

slib, závazek, že později peníze složeny budou,⁴⁹⁾ k němuž s rozvojem práva zástavního přistupovalo pojištění dluhu na nemovitosti.⁵⁰⁾ To tvořilo zároveň přechod k užívání i nemovitostí⁵¹⁾ a hlavně platů za předměty věna.⁵²⁾ U vdov podruhé se vdávajících velmi zhusta přinášeno do manželství obvěnění prvním mužem zajištěné.⁵³⁾

§ 5. Ustanovení a právní poměry věna.

Ustanovení věna dalo se skoro vždy ve formě smlouvy se ženicem. V starší době druhou stranou byl otec nebo jiný zástupce rodiny nevěstiny (bratr, strýc), neboť jediným způsobem ustanovení věna bylo „jmenování věna“ rodinou. Proto mluví prameny o jmenování věna „po dceři, po sestře atd.“, latinské *nominare* nebo *assignare post filiam, post sororem*.¹⁾ Také později, když uznána samostatnost ženy, bývalo uzavírání smlouvy svatební s otcem, bratrem, strýcem, poručníkem pravidlem a to proto, že žena ve většině případů samostatného jmění neměla, a smlouvou teprve určitou část jmění rodinného dostávala. Rodina pak starala se při té příležitosti zároveň o to, aby věno, dceři vyplacené, také náležitě bylo zabezpečeno. Vidíme proto, že pravidelně smlouva, kterou dceři věno se dává do rukou mužových, zároveň přesně ustanovuje modalitu, jak má věno toto býti zajištěno.²⁾

⁴⁹⁾ Řád práva zemského čl. 82; A. Č. X. 389; XI. 412 (placení po roce); Zř. 1564 K 8. — Rel. tab. I. 37. . . *fideiussi ad P. dotalis argenti, quia dictum argentum dotavit post sororem* . . . Pro Polsko: Winiarz, I. c. 5.

⁵⁰⁾ Cod. Mor. V. 166 (z r. 1303) . . . *quod dotalicium a conjugē nostra B. super bona, quae dicuntur P. acceptavimus et recepimus*. — Landtafel II. str. 164 z r. 1386 . . . *W. sorori sue et marito eius in villa C. decem marcas pro dotalicio, sicut est consuetudo in terra, pariter dat et assignat*. — Podobně II. kn. I. záj. 743; IV. 578; VI. 613. — Rel. tab. I. 452 (z r. 1378) . . . *quod Pržiba, . . . marito suo dotavit 50 sex. gr. in duabus curiis censualibus* . . . Podobně II. 426.

⁵¹⁾ Reg. I. 432 (z r. 1238); Landtafel I. kn. I. 67, 68, VII. 650; II. kn. III. 404; Rel. tab. I. 46.

⁵²⁾ Rel. tab. I. 31; Landtafel II. 4 (z r. 1349). *D. dotat domine A. in uno laneo in Bistritz quinque fertones et in Tonwalt sex marcas census ratione dotalicii ad manus domini S.; D. dat filie sue B. in dotalicio duas marcas in censu* . . . (1349); *W. assignat quinque marcas in redditibus in L. ratione dotalicii secundum ius terre, et dominus S. ad manus suas suscepit Ancze uxori suae* (1350). — Také Cod. jur. boh. II. 2, 12.

⁵³⁾ Landtafel I. kn. III. 527; V. 390; VI. 209; VIII. 441; XII. 42, 62, 586; II. kn. I. 373; VI. 555.

¹⁾ Kameníček, Glossy 215. — Srov. § 4.

²⁾ Cod. jur. boh. II. 2. 13. (z r. 1303); A. Č. IX. 359 (poručník); Landtafel I. kn. I. z. 55, III. 86, VI. 91, VII. 650; II. kn. I. 1101 a j.

Když však později čím dál tím více množily se případy, že dcera oddělena bývala i bez vdání a žila samostatně, stávalo se také, že žena při sňatku uzavírala smlouvu sama, označujíc ze jmění svého určitou část věnem.³⁾ Stejně se dalo i tehdy, když vdova vdávala se podruhé.⁴⁾ Bylo-li věno v těchto případech v nemovitostech, stávalo se nezřídka, že pojištění obvěnění dalo se hned na nich.⁵⁾ Případy, že osoba třetí — extraneus, ženě věno dával, jsou neobyčejně řídké,⁶⁾ a tu ještě pravidelně nebylo dáváno věno přímo muži, nýbrž ve formě daru ženě, a tato teprve použila daru tohoto ke zřízení věna pro muže.⁷⁾ Chyběla zde tudíž přímá intence zříditi věno, která ve všech ostatních případech jevila se v označení toho, co po ženě jmenováno, jako věno, dos, dotalicium pro ženu, avšak do rukou muže.

V starší době věno smlouvou stanovené bylo ihned zapláceno. Později⁸⁾ však čím dále tím více stávalo se zvykem, že věno pouze slíbeno, a stanoveny modality různé splácení. Nebylo-li ničeho při slibu věnném ustanoveno, tehdy byl slibující povinen věno splatiti ve čtyřech nedělích po dokonání smlouvy, a jen výminečně prodlužovala se tato lhůta na rok.⁹⁾ V případě nezaplacení věna muž žaloval buď svého kontrahenta,¹⁰⁾ nebo rukojmí jeho za věno;¹¹⁾ o věnu zaplaceném vydával kvitanci.¹²⁾ Právo kladlo však větší důraz na dobu

³⁾ Landtafel II. kn. VII. 343 a 344.

⁴⁾ Landtafel I. kn. III. 564 a j.

⁵⁾ K. marito suo in oppido B. super hominibus censualibus decem marcas gr. census annui in centum marcis gr. racione veri dotalicii deputat, dat et assignat, . . . et idem dotalicium dat sibi in suo dotalicio, quod ibidem obtinet. J. de B. uxori sue in oppido B. super hominibus censualibus decem marcas census . . . quas ab ipsa obtinet iure veri dotalicii dat et assignat. Landtafel II. str. 261 z r. 1407. — Podobně: „Panie A. a muži jiejie B. dala kniežata posly ke diskám, že vzdala mužovi svému věno své . . . a na tom (věně) pan B. panie A. zase kázal věno jiejie psáti.“ Opav. knihy I. 29 z r. 1437.

⁶⁾ Landtafel I. kn. VI. 581. „ . . . Věno kdyby někdo jiný po některé vdané jmenoval a dal, nežli otec nebo bratr, a že by jí věno ne z otcovského statku než odjinud dáno bylo: nemuož bratr toho statku zapisovati . . . „Knížky náI. A. Č. XIX. 590.

⁷⁾ Landtafel I. kn. VI. záp. 910—915.

⁸⁾ A. Č. I. 144 z r. 1404.

⁹⁾ „ . . . pořádek ten jest v této zemi, aby věno po vykonání smluv ve čtyřech nedělích pořad zběhlých položeno bylo a pokudž by nebylo, tedy v roce konečně.“ Záp. Žer. I. 51.

¹⁰⁾ A. Č. XIII. 375. Rel. tab. I. 18.

¹¹⁾ Rel. tab. I. 37. Lib. cit. I. 161. — Jen výminečný případ je Lib. cit. I. 128., kde žena sama pohoni na nedoplatek věna.

¹²⁾ A. Č. XI. 408.

smlouvy, než na dobu vyplacení; neboť právní následky s vybytím dcery spojené (ztráta nároku dědického) nastávaly již jmenováním věna a nikoli teprve jeho splacením.¹³⁾ Na Moravě zásada ta však neplatila aspoň tehdy, bylo-li jmenování provedeno již dříve, zvláště hned při stanovení dílů po otci.¹⁴⁾ Když se stalo zvykem i dědiny a věci nemovitě vůbec dávatí věnem, vyžadovalo se pravidelně nejen postoupení jich, nýbrž i vklad do desk. Vklad ten byl buď samostatný, aneb spojován prostě se zápisem obvěnění. Postoupení i vklad věna mohl si muž vynutiti žalobou.¹⁵⁾

Věno přecházelo smlouvou a odevzdáním do vlastnictví muže,¹⁶⁾ jenž mohl s ním volně nakládati. Žena obmezena byla jen na své nároky z obvěnění. Dokladem toho jsou nejen příslušné zápisy deskové, kterými se vlastně převádí vlastnictví, nýbrž i to, že muž žaluje na vyplacení, postoupení a vklad věna, a že používáno věnných předmětů (nemovitostí) k zajištění obvěnění. V starší době, zdá se, byl v té příčině rozdíl mezi nemovitostmi a movitostmi. Při nemovitostech totiž byl muž vázán ve svých dispozicích na souhlas ženy;¹⁷⁾ později to však odpadlo.¹⁸⁾ Žena tím poškozena nebyla, neboť právo staralo se samo o to, aby ve všech případech obvěněním o ní bylo postaráno, ukládajíc úředníkům desk, aby dbali o náležité zajištění hned při smlouvě svatební. Jen tehdy, nebyla-li smlouva u soudu zemského učiněna, a bylo-li věno bez zajištění v hotových penězích vyplaceno, mohl snad nastati případ, kdy žena mohla býti zkrácena.

¹³⁾ „Než když by po ní věno jmenoval, by pak ho nedal: tehdy tím jmenováním věna po ní jest vybyta.“ Zř. 1564. K. 8.

¹⁴⁾ „Ale sestřám má při tom (dělení) hned věno býti jmenováno, a to jim nevráceno, ale z toho na ně nakládáno: A v tom všichni dílové mají až do vdání jich škodovati i s vejpravou.“ Zř. 1604. l. 79.

¹⁵⁾ Rel. tab. I. 43. Lib. cit. II. 74.

¹⁶⁾ Stejně i u Poláků posag stával se vlastnictvím mužovým. Winiarz l. c. 20, 56. Jinak v Rakousích, kde ustanovení o věně v XVI. stol. bylo úplně pod vlivem římské dos. Muž měl držbu, užívání a zastupování, nemohl však věno zciziti a byl povinnen ho zajistiti. Bartsch, Eheliches Güterrecht im Erz. Oesterreich im XVI. Jahrhundert (1905) str. 9 a 22.

¹⁷⁾ Rel. tab. I. 1. . . vendidit dotem uxoris sue Z. ea consentiente . . . Srovnej i Opavské desky I. 23, 49. U Poláků zůstalo to i později, Winiarz l. c. 127.

¹⁸⁾ Proto také věno zůstává po smrti ženy muži, jak výslovně některé starší smlouvy ustanovují. Reg. I. 432 (z r. 1238), 471 (1240). Totéž má i Zřízení Opolské (l. XII.) a Těšínské (l. XX.)

I tu však ještě právo zakročovalo, neboť statek v takovém případě za peníze věnné koupený byl za ně zavázán, i kdyby přešel do rukou třetích.¹⁹⁾ Konečně koncem patnáctého a začátkem šestnáctého století zavedené zákonné ručení za věno vznesením²⁰⁾ odstranilo poslední zbytky jakéhokoli nebezpečství zkrácení ženy.

---

¹⁹⁾ „O. pohání . . . M ze CChř. . . , že jest přijel ke mně do M., taže mne, není-li to zboží V. závadné, že by je chtěl koupiti. A já jsem jemu řekla: nekupuj, nebť já k tomu právo mám, a za mé věno kúpeno a protiv tomu není mi nikdy ukázáno, a on jest to přes to kúpil . . .“ Lib. cit. IV. 116 z r. 1464.

²⁰⁾ Srov. § 8.

Část II. Obvĕnění.

§ 6. Pojem obvĕnění.

Všehrd defínuje obvĕnění (vĕno) následovně: „Jest vĕno summy penĕz třetinú výš nebo tolikéž, což po pannĕ nebo po vdovĕ jmenováno jest, dskami, listem, rukojměmi nebo vznesením, manželce od muže nebo od přítele jeho nebo od kohožkoli na dědictví jistém dostatečné ujištění.“¹⁾

Definicí tou zachycen jest případně nejdůležitější rys celého českého manželského práva majetkového a zvláště obvĕnění. Není totiž v českém právu jiného podkladu jeho než smlouva. Ze zákona má žena nárok pouze na výbavu a určité svršky, o vše ostatní musí býti postaráno smlouvou.²⁾ Jen nedostatky této smlouvy vyplňuje později právo (vznesení). Proto také ve všech právních knihách českých a zřízeních zemských rozplývá se vylíčení manželského práva majetkového v podání zásad smlouvy manželské, která dostává časem pevné formy. Buď bývá ve spojení s ustanovením vĕna, aneb obsahuje pouze určení obvĕnění, které muž ženĕ dává. Narození dětí nemá na smlouvu manželskou vůbec žádného vlivu, leda by výslovnĕ ve smlouvĕ samé bylo něco jiného stanoveno.

Jako v právu polském,³⁾ tak i v právu českém nebylo v starší době pevných zásad pro tyto smlouvy, uzavírané mezi ženou a mužem. Ve XIII. století ještě nejrozmanitějším způsobem o obvĕnění bylo pečováno;⁴⁾ teprve koncem tohoto století a začátkem století XIV. vytvořily se pevnější zásady, které pak s dosti malými zmĕnami trvaly až do recepce zásad římských. Stalo se zvykem, že muž zaručoval ženĕ část majetku pro případ vdovství buď v penĕzích nebo v důchodech nebo v užívání statků jako obvĕnění, při čemž za základ

¹⁾ Všehrd, V. 6. 1.

²⁾ Stejnĕ i v právu rakouském (Bartsch l. c. 6); naproti tomu v Uhrách pravidelnĕ obvĕnění je ze zákona, jen výjimkou smluvní (Kadlec, Tripartitum str. 257).

³⁾ Hube, Prawo XIII. w. 60; XIV. w. 79; Winiarz l. c. 10, 45.

⁴⁾ Jireček, Slovanské právo II. 282.

bráno to, co žena věnem do manželství přinesla. Byloť pak dáváno buď tolik nebo více, kolik obnášelo věno. Rodina ženina a později též orgánové veřejní starali se o to, aby smlouvou svatební o ženu bylo řádně postaráno, nahrazující tak nedostatek ustanovení právních o pojišťování věna a vzájemné právo dědické manželů. — Smlouva svatební pojišťovala listem, rukojmími, dskami nebo vznesením obvěnění.⁵⁾ Poněvadž však ujištění listem a rukojmími skoro veskrze bylo pouze předběžné, provisorní, zůstávají dva hlavní způsoby: dskami, t. j. zástavou a vznesením. K tomu přistupuje hlavně na Moravě i spolek, který býval někdy na místě, někdy vedle smluv svatebních uzavírán a jenž pojišťoval nejen ženě obvěnění, nýbrž i muži právo dědické po ženě. Jen zcela zřídka nacházíme v pramenech obvěnění ve formě výměnku.

Terminologie není zde ustálená, právě tak jako u věna. Pravidelné označení je *dotalicium*. Prameny obyčejně praví: *nomine dotalicii, iure dotalicii, titulo dotalicii* nebo *ratione dotalicii donavit, resignavit*.⁶⁾ Vedle toho však vyskytuje se jak v Čechách tak i na Moravě,⁷⁾ střídavě i výraz *dos* v nejrozmanitějších spojeních: *dotavit uxori suae, dotis, quod dotavit, nominae dotis assignavit*.⁸⁾ Někdy spojují se oba výrazy na př. *uxori sue dotavit dotalicium*.⁹⁾ V pramenech podléhajících právu římskému mluví se také o *donatio propter nuptias*.¹⁰⁾ V českých pramenech vyskytuje se nejčastěji *věno*. Výrazu toho užívají i zápisy deskové,¹¹⁾ i knihy právní,¹²⁾ i zřízení zemská.¹³⁾ Řídčeji se objevuje označení *obvěnění*.¹⁴⁾ V ně-

⁵⁾ Všehrd V. 6. 1., III. 22.

⁶⁾ Rel. tab. I. 489, 503, 520, 540; II. 97, 153 a j. — Landtafel I. kn. I. 27, 45, 49, 61; kn. III. 54, 251; kn. VI. 406; kn. VII. 5, 725 a j. Stejně i v Polsku Winiarz I. c. 18, 51.

⁷⁾ Czyhlarz (str. 36) myslí, že na Moravě užívalo se výhradně označení *dotalicium*. Označení to sice zde převládalo, a i výraz *dos* se objevuje, na př. Landtafel II. str. 168 z r. 1386 (*dos seu dotalicium*) a j.

⁸⁾ Rel. tab. I. 59, 104, 446 a j.

⁹⁾ Rel. tab. I. 540; Landtafel II. str. 168.

¹⁰⁾ Reg. II. 955; Summa Cancellarie 127; Summa Gerhardi 111, 112.

¹¹⁾ Rel. tab. I. 109, 138, 452; II. 238, 226 a j. — Opav. knihy I. 29, 34, 37, 48, 52, 60, 128 a j.

¹²⁾ Řád pr. zemského čl. 76; Ondřej z Dubé 23 a j.; Všehrd V. 6. a n.; Kn. Tov. 137 a n.; Kn. Drn. 68 a n. — Knížky nálezů A. Č. XIX. 585.

¹³⁾ Vl. zř. čl. 504 a n.; 1549 S. 33 a n.; 1564 Q. 12 a n.; Zř. mor. 1604 list 82 a n.; Zř. Opolské list IX. a n.; Zř. Těš. list XVIII. Stejně i v Polsku, kdežto v Mazovsku říkalo se *prívěnek*, Winiarz I. c. 18, 51, 86.

¹⁴⁾ Všehrd V. 8, 2, 9. — Rel. tab. I. 207; na Moravě říkalo se „odvěnění“. Zř. 1604 list 82; Lib. cit. I. 287, II. 375. — Kadlec, Nedíl 87.

kterých listinách, pod vlivem německého práva vydaných, jest obvěnění označeno jako *morgengabe*,¹⁵⁾ ač české právo něco podobného, jako byl jitřní dar německý, vůbec neznalo. Také nalézáme někde označení „leipding“ a to nejen v latinských,¹⁶⁾ ale i českých listinách,¹⁷⁾ zvláště na Opavsku a Krnovsku.

Poněvadž obvěnění bývalo pravidelně v Čechách i na Moravě zajišťováno zástavou, užíváno někdy označení *dotalicium* a zvláště *possidere iure dotalicii* nebo *tenere in dotali obligatione* i pro zástavu s držbou a pro práva s ní spojená vůbec.¹⁸⁾

§ 7. Obvěnění smlouvou svatební stanovené.

Nejobyčejnější případ obvěnění je pojištění a ustanovení jeho smlouvou svatební. Pravidelně uzavíral smlouvu tu muž se ženou. Někdy, v starší době pravidlem, později jen zřídka, vystupoval na místě ženy její otec,¹⁾ nebo, což častější bylo i v novějším právu, na místě ženichově jeho otec, nebo bratr, nebo strýc,²⁾ nebo i *extraneus*, osoba úplně cizí, která mohla obvěnění na svém statku stanoviti.³⁾

Smlouva svatební uzavírána buď před svatbou anebo při ní, jen zřídka teprve po svatbě.⁴⁾ Smlouvou tou stanovena jednak výška obvěnění, jednak způsob pojištění.

Výška věna byla pravidelně závislá na výšce přínosu a to dle Všehrda způsobem následujícím :

¹⁵⁾ Reg. II. 955 a 1030 (*jus dotalicii, quod dicitur Morgengab*).

¹⁶⁾ „*septem marcas redditus uxori sue in donationem propter nuptias, quae vulgariter Leipgedinge dicitur*“. *Summa Cancellariae* 127.

¹⁷⁾ Jan S. panie E. své manželce na Z. LX marcas leipdinka . . . ad tempora vite, vel si tenere volunt, dent sibi heredes LX marcas.“ Opav. knihy I. 29. — V Rakousích užívalo se nejvíce označení *Widerlage* (*Bartsch* I. c. 30 a 34).

¹⁸⁾ Bližší sestavuje *Czyhlarz* I. c. str. 38 a n.

¹⁾ *Lib. cit.* I. 287., kde otec ze smlouvy takové žaluje.

²⁾ „*Netoliko muž ženě své věno dskami zemskými móż klásti, ale také otec ženě syna svého, nevěstě své (a to se často děje), móż; bratr ženě bratra svého, strýc ženě strýce svého, a abych mnoho nemluvil, móż kto chce na dědictví svém ženě čiežkoli věno sám klásti*.“ *Všehrd* V. 18. 1. — „*S otce svého volí ktož se ožení a s radou, má otec jeho věno klásti manželce jeho na svém s tatku a živností slušný s radú strýcív a přátel opatřiti*.“ *Knížky nálezů AČ.* XIX. 530. — *Skutečný případ na př. AČ.* II. 56; *Rel. tab.* I. 207.

³⁾ *Hanel*, *Věno* 559; *Ruber Vormundschaft* 47.

⁴⁾ *Czyhlarz* I. c. 48.

„Věno manželkám od mužův jich i od jiných dvojím obyčejem se ve dsky zemské klade: Jedno třetinu výš a druhé polovicí toliko. Ktož pannu pojímá, ten třetinu výš vedlé práva zemského má obvěniti proti tomu, což po panně jmenováno jest. Ale ktož vdovu pojme, ten tolikéž proti tomu, což po sobě vdova jmenuje, má věnovati. Třetina věnná jest tolikéž, což po panuě jmenováno jest, a toho polovice, jako takto: Jmenováno jest někomu po panně tisíc zl. uh., třetina bude pól druhého tisíce zl. uh. A to jest tolikéž, což jmenováno jest, totižto tisíc a toho polovice, totižto pól tisíce, a tak celého věna bude proti tisíci i s třetinu výš pól třetího tisíce zl. uh. Ale ktož vdovu pojme, ten vedlé práva zemského nemá třetinu výš obvěniti, než tolikéž toliko, což po ní běře, tak že když po vdově tisíc kop jmenují, má zase obvěniti dva tisíce kop vedlé práva i s jejím tisícem kop.“⁵⁾

Jest tedy pravidelné schema obvěnění, je-li a věno, pro pannu: $a + (a + \frac{a}{2}) = \frac{5a}{2}$; pro vdovu však pouze $a + a = 2a$. Ze zápisů samých jen zřídka bývá původ jednotlivých částí obvěnění patrný. Pravidelně prostě zajišťuje se pevnou sumou: X. uxori sue . . . sex. gr. dotavit et nomine dotis assignavit,⁶⁾ nebo J. . . . paní A. manželce své kop gr. věnoval a jménem věna okázal, a jí toho k milostivé zástavě věnné v těch penězích postúpil.⁷⁾ V této věci není rozdílu mezi Moravou a Čechami.⁸⁾

Jen výmínečně je v některých zápisech patrné, že pravidla o třetině bylo skutečně dbáno.⁹⁾ Přesné však muž na tato ustanovení

⁵⁾ Všehrd V. 8., a V. 9; podobně Kn. Tov. 138: „Panně třetinu výš má obvěněno býti, co se po ní jmenuje, ale vdově tolikéž, co po sobě jmenuje.“ Kn. Drn. 61. — Zř. 1604, list 82.

⁶⁾ Rel. tab. I. 549.

⁷⁾ Všehrd V. 63.

⁸⁾ Czyhlarz (str. 44 a n.) myslí, že jen v Čechách nebyla provenience jednotlivých částí patrna, kdežto na Moravě prý byla. Tomu však tak není. I na Moravě bývalo zvykem zajišťovati obvěnění v deskovém zápise plnou jednotnou sumou. Případy, které Czyhlarz uvádí, jsou právě tak výmínečné povahy, jako případy, které jsou nám známy z Čech.

⁹⁾ Rel. tab. I. 129 . . . „věna po ní dáno sto kop a jí jmenováno $2\frac{1}{2}$ sta tu na Zalužanech . . .“ — A. Č. XI. 412. smlouva svatební ustanovuje věno na 2000, obvěnění na 5000. — „Ego N. recognosco, quia N. P. pro dotalicio sororis sue uxoris mee K michi viginti quinque talenta denariorum assignavit. Ego vero prefate contorali . . . in omnibus bonis meis . . . sexaginta quinque tal. veri dotalicii dedi et assignavi“ (Urb. Hohenfurt, str. 175 z r. 1378.) — Podobné pro Moravu: J. et P. fratres . . . resignaverunt uxori Ulrici predicti XXV. marc.

se nevázával, takže nalézáme dosti případů, že obvěnění obnášelo pouze dvojnásobný obnos věna,¹⁰⁾ nebo jenom o něco málo více než věno.¹¹⁾ Řídké jsou případy, že muž zajišťoval ve formě obvěnění pouze věno samo, nezvýšiv ho.¹²⁾ Také vyšší obvěnění, než bylo třetinové, se připouštělo;¹³⁾ užívalo se však zřídka, poněvadž muž ponechával si pravidelně přidání věna (additio dotis, nadvěno) teprve na dobu pozdější.¹⁴⁾

Smlouva, u sňatku za přítomnosti svatebčanů (lidé svatební, testes nuptiales)¹⁵⁾ uzavíraná, byla vlastně pravidelně smlouva předběžná. Nejprve byla uzavřena smlouva ústní,¹⁶⁾ jejíž obsah byl svědky svatebními v případě potřeby dosvědčován.¹⁷⁾ Smlouva ta dle oby-

redditus . . . nomine dotalicii pro CCL marcis, de quibus ex parte domini H. patris sui C. parate marce et ex parte Ulrichi mariti sui pred. CL processerunt (Landtafel I., kn. I., 121 z r. 1349). Dále i Landtafel I., kn. VIII., 441 a 442 z r. 1406; Landtafel II., kn. I. 1100 a 1101 z r. 1368; kn. II. 178 a 180, kn. VIII. 11—13; kn. IX. 131 a 133 a j.

¹⁰⁾ Summa Gerhardi, 113; Landtafel II., kn. I. 362, 412, 1096, 1097; kn. II. 451 a 452. Pro Horní Slezsko platila zásada o dvojnásobném věně téměř všeobecně. Zř. Opolské l. 10: „A nic jináče než podle starodávné zvyklosti věna dělány býti mají, totiž proti jednomu stu dvě, výš i méně, podle velikosti posahu —“ Stejně tomu bylo i v právu polském, Winiarz l. c. 12. V právu uherském o výši obvěnění rozhoduje v první řadě stav a majetek manžela a v druhé okolnost, po kolikáté žena v manželství vstupuje. (Kadlec, Tripartitum 255.)

¹¹⁾ Landtafel I. kn. I. 202 a 203; kn. VI. 41 a 42, 90 a 91; kn. VII. 702 a 703, Landtafel II. kn. I. 780 a 781; kn. III. 65 a 66 a j.

¹²⁾ Cod. jur. Boh. II, 2. 13; A. Č. II. 56; Landtafel II. str. 261 z r. 1407. Opavské desky I. 46.

¹³⁾ „ . . . pakli co výše nebo více kto učiní nebo sobě vymění, to jich dobrá vůle, jakž se mluví“. Kn. Tov. 138; Drn. kn. 61; Zř. 1604, list 82.

¹⁴⁾ Srov § 11.

¹⁵⁾ . . . testes nuptiales novem nominare debet. . . Ord. jud. terrae 74; Ondřej z Dubé 23, 24.

¹⁶⁾ „ . . . opatrují se věna někdy při smlouvách dokonání a někdy, když k svadbě k určenému dni přijedú, a ručí se rukojměmi již při smlouvách do listu dokonání, kterýž ve čtyřech nedělích dokonán býti má podle práva . . . A list se muož udělati na summu do desk vložení, neb na hotové peníze . . .“ Kn. Tov. 139. — Zř. 1604, list 82.

¹⁷⁾ To bylo zvláště tehdy nutným, když k dalšímu průběhu jednání pro nějakou překážku nedošlo; neboť již z těchto ústních úmluv měla žena plné právo na své obvěnění. Proto praví kn. Tov. (čl. 140): „Také nebyla-li by která rukojměmi opatřena, neb rukojmě se pamatovati nechtěli prvé, nežli by list byl dokonán, neb zemřeli: muož věno své svatebními lidmi, kteří při smlouvách byli, provésti a má ji tak placeno býti, jako by list měla na mužovu statku.“ Spory

čejného pravidla měla ve čtyřech nedělích býti písemně vyhotovena. Muž nebo osoba třetí zavazovala se tu k pevně stanovenému obvěnění, a závazek jich sesilován rukojmími a ležením.¹⁸⁾ Smlouva, která ve formě listiny po uplynutí lhůty byla sepisována, mohla míti dvojitý obsah. Mohla zníti buď jen na slib obvěnění, potvrzeného rukojmími a ležením, nebo na hotové peníze.¹⁹⁾ List takový podlehal obyčejným ustanovením o listech vůbec;²⁰⁾ nepromlčel se však, byť i všichni rukojmí zemřeli.²¹⁾ Žena měla z listu toho pouze osobní nárok proti muži, jeho dědicům a proti jeho rukojmím,²²⁾ nemajíc žádných předností před jinými nároky.²³⁾ Tento způsob pojišťování věna, méně dokonalý a méně jistý, byl hlavně na Moravě rozšířen, ač příležitostně i v Čechách se vyskytuje. V Horním Slezsku vyžadovalo se k platnosti listu věnného na peněze hotové potvrzení kanceláře knížecí.²⁴⁾ Celkem užívalo se pravidelně způsobu líčeného hlavně tehdy, když nebylo vhodného předmětu, na němž by jiným způsobem pojištění dítí se mohlo.²⁵⁾ V starší době bylo dokonce i dovoleno převéstí věno jednou zajištěné na nemovitosti, později na list. V době Všehrdově bylo to již pochybné.²⁶⁾

Pravidelně však list obsahoval zajištění obvěnění zástavou na nemovitostech,²⁷⁾ zavazuje jednak vystavovatele, jednak rukojmí jeho k splnění podmínek nutných k zřízení práva zástavního. Ještě v době Ondřeje z Dubé nebylo nezbytně nutným, aby zástava věnná zřizovala se vkladem do desk, stačilot i pouhé postoupení před svědky;²⁸⁾

takové a důkazy srov.: Lib. cit. I. 211; II. 2, 310, 459. Viz i Kameníček, Glossy 216.

¹⁸⁾ Všehrd V. 6; Tov. kn. 139, 178, 179; Opavské desky I. 12.

¹⁹⁾ Formu listu takového podává Kn. Tov. čl. 179; Kn. Drn. 64; Formulář moravský z XVII. stol. (Věstník Matice Opavské 1903, str. 52.)

²⁰⁾ Musí býti na př. dokonale pečetený. Záp. Žer. I. 37.

²¹⁾ Cod. jur. boh. III. 2. 117.

²²⁾ Rel. tab. I. 49, 71, 268; Lib. cit. II. 40, 295, 310, 400, 431 a j.

²³⁾ Rel. tab. II. 319, 412 a j.

²⁴⁾ Zřiz. Opol. I. 9; Zř. Těš. I. 18.

²⁵⁾ A. Č. IX. 486; Všehrd V. 6 a 21; Zř. 1549. R. 9, S. 39.

²⁶⁾ Všehrd V. 31. 3.

²⁷⁾ Dle práva polského zajištění věna děje se zástavou zapisovanou do knih, zástava ta však obmezuje se pravidelně pouze na polovici statku. V Malopolsku zajišťuje se buď na statku celém nebo na polovici, výjimečně na třetině. Winiarz I. c. 12, 13, 14, 46. — Také v Uhrách obvěnění se pojišťovalo právem zástavním. Kadlec, Tripartitum 254.

²⁸⁾ „Jestliže kto pohoní které ženy a ona pravi, že má věno na těch dědinách a nemá ve deskách: tehda má toho dověsti . . .“ Officium circa tabulas

pravidlem však býval požadavek vkladu deskového.²⁹⁾ Poněvadž vklad sám dál se pravidelně po svatbě, zajišťováno smlouvou předchozí obyčejně i splnění jeho v určité době.³⁰⁾ Nebylo-li nic v tom směru stanoveno, mohl muž vklad provést, kdy mu bylo libo.³¹⁾ Zemřel-li muž před provedením, ručí za věno nápadníci statku jeho a statek sám.³²⁾ Vedle toho však ručí i rukojmí za věno, kteří teprve vkladem ručení toho jsou sprostováni.³³⁾ Důsledkem toho jest, že rukojmí nutí dlužníka-muže, aby ženě věno vložil, je-li toho zapotřebí, i žalobou.³⁴⁾

Při vkladu obvěnění není zapotřebí osobní přítomnosti ženy.³⁵⁾ a vklad jest možný i tenkrát, není-li žena šlechticnou.³⁶⁾ Poslední má význam ovšem pouze pro dobu, kdy nešlechtici od desk již byli vyloučeni.

Pokud neděje se vklad na vlastním svobodném zboží mužově, jest zapotřebí svolení osoby právo nějaké k statku tomu mající. Vklad sice provádí muž sám; v samostatném zápise jiném, aneb také pouze zmínkou do vkladu vsunutou svolují osoby ostatní. Takového svolení bylo původně zapotřebí při statecích zápisných,³⁷⁾ dále při lénech nej-

---

čl. 60. — Ondřej z Dubé (čl. 24) podává předpisy pro žalobu o zástavu věnnou bez desk, jen „stúpením před lidmi svatebními“.

²⁹⁾ V Čechách hned r. 1287 je věno zapsáno v registru (Cod. jur. boh. II. 2, 3). Na Moravě v instrukci deskové z r. 1359 uváděny jsou obligationes vůbec mezi předměty zápisu (Cod. jur. boh. II. 398), a jak zápisy nejstarších kvaternů deskových ukazují, také skutečně zapisovány. Na Opavsku nálezem soudním z r. 1429 (Opav. knihy I. 18) výslovně zapisování věnných zástav potvrzeno, kdežto ostatní po vzoru moravském vyloučeny. V Horním Slezsku, kde bylo zapotřebí k vkladu věna schválení kanceláře a hejtmana, zapisovány jsou zástavy věnné do matrik nebo register kanceláře knížecí (Zřiz. Opol. list 6. a 9., Zřiz. Těš. list 18.).

³⁰⁾ A. Č. I. 144 a 145; VI. 457; IX. 250, 359; Kn. Tov. 99 a 178; Kn. Drn. 47, 65, 88; Cod. Mor. XII. 324; XV. 98; Formulář mor. (V. M. O.) 53, 54, 55. — Rel. tab. I. 146; II. 237.

³¹⁾ „věno své ženy muož (muž) zapsali, dokudž jest živ“. Nález z r. 1409. Cod. jur. boh. II. 2. 55.

³²⁾ Všehrd V. 22. 4.; Kn. Tov. 139.

³³⁾ A. Č. XIII. 179; Landtafel I. kn. IX. 183; kn. XII. 228; Opavské desky I. 126.

³⁴⁾ Formae querelarum 43; Lib. cit. IV. 41.

³⁵⁾ „A k tēm věnom . . . nenie potřebie manželky osobně stavěti u desk“ Všehrd V. 11. 2.

³⁶⁾ Všehrd V. 16.

³⁷⁾ Cod. Mor. XIII. 157 a 181 (z r. 1401); XV. 396 (z r. 1407); Summa Cancellariae 127.

prve vůbec, později pokud obvěnění přesahovalo 10 kop.³⁸⁾ Kladlo-li se obvěnění na majetek společný, bylo zapotřebí souhlasu všech společníků.³⁸⁾ Nebylo-li souhlasu toho vůbec, obmezovala se zástava věnná pouze na díl mužův;⁴⁰⁾ odepřel-li pouze některý společník souhlas svůj, zůstával jeho díl volný.⁴¹⁾ Že ke vkladu obvěnění na cizí statek souhlasu vlastníka se vyžadovalo, jest samozřejmo.⁴²⁾ Proti každému porušení těchto zásad vystupoval oprávněný odporem.⁴³⁾

Forma vkladu byla jednoduchá. Stůjítež zde některé z různých dob :

r. 1318. — Henricus de Z. protestatus est coram Pragensibus beneficiariis, quod super hereditate sua in Zymunticz, super toto, quidquid ibi habuit, cum hereditate et qualibet libertate ad ea pertinente et cum jure patronatus ecclesie dotavit uxori sue domine Ancze et *ei de dictis hereditatibus ad dotalem obligationem condescendit.*⁴⁴⁾

r. 1348. — Dominus Woczko de L. *resignat et assignat* uxori sue Ance in Luczan quadringentas marcas in dotalicio, quod si ipsum decedere contingeret, filii sui datis illis pecuniis dotaliciam ad ipsos redibit.⁴⁵⁾

XIV. stol. — Andreas protestatus est, quod in hereditate sua in M. munitione, curia araturae, curiis rusticalibus cum censu, agris, pratis, silvis, rivis, piscinis, vineis etc. cum pleno dominio nichil excipiendo et in omnibus rebus mobilibus, quibuscumque nominibus censeantur, exclusis equis equestribus et armis bellicis, dominae D., uxori suae, decem millia sex gr. . . . *dotavit et nomine dotis assignavit et ei de dicta hereditate ad veram dotalem obligationem in dictis pecuniis condescendit.*⁴⁶⁾

³⁸⁾ Nález z r. 1406 (Cod. jur. boh. II. 2. 51); přejatý i ve Zř. VI. čl. 456. Všehrd V. 21.

³⁹⁾ Zř. VI. 512; 1549. S. 34; nález v Cod. jur. boh. III. 2. str. 3 a 183; Rel. tab. I. 435, 540. — Landtafel II. str. 136 z r. 1382. — Opavské knihy I. 37.

⁴⁰⁾ Knížky nálezů A. Č. XIX. 589; Cod. jur. boh. II. 2. 38.

⁴¹⁾ Rel. tab. I. 529 z r. 1389.

⁴²⁾ Landtafel I. kn. XI. 533.

⁴³⁾ Desky krnovské I. fol. 31.

⁴⁴⁾ Rel. tab. I. 25; podobně I. 39.

⁴⁵⁾ Landtafel II. str. 2.; podobně str. 55, 56; Landtafel I. kn. I. z. 45.

⁴⁶⁾ Formae liter. apud tabulas (Cod. jur. boh. II. 2.) čís. 11; podobně Rel. tab. I. 440 (1371); II. 1. (1404).

r. 1464. — P. contorali sue legitime viginti m. gr. census annui in sua propria hereditate nulli obligata in D. . . . *in verum dotalicium et jure dotalicii possidendas intabulat, dat et inscribit.*⁴⁷⁾

r. 1455. — Jan Byšický přiznal se, že . . . na dědictví svém . . . paní Anně, manželce své, 100 kop gr. věnoval a postoupil . . .⁴⁸⁾

Všehrd — Jan z Ú. přiznal se jest před úředníky, že jest na na dědictví svém v K . . . panně Anně z J., manželce své, dvě stě kop gr. českých věnoval a jménem věna okázal, a jí toho dědictví k milostivé věnné zástavě v těch penězích jest postúpil.⁴⁹⁾

Předmětem zástavy věnné býti mohly:

1. pozemky, a to čisté, nezavedené⁵⁰⁾;
2. platy, které měly tehdy povahu nemovitostní, ve způsobě buď
  - a) platu holého,⁵¹⁾ aneb
  - b) platu s držbou příslušných objektů, na nichž plat jest zajištěn⁵²⁾;
3. práva zástavní⁵³⁾;
4. léna⁵⁴⁾;
5. svršky a nábytky⁵⁵⁾.

⁴⁷⁾ Landtafel II. str. 426.

⁴⁸⁾ Rel. tab. II. 268; podobně i v Knihač Opavských I. 29, 57 a j.; Opavské desky I. 13, 15, 18, 25 a j.

⁴⁹⁾ Všehrd V. 6. 3. Na Opolsku zní klausule: „vyznal, že činí věno manželce své paní K. 200 zl. i také polovici farendhabov a nábytkov na statku v S. na všech a všelikých užitečích . . .“ Kniha A. fol. 34.

⁵⁰⁾ Nález v Cod. jur. boh. II. 2. 42; Všehrd V. 21. 1.

⁵¹⁾ „ . . . plat holý věčný ten slove, kterýž kto na lídech a na dědinách má zhola bez drženie lidí těch, na kterýchž ten plat jest, a beze všeho panství, tak že pro nedanie téhož platu nemož na lidi sahati jako pán jich, aby je k tomu mocí svú připravil . . .“ Všehrd V. 4. 2.; . . . VIII. marcas gr. census ammi in pignus veri dotalicii in LXXX marcis gr. intabulavit possidendas . . . Landtafel I. kn. XI. z. 373. — Srov. Kameníček, Glossy 219.

⁵²⁾ . . . uxori sue . . . LXXV marcas octavam dimidiam marcas gr. census annui — jure veri dotalicii traducens illam de Sch. in villam T. tenendam — assignavit. Landtafel II. kn. II. z. 368; podobně Landtafel I. kn. XII. 512; II. kn. IX. z. 156. — Czyhlarz (str. 56 p. 25) nesprávně uvádí i místo Reb. tab. II. 69 (O 12), kde se jedná o „census nudus“.

⁵³⁾ A. Č. XI. 406; Landtafel II. kn. VIII. z. 407. — Listy svolovací k tomu viz p. 37. — Nejčastěji zapisována věna tímto způsobem na zástavách věnných samých.

⁵⁴⁾ Původně na manství se věnovati nemohlo (Cod. jur. III. 2. 30, a 184) později volně jen do 10 kop, přes deset kop se svolením pána lenního. (Zř. VI. 456; Všehrd V. 21; Drn. kn. 47.) Zápisy takové: Rel. tab. II. 23, 69.

⁵⁵⁾ Všehrd (V. 21.) praví summárně, na čem se může věno klásti: „Za

Z toho, co dosud bylo řečeno, jest patrné, že pojišťování obvenění dále se pravidelně zástavou starou.⁵⁶⁾ Označení *condescendit, resignavit, assignavit*, postúpil, kterých se v zápisích výhradně užívá, ukazují jen na zástavu s držbou. Je to ostatně snadno pochopitelné, poněvadž při zástavách věnných nebylo oněch nevýhod, které jinak pro dlužníka zástavního odevzdáním držby vznikaly, neboť muž měl nad ženou a později aspoň nad obveněním zvláštní moc na základě svého postavení manželského. Ženě naopak z formy zástavy staré vznikaly jen výhody, usnadňující jí postavení její po smrti mužově. Na Moravě ovšem k důvodům těm přistupoval ještě důvod, že tam zástava bez držby až do Zřízení obnoveného vůbec rozšířena nebyla.⁵⁷⁾ Zástava věnná vyskytuje se pravidelně jako zástava speciální, výmínečně jako generální zástava všeho přítomného jmění.⁵⁸⁾ Na jmění budoucí se nevztahovala. Jen tenkrát, když za věnné peníze ženiny byl později statek nějaký koupěn, byl statek ten za ně také zavázán,⁵⁹⁾ ovšem ne na základě smlouvy, nýbrž ze zákona, a to jen tehdy, nebylo-li jinak naležitě o věno ženino postaráno.

Zápis zástavního práva věnného měl jinak úplně stejný význam jako jiný zápis zástavního práva; mělo tudíž obvenění od té doby přednost před jakýmkoliv pohledávkami pozdějšími a eventuálně i staršími, pokud nebyly v deskách zemských zapsány.⁶⁰⁾

Zástavou věnnou sprostřoval se původně jak muž-dlužník, tak i rukojmí jeho všech závazků osobních. Bylať v starší době zástava

právo země česká má, že dskami zemskými žádný věna nemóz okázati než na dědictví svobodném, nezavadném a čistém, na svršciech a nábytciech. Než listem ktož věno dělá, ten móz i na peněziech věno okázati; ale dskami nemóz žádný než na gruntiech dědičných, ne manských, ne na královských a zápisných, ne na zádušniech a duchovniech, leč by k tomu král povolenie dáti ráčil. To také móz státi, že by mohlo věno na manstvie kladeno býti . . . Na svršciech a nábytciech také móže dskami věnovati i věna přidati, jakož se to všecko ve dskách, ktož by je chtěl čísti, najde.“ Ve skutečnosti zapisováno na svršky pouze ve spojení s dědinou příslušnou.

⁵⁶⁾ Kapras, K dějinám českého práva zástavního (Praha 1903) str. 50 a n.; Kapras, Das Pfandrecht im altböhmischen Landrechte (Z. f. vergl. RW. XVIII.) str. 1. a n.

⁵⁷⁾ Kapras, K dějinám str. 65.

⁵⁸⁾ . . . resignavit . . . uxori sue omnia bona sua, que habet, racione dotalicii . . . ; omnia bona sua cum omnibus iuribus et pertinenciis titulo veri dotalicii resignavit. Landtafel. I. kn. III. z. 251.; Landt. II. kn. I. z. 158. a j.; Opavské desky I. 119, 125.

⁵⁹⁾ Lib. cit. IV. 116. z r. 1464.; Kameníček, Glossy str. 223.

⁶⁰⁾ Knížky nálezů A. Č. XIX. 589; nálezy v Cod. jur. boh. II. 2. 64; III. 2. 65. — Srov. i Kapras, K dějinám str. 56. a n.

obligatio rei, kterou se vylučovala — právě tak jako v právu německém — obligatio personae. Tím, že byla dána za nějakou pohledávku zástava, přestával ihned závazek osobní.⁶¹⁾ U zástavy věnné však dříve než jinde od zásad těchto právní vývoj se uchýlil a připustil ručení kombinované.

Vzdor tomu vyžadovalo se, aby cena zástavy převyšovala summu věnnou.⁶²⁾ Zájem na tom měli jednak přátelé ženini, jednak rukojmí původního listu věnného. Proto pro bezpečnost dodávána někdy k zástavě původní buď ještě zástava subsidiární, která měla ručiti pouze v nedostatku první,⁶³⁾ anebo pojišťována správa.⁶⁴⁾ V případě, že ani takto zabezpečená zástava věnná nestačí, oživuje závazek rukojmí.⁶⁵⁾ Na Moravě byly poměry ženě ještě příznivější. Tam za nedostatečné pojištění ručil subsidiárně komorník.⁶⁶⁾ Zavedení ručení toho mělo za následek jednak odhadování věna,⁶⁷⁾ jednak zavedení ještě zvláštní

⁶¹⁾ Dlužník měl od té doby právo, nikoli však povinnost k výplatě, věřitel měl sice povinnost výplatu trpěti, neměl však práva ji požadovati. Ovšem tyto důsledky neměly pro právo věnné významu, poněvadž zde realizování spadalo do doby, kdy dlužník je mrtev, a mohlo se tudíž jednati pouze o poměr vdovy k jeho dědicům. V ohledu tom vyvinuly se však záhy zásady poněkud odchylné. Srov. Kapras, Das Pfandrecht (Z. vergl. RW. XVII. str. 473.)

⁶²⁾ „ . . . dosti jest na tom, když to dědictvie, na kterémž věno klade, cenú svú summu věna dskami vloženého převyšuje a že draže prodáno neb zastaveno může býti, než summa věna dskami okázaného káže.“ Všeherd V. 20. 2.

⁶³⁾ „ . . . a kdyžby se na tú dvú vsí nedostalo, ale na třetí, jakož ve dskách záleží, aby mohla sáhnúti a . . .“ Ondřej z Dubé čl. 101.; „l. uxori sue . . . in villa L. . . LV. marc. gr. racione veri dotalicii assignat. Et si quid deperiret in L., . . hoc in villa B. debet adimplere“. Landtafel II. str. 64 z r. 1371; „ . . . Et si quid ibidem deficeret, hoc . . . ibidem in aliis hominibus censualibus et bene possessis debet suppleri . . .“ Landtafel II. kn. VII. 342 z r. 1407. Opavské desky I. 73.

⁶⁴⁾ „Přiházie se také druhdy, že se věno se zprávú klade, a to, když se přátelóm ženy zdá, že by věna svého přítelkyně jich na tom, kdež jí mužem jejím dskami ukázáno jest, najítí zúplna nemohla.“ Všeherd V. 19. 1. a IV. 11. 12. — Děje se to hlavně tehdy, kdy na témž zboží po sobě dvě věna se klást, mají. — Příklad takového věna kladení se zprávou Rel. tab. I. 409. „ . . k pravé věnné zástavě postúpil. A též dědiny věnné má ji zpravití před každým člověkem právem zemským.“

⁶⁵⁾ Nález soudu komorního AČ. XIII. 179.

⁶⁶⁾ „Komorník se opatí, aby příjemci za to (věno) měl, aby potom sám svým statkem komorník neplatil; neb již z listu a rukojmí vyvedena bude a na dsky převedena i a hledí at za své dosti má.“ Kn. Tov. čl. 99.; Kn. Drn. 47. pŕuhon proti komorníkovi pro nedostatečné zaopatření věna Lib. cit. IV. 24. — V Čechách podobného ustanovení nenalézáme.

⁶⁷⁾ „ . . . pan komorník má se otázati, co tu platú jest a jiných poplatkuov

osoby, která by ručení komorníka činila bezpečnějším, t. zv. příjemčího, jenž se tam od druhé polovice století čtrnáctého všeobecně uvádí. V Čechách podobná instituce zavedena pouze pro převod obvěnění, nikoli však již pro jeho pojištění. Účel jeho na Moravě jest dle knihy Tovačovské: „Příjemčí se opatř, aby za její dosti bylo; nebo ač by se jí dosti nestalo, a v čem obmeškána byla, na příjemčím i jeho statku, ač by jeho Bůh neuchoval postihuóti muž, by pak i ten statek v jiného ruce byl. Ale můdři příjemčí jinak nepřijímají než tak: „když by se tu nedostalo a nestačilo, aby na jiném statku jeho bylo doloženo a odhááno“⁶⁸⁾ Hlavní význam příjemčího však spočíval v intervencích různých za trvání manželství prováděných, pročež lze k celkovému vývoji instituce této a jejímu dosahu lépe při vylíčení oněch poměrů přihlídnouti.⁶⁹⁾

Na Moravě dosti zhusta, v Čechách pouze neobyčejně zřídka vyskytá se při uzavření smlouvy svatební i ustanovení o „věrné ruce“, a to buď způsobem tím, že smlouva vůbec s ní místo ženy byla uzavřena,⁷⁰⁾ aneb tak, že věrná ruka pouze vedle ženy vystupovala.⁷¹⁾ Účel věrné ruky byl: „Věrné ruky proto se kladú v listu, aby ten, ktož věrná ruka jest, nad těmi, komuž list svědčí, věrně udělal, a byli-li by sirotci let nemající, toho se doupomínal na jich místě“.⁷²⁾ Věrná ruka vystupovala tudíž vždy v interestu ženy, k níž v poměru věrnosti stála. Při tom byl rozdíl dle znění smlouvy, mohl-li věritel

a závadné-li jest, čili nezávadné, dědičné-li čili manské? A to ssumuje zemským během, kopu platu za deset kop; a jiní poplatci též se shádujte jakož i potom, jak se co shaduje, šire stojí; jestliže tolik a nic neschází, káže vepsati a vložiti ve dsky.“ Kn. Tov. 99; Kn. Drn. 47. — Všehrd (V. 20. 2.) podobně odháání výslovně vylučuje a ponechává starost o dostatečné ujištění v první řadě jen přátelům ženiným.

⁶⁸⁾ Kn. Tov. 99; Kn. Drn. 47.

⁶⁹⁾ Srov. § 12.

⁷⁰⁾ A. uxori sue assignavit et ad manus domini H. resignavit (Landtafel I. kn. II. 86.); B. uxori sue in omnibus bonis suis, que habet in R. . . . marcas veri dotalicii assignans condescendit ad manus fideles Johannis R. . . . (Landtafel II. kn. III. 20.)

⁷¹⁾ P. resignavit Zbince uxori sue CC. marcas nomine dotalicii . . . et ad manus fratris domine predictae . . . (Landtafel I. kn. I. 70). — podobně Landtafel II. kn. III. 20, 180, 211, 385, 417, 437 a j. — Formule v Knize Tovačovské čl. 178. a 179. mají: „manželce jeho vlastní a k její věrným rukám“, „paní E. . . . neb věrným rukám“ — „Odvčnoval jsem 600 kop. gr. manželce mé a k věrným rukám urozenému p. S. i těm, kdož by ten list měli s jich dobrou volí“ A. Č. I. 144. —

⁷²⁾ Kn. Tov. 188.

jednati jen s vůlí svých věrných ruk, neb i bez ní.⁷³⁾ Podstatný byl však rozdíl mezi věrnou rukou obyčejnou a v listě věnném položenou; kdežto věrná ruka obyčejná měla vždy právo k listu, jakmile zemřel jistec bez erbův, měla věrná ruka věnná pouze tehdy, když žena muže přežila a potom bez dědicův zemřela.⁷⁴⁾

§ 8. Vznesení věna.

Vznesením věna rozumí se původně ujištění smluvní, při kterém byl dán mužem ženě list na obvěnění s pojištěním práva zástavního, jehož intabulace provedena nebyla, nýbrž skutečné (později symbolické) uvedení v držbu předmětu zástavního se stalo. Právní knihy naše nepodávají nám sice této definice, avšak dojdeme k ní snadno ze starších zápisů soudu zemského jak v Čechách, tak i na Moravě i na Opavsku. — V pozůstatcích desk zemských čteme na př.: *actrix coram dominis baronibus vyvedla svědomí, že jest vdána s přátelskú radú za Jana, věno po ní dáno sto kop a jí jmenováno 2¹/₂ sta kop tu na Z. a tu i vznesena jest . . . na to nález: „že nemá svým věnem hynouti, a toho věna jejího aby jí Kateřině on Mikuláš postúpil.“*¹⁾ V morávských knihách půhonných je dokladů celá řada: „. . . že mi drží mé věno . . . tu v Č. ježto jsem od svého muže . . . na to vznesena a toho mám list jeho na svědomí a jiných panoší pečeti a svědomí“;²⁾ „. . . jakož to moj muž držal a mne na tom mé věno ukázal . . . a na to jsem vznesena; to mi on drží mocí bez mé vole

⁷³⁾ „jmenuje-li se s jeho dobrou vůlí a věrných ruk se nejmenuje, tehdy jistec neb jistci na list mohou sami dáti dobrou vůli bez vuole a vědomí věrných ruk; pakli by stálo takto: s jeho dobrou vůlí aneb jich věrných ruk, tehdy jistec bez vědomí a vuole a pečeti věrné ruky nemuož dobré vuole dáti“. Kn. Tov. 170. — „Bývá také více věrných ruk než jedna, protož spadlo-li by na ně na všechny jedno stajně, muož každý sám dáti dobrou vůli, jestliže list svědčí: každému věrné ruce; pakli svědčí a věrných ruk“, tedy všichni společně a sic by dobrá vuole za nic nebyla.“ Kn. Tov. 188. —

⁷⁴⁾ „A když pán Buoh jistce a erbuov neuchová, teprvo věrné ruky k listu právo mají, ale takové právo na erby nespadne, než s jedné věrné ruky na druhú.“ „Také věrné ruky v věnných listech žádného práva nemají, by pak i žena zemřela prvé než muž; než list již mrtvý jest, jakž ona zemře. Pakli by paní ta muže svého přežila a v tom náhle umřela, dobré vůle žádnému nedadíc, k tomu věnnému právu i k listu věrné ruky právo mají.“ Kn. Tov. 188.

¹⁾ Rel. tab. I. 119 z r. 1456. — Také Rel. II. 303: *omne jus suum dotale, quomodo hoccunque per tabulas, literas, seu vznesením conquiri posset . . .* (1460).

²⁾ Lib. cit. II. 123 (z r. 1408).

— chci lidmi svatebnými ukázati, že jest to zboží mé, a jsem spravedlivě na to vznesena“³⁾ . . . A. poh . . ., že jest odkúpil základ můj B, na kterémž jsem tu vznesena a tu jsem s mužem svým chlebila, a tu mi za mé věno učiněno není“.⁴⁾ Nejpatrnější jest to ze dvou míst knih Opavských: „A. poh., že se jest uvázal v nápad W., bratra svého a muže mého, na kterýž jest mně vznesl a věnem mým zavádil . . . chci ukázati svědomím lidí svadebních . . .“⁵⁾ „E. učinila přípověd na Studenku na všecku, že jest tu vnesena . . . Odpor: že Mikoláš bratr jejich, muž její, jest jich oddílen, a že jest vnesena na jeho oddíl . . .“⁶⁾

Právo ze vznesení pro ženu vyplývající mělo věcný význam, působíc i proti třetím osobám,⁷⁾ bylo však daleko slabším, než právo ze zápisu deskového plynoucí. To je patrné z nálezů soudu zemského: „Která vdova chce pohnati pro věno své vznesením, nemůže toho učiniti listem obranním, než má a musí pohnati toho, kdož ty dědiny, na kteréž jest vzneseno, drží.“⁸⁾ Důkaz pak prováděn v případě takovém lidmi svatebními.⁹⁾

Vznesení ve své prvotní, zde vylíčené podobě, jest nepopíratelně institucí velmi starou, třeba se v pramenech objevovalo teprve ve čtrnáctém století.¹⁰⁾ Právní knihy ho neznají. Řád práva zemského¹¹⁾ i Ondřej z Dubé¹²⁾ uvádějí sice věno pojištěné zástavou bez desk, ale nejmenují je vznesením. Z okolností o zástavě té uváděných a

³⁾ Lib. cit. II. 213 (z r. 1409).

⁴⁾ Lib. cit. IV. 16 (z r. 1459. — Podobně II. 270, 295, 347; IV. 34. 252. aj.

⁵⁾ Opav. knihy I. 52. z r. 1451.

⁶⁾ Opav. knihy I. 133. z r. 1471.

⁷⁾ Lib. cit. II. 214, 270; IV. 16. aj.

⁸⁾ Rel. tab. I. 193. — Cod. jur. boh. III. 2. 43. nález z r. 1456. — Lib. cit. III. 8.

⁹⁾ Lib. cit. I. 216, 237, 342. II. 270, 326, 343, III. 432; Knihy Opavské I. 52, 53, 86. —

¹⁰⁾ Rel. tab. I. 584. — Latinské označení vůbec není, i v latinských pramenech mluví se o vznesení na př. Rel. tab. II. 303 — Německé označení Heimführung je poprvé teprve ve Zřízení Obnoveném. Užívalo se ho však, jak se zdá, již dříve. Neboť v „Explikation etlicher Bohemischer vocabel“ připojené k německému překladu Zřízení zemského 1564, porízeného okolo roku 1566. Petrem Štěrbou ze Štěrbic, stojí „vznessienij heisst eine Heimführung einer Jungfrauen, so sie heyreth“. (Manuskript knih. Děčínské čís. 72.) —

¹¹⁾ čl. 74. — Si vero ipsas non habet tabulas, tunc eas non debet allegare, sed testes nuptiales novem nominare debet, et septem ex eis ponere ad tabulas, ut praedictum est.

¹²⁾ čl. 24. —

jmenovitě z důkazu při ní žádaného plyne, že jest se vznesením identická.¹³⁾

Znenáhla ztrácelo se pochopení pro původní význam aktu investiturního, a kladen důraz pouze na ujištění, které bylo mužem provedeno, a to bez zástavy deskové. V této podobě udrželo se vznesení na Moravě, a tak uvádějí je zvláště *Kniha Tovačovská*¹⁴⁾ a *Kniha Drnovská*.¹⁵⁾

V Čechách šel vývoj ještě dále. Také zde upuštěno nejprve od původního aktu investiturního. Ježto však zástava desková byla pravidlem, stávalo se ujištění vznesením jen mimořádným, a hleděno k němu jen v druhé řadě subsidiárně, nebylo-li ujištění deskami. Při tom stále ještě kladen důraz na to, že ujištění to státi se musí mužem samým na jeho statku. -- Pro nevýhody, které skýtalo, zvláště ponevadž proti eventuálnímu třetímu držiteli statku teprve zdlouhavou cestou žalobní a ne krátkou exekuční mohlo býti vystupováno, stává se užívání jeho již v polovici patnáctého století v Čechách velikou zvláštností, jak ukazují neobyčejně řídké zmínky o něm v pozůstatcích desk.

A tak vidíme, že v druhé polovici patnáctého století se mění celkový názor. Vznesení není už obvěnění z listu, nýbrž je to nárok ze zákona, subsidiární tentokráte, když muž vůbec žádné obvěnění neustanovil, jehož podklad je přínos, věno ženino.¹⁶⁾ Nejprve vystupuje tento názor u Všehrd a jest zastoupen ve všech zřízeních zemských. Do Zřízení Vladislavského se však dostal také jeden nález, který vztahoval se na vznesení v starším slova smyslu,¹⁷⁾ a také Všehrd

¹³⁾ Srov. také Všehrd V. 22.

¹⁴⁾ . . . proto každá, by pak i rukojmě i s jistcem zemřeli, na mužovu statku postihnúti muož své věno, drž je pak kto drž, zvláště na tom, kdež snešena (= vznesena) jest, ač by nebyla převedena dostatečně.“ (čl. 139.).

¹⁵⁾ „ . . . proto každá na mužovu statku postihnúti muož věna svého, drž jej pak, kdo drž, a zvláště na tom, kdež vnešena jest, ač jestli že by nebyla převedena dostatečně, to se rozumí listem na jiný statek“, str. 62.

¹⁶⁾ Něco podobného bylo v XV. století polské *ius crinile* nebo *crinale*, které označuje „sumę pieniężną należną v mysl prawa zwyczajowego wdowie, której mąż za życia nie zabezpieczył posagu i wiana na swych dobrach“. Toto *crinile* nemohlo přesahovati 30 hřiven. Nárok na ně měla vdova proti dědicům mužovým, majíc právo až do zaplacení jeho setrvati na statcích mužových. — Na Mazovsku se toto právo však proměnilo v právo vdovy na zaopatření. *Winiarz* l. c. 4, 74, 94, 116 a 129.

¹⁷⁾ Je to článek 191., jednající o převodu věna, při kterém statek příjemcův ručí za eventuální nedostatky „Pakli i na příjemcovu statku dosti nebylo

není ještě prost vlivů staršího názoru.¹⁸⁾ Zřízení z roku 1549¹⁹⁾ a 1564²⁰⁾ však setřela již tyto zbytky a důsledkem toho definují vznesení:

„Co se vznesení dotýče, toto má býti a jest za vznesení. Když by kdo příteli svému dobře učiniti a jej oženiti chtěl, a přátely své i svého přítele i nevěstiny k sobě do obytu svého zval a přínos mu udělal, a že by jinak při smlouvách svadebních nevěsta věnem opatřena nebyla: tehdy což by po ní otec, bratr, strýc neb poručník jmenoval, to věno bude ten sám povinnen, kdož jest je do domu a obytu svého zval a přínos udělal, dáti a zaplatiti.“²¹⁾

Definice ta vystihuje zcela správně tři hlavní známky vznesení: 1. ručení ze zákona bez nějaké smlouvy na základě prostého vystrojení svatby ve svém domě, 2. ručení osob třetích a jejich statků, 3. ručení pouze subsidiární, v tom případě, když jinak o věno dostačtěně postaráno není.

Na tuto subsidiárnost práva ze vznesení pocházejícího všechny prameny výslovně poukazují.²²⁾ Rozhodnutí soudní se jí dovolávají;²³⁾ za obranu proti vznesení užívá se jí námitkou, že za věno jsou ustanoveni rukojmí.²⁴⁾

Dovolávati se vznesení bylo v starší době před rokem 1500 možno pouze žalobou (půhonem), kde soud na základě provedeného

tehdy se má zase navrátiti, kdež jest vznesena.“ Nález sám je „secundo Nicolai“ t. j. stal se v letech 1396—1399., kdy o druhém významu nebylo ani památky.

¹⁸⁾ „Žena, kteráž ovdovie a věna svého deskami zapsaného nemá, ta se musí držeti dědictvie a gruntův, na kteréž jest vznesena.“ Všehrd V. 22. 1. Dle toho zahrnuje Všehrd pod vznesení všechny případy, kdy ženě není obvěnění deskové zajištěno.

¹⁹⁾ čl. S. 36, 37.

²⁰⁾ čl. Q. 15, 16.

²¹⁾ Zř. 1549. S. 37; 1564 Q. 16. — Téměř slovně převzato jest ustanovení to do zřízení Opolsko-Ratibořského list. XII. článek 21.: „Neb to má býti a jest vnesení, kdo by svému příteli dobře učiniti a jej oženiti chtěl a přínos jemu v domě a obydlí svým udělal, a že by jinak při smlouvách svatebních nevěsta věnem opatřena nebyla, tehda co by po ní otec, bratr, strýc neb poručník jmenoval a dal, to věno ten sám bude povinnen, kdož jest do domu a obytu svého zval a přínos udělal dáti a zaplatiti.“ — Stejně i zřízení Těšínské list 21. článek 19.

²²⁾ Všehrd V. 22; Knížky nálezů AČ. XIX. 640.

²³⁾ Nález soudu komorního AČ. VIII. 418.

²⁴⁾ AČ. IX. 516.

důkazu rozhodl,²⁵⁾ a eventuálně obyčejnou exekuci provedl.²⁶⁾ Ve Zřízení Vladislavském (a dle něho i Zřízení 1549 a 1564) jest však postavení ženy v podobném případě velmi zjednodušeno, neboť nebylo třeba teprve půhonu, nýbrž stačilo obeslání ke dni sirotčímu, a nedostavil-li se obeslaný bez důvodu, mohlo ihned listem obranním proti němu býti postupováno.²⁷⁾ Vznesením sahalo se nejen na dědiny,²⁸⁾ nýbrž i na statky zápisné.²⁹⁾ Na tyto pouze do jich summy zápisné.

Ručení vznesením bylo původně ručení pouze věcné, během času však ještě proměnilo se i v ručení osobní;³⁰⁾ ručení to nemusilo vždy jíti na celé věno, nýbrž mohlo eventuálně pouze doplňovati nedostatečné ručení rukojemské.³¹⁾

Vznesení promlčelo ve lhůtě let zemských od smrti mužovy.³²⁾ Zaplatil-li ten, jehož statek vznesením byl postižen, skutečně věno, měl právo regressu proti dědicům mužovým.³³⁾ Aby nebezpečnoství ručení jeho byla zmenšena, přiznáno mu právo půhonem domáhati se na muže, aby obvěnění své ženě jiným způsobem pojistil.³⁴⁾

²⁵⁾ „Aniž se na vznešení věna jejieho list obranní od úředníkův dává, jako onéno, kteráž dsky svého věna má . . . Než provede-li svědomiem, což po ní jmenováno, to najprvé, a potom, kde jest vznešena, tehdy v svém věně hynúti nebude; dosáhne však a dobude věna svého, ale s súdem a starostí.“ Všeherd V. 22. 2. — Knížky nálezů A. Č. XIX. 586: „Vdova, která chce pohnati pro své věno vznesením, nemuože toho učiniti listem obranním, než má a musí pohnati toho, ktož ty dědiny, na kteréž jest vznesena, drží.“ — Podobně Opolsko-Ratibořské zr. XII. čl. 21., Těšínské 21. čl. 19. — Také nález v Cod. jur. boh. III. 2. 123.

²⁶⁾ Knížky nálezů A. Č. XIX. 587.

²⁷⁾ Zř. VI. 508; Zř. 1549 S 36; 1564. Q 15.

²⁸⁾ Knížky nálezů A. Č. XIX. 585.

²⁹⁾ „Pro věno nemuože žádný k statku zápisnému vznesením, než k summě, kterúž na tom statku zápisném má ten, kdož ji vdával jest.“ Knížky nálezů A. Č. XIX. 585.

³⁰⁾ Všeherd má patrně ještě ručení pouze věcné; ze Zřízení zemských a Knížek nálezů plyne však již jasné ručení také osobní.

³¹⁾ Knížky nálezů A. Č. XIX. 640: „Za věno rukojmie nedostateční když by byli aneb nic neměli, o tom nalezeno, aby ta vdova ke dni úternímu toho obeslala, kto ten statek drží, kde je najprv vznesena.“

³²⁾ Zř. VI. 508; zr. 1549 S 36; 1564. Q. 15.

³³⁾ „A jestliže by jí ten, na číž jest statek vznesena, musil věno dáti, a onoho statku něco by zuostalo, kterýž jest k němu vznesl, tehdy ten, kterýž jest dal věno, muož k jeho statku právem hleděti.“ Zř. VI. 508; Zř. 1549 S 36; 1564 Q 15.

³⁴⁾ „O vznesení něčí manželky na statek cizí, že ten, na číž statek jest vznesena, a věna by neměla ujistěného, muož pohnati toho manžela jejího, aby mu statek očistil a věno ženě své ujistil.“ Kn. nálezů A. Č. XIX. 640. — Také A. Č. XI. 507.

§ 9. Zvláštní způsoby obvěnění.

Pravidelný způsob obvěnění je dle dosavadního : obvěnění pevnou summou peněžitou, zajištěnou buď rukojmími aneb ještě častěji zástavou věci nemovité. Ve výminečných jen případech není suma obvěnění stanovena, nýbrž za obvěnění prostě dávají se určité předměty, nebo celé zboží.¹⁾

Vedle toho vyskytují se dosti zhusta dva druhy smluv svatebních vůbec nahrazující obvěnění: jednak ustanovení výměnku doživotního, jednak uzavření spolku. Oba případy jsou zvláště na Moravě velmi časté.

Výměnek ve formě doživotního platu označují listiny nejčastěji německým označením leipgeding, nebo prostě říkají plat.²⁾ Již z tohoto převládajícího označení leipgeding a nedostatku vlastního označení možno souditi na to, že výminečná tato forma jest původu německého a to asi z práva městského přijatá. Forma ujištění neliší se valně od smlouvy obvěnění obyčejného.³⁾ Vyskytuje se zde stále tentýž výraz ad tempora vite,⁴⁾ do její života.⁵⁾ Z formy vkladů příslušných plyne, že pravidelně i tu užíváno hned uvedení v držbu (condescendit), takže manželka měla držbu ihned, ovšem obmezenou po dobu manželství právem mužovým, a po jeho smrti ustanovením, že plat trvá jen do života ženina, ano často jen do opětného prodání se.

Někdy uzavírán mezi mužem a ženou spolek (unio, stupek, hromada). Všehrd definuje spolek následovně: „Kterýžto spolek jest lidí

¹⁾ „H. protestatus est . . . , quod super hereditate sua in Z, super toto, quidquid ibi habuit . . . dotavit uxori sue domine A. et ei de dictis hereditatibus ad dotalem obligationem veram condescendit . . .“ Rel. tab. I. 25 z r. 1318. Podobně II. 156 z r. 1437; Opavské desky I. 49.

²⁾ Srov. § 7. p. 16. a 17. — . . . contoralí sue nomine dotis, quod leipgedinge dicitur videlicet ad tempora vite eius in F. XXII. marcas reddditus . . . deputavit . . . Landtafel I. kn. IV. 269., podobně kn. VI. 938. . . . „svej manželce na Z. LX. marcas leipdinka . . . ad tempora vite“. Opav. knihy I. 29.; také I. 42. — Také v polském právu se vyskytuje podobné zajištění vdovy. Winiarz I. c. 38. — V právu rakouském bývá místo toho Wittibstuhl. Bartsch. I. c. 74.

³⁾ „W. ukázal a ukazuje manželce svej p. M. k jejie leypdinku patnáste hř. platu do jejie života, jestliže by stav svoj neproměnila po jeho smrti, na tom na všiem zboží, kteréž v Opavskéj zemi má.“ Opav. knihy I. 42. — Latinsky Rel. tab. II. 108.

⁴⁾ Rel. tab. II. 108; Opav. knihy I. 29; Reg. II. 710.; Landtafel I. kn. IV. 269, kn. VI. 113, 274, 943, kn. VII. 1018; Landtafel II. kn. I. 797., kn. VI. 889.

⁵⁾ Opav. knihy I. 42.

od sebe všemi obyčejí dílých, dědinami, zbožími a statky jich, též nábytky i svrchky, klenoty i listy, kteréž mají neb míti budú na plném sídu stúpení a shromáždění.“⁶⁾ Není to nic jiného, než nedíl, spočívající ne na přirozeném základu rodinném, nýbrž nápodobený smlouvou. Poněvadž dotýkal se spolek odúmrtního práva panovníkova, vylučoval jeho eventuální nápad a povolával k dědictví společníka, vyžadovalo se k spolku schválení panovníka nebo knížete. Účel spolku mezi ženou a mužem byl v první řadě zabezpečiti vzájemné právo dědické, neboť bez této smlouvy muž po ženě ani žena po muži nedědili. Žena přinášela do spolku buď věno,⁷⁾ nebo obvěnění,⁸⁾ výmínečně veškeré svoje jmění.⁹⁾ V Čechách jsou spolky tohoto druhu vzácnou výjimkou.¹⁰⁾ Na Moravě jsou dosti častým zjevem; převládají však spolky teprve později během trvání manželství uzavřené a to ve formě spolků jednostranných, kde jen žena muže přijímá, a tím jen muž po ženě práva dědického nabývá. Spolky uzavírané hned při vejítí v manželství a nahrazující obvěnění vůbec, jsou celkem řídky. Nejčastěji kombinuje se i tu spolek s obvěněním tím způsobem, že muž obvěnění stanoví, a žena na ně přijme muže ve spolek.

⁶⁾ Všeherd VI. 14. 1.

⁷⁾ Landtafel II. str. 245. „K. contoralis P. suum maritum ad sui dotalicii videlicet quingentas sex. gr., quas habet in bonis W et villis . . . veram suscepit unionem . . .“

⁸⁾ Landtafel I. kn. XII. záp. 343 a 344. — Zápisem 343. zajišťuje se obvěnění obyčejným způsobem, v záp. 344. pak žena muže svého na toto obvěnění přijímá na spolek.

⁹⁾ Landtafel II. str. 423. z r. 1464. — M. virum suum super municione et villa T. et super omnibus bonis suis ubicunque habitis et habendis et ad quod ius habet, cum omnibus eorundem bonorum pertinenciis suscepit et suscipit in veram unionem. —

¹⁰⁾ Rel. tab. I. 441 (1371), 512 (1387).

¹¹⁾ Na př. Landtafel I. kn. IX. z. 383 a 384, kn. XII. z. 343. a 344. Opavské desky I. 42. 105. — Bližší o významu spolku pro manželské právo majetkové podáno jest ve spojení s vylíčením poměrů za trvání manželství § 13. —

Část III.

Právní poměry za trvání svazku manželského.

§ 10. Právní postavení manželky.

V době starších primitivních názorů, pokud sňatek dál se únosem nebo koupí, žena byla u nás považována za předmět únosu nebo smlouvy, a muž, tím a oným způsobem získav výhradnou držbu tohoto předmětu, stal se pánem své ženy, jako byl eventuálně pánem svých dětí a otroků. Padáť rozlišení moci, ve které se ocitají jednak žena svým sňatkem, jednak děti svým narozením a otroci svým otroctvím, do doby mnohem pozdější. Porušení této výhradné držby (porušení věrnosti manželské) trestal muž sám smrtí vinnice.¹⁾ Zbytek těchto starších názorů jeví se v pozdější větě „žena jest vězeň svého muže“, „est in captivitate mariti“, kterou v starší době patrně bylo třeba pojímati doslovně.²⁾

Znenáhla však právní postavení ženy v manželství se zlepšilo. Čím více totiž ustupovalo manželství únosem manželskému spojení koupí, tím více rodina ženina poskytovala ženě i v manželství ochranu proti muži. V téže době žena stává se ošetřovatelkou krbu domácího, symbolu to jednoty rodinné, čímž i význam její pro rodinu stoupá. Ona není už jen vlastnictvím mužovým, nýbrž jeho družkou, která mu ve všech okolnostech stojí po boku. Přijaté křesťanství velmi urychlilo tento vývoj. Sídlo domácnosti dokonce bylo kladeno tam, kde bydlela žena. Proto ženatí mužové jen na tomto místě právoplatně mohli býti poháněni. Ustanovení to udrželo pak se ještě ve století šestnáctém.^{2a)}

¹⁾ Legenda o sv. Vojtěchu. Fontes. rer. Boh. I. 252. —

²⁾ Lippert, Socialgeschichte I. 202 a n.

^{2a)} Ius Conradi § 34; Kn. Rožmberská 11, 13, 15, 18; Ondřej z Dubé, čl. 79; Všehrd III. 13. 1. Nedbání tohoto ustanovení činí púhon neplatným. Rel. tab. I. 64; Lib. cit. III. 383, 692; IV. 696, 700. — Srov. také Lippert, Familie 68.

Následkem toho věta „žena jest věznem svého muže“ pozbývá znenáhla svého původního významu a obmezuje se pouze na stránku majetkovou, kterou zahrnuje ve starší době celou, takže žena neměla po dobu trvání manželství vůbec žádného práva disponovati svým jměním.³⁾ To souviselo ostatně s tehdejšími poměry majetkovými, neboť žena neměla svého vlastního jmění, a to, co od rodiny jí věnem dáno bylo, nebylo dáváno jí do ruky, nýbrž muži jejímu. Zásada tato udržela se nějakou dobu ještě, když již žena i mimo věno mohla míti svůj vlastní majetek. Také tento totiž dostával se do rukou a do moci mužovy, takže i v té příčině byla žena mužovým věznem. Ještě po celé století čtrnácté a patnácté bylo to pravidlem. Tomu nasvědčují jak knihy právní,⁴⁾ tak i nálezy soudní.⁵⁾ Kdežto však na Moravě při zásadě té se zůstalo,⁶⁾ v Čechách koncem století patnáctého obmezena jest výslovně jen na obvěnění,⁷⁾ a všechno ostatní jmění ženino bylo ve volné dispozici ženy. Tím nemá býti řečeno, že před tím takového volného jmění vůbec nebylo. Bylo již ve století čtrnáctém, avšak byl tu podstatný rozdíl ten, že jmění to výslovně musilo býti vymíněno, měla-li žena míti nad ním disposici, jinak propadalo stejně s věnem po dobu manželství do moci mužovy.⁸⁾ Nyní však po obmezení věty „žena jest vězeň mužův“ jen na obvěnění takového vymínění více třeba nebylo.⁹⁾

O osobních poměrech ženy v manželství¹⁰⁾ prameny jen velmi

³⁾ Názor tento jest ještě v nálezech soudu zemského z let 1400—1403. „Manžel má právo k manželce i k statku jejímu.“ — „Manželka žádná nemůže statku svého odciziti, dokudž muž její živ jest, bez slušné příčiny.“ — „Nalezli za právo, že Jan jest spravedliv k své ženě i ke všemu dědictví jeho ženy, a má býti v ně uveden listem obranným od úřadu skrze purkrabí Pražského“. Cod. jur. Boh. II. 2. str. 46. — Také Ruber, Vormundschaft 43.; Brandl, Právní postavení str. 762; Czyhlarz str. 13; Kadlec, Nedíl, 89.

⁴⁾ Všehrd V. 24. 5.

⁵⁾ Lib. cit. II. 596. z r. 1437. „žena není sebe mocna a zvláště toho, což má v deskách, vrátiti nemůže bez muže.“ Rel. tab. I. 171, 172, 173; nález v Cod. jur. Boh. III. z. 155; A. Č. XIII. 1.; v Rel. tab. I. 138 mluví se o ženě jako o „poddané“.

⁶⁾ Kn. Tov. 99; Kn. Drn. 47.

⁷⁾ Nález z r. 1463. „že není žena muže svého věznem nikterakž kromě věna“ ve Zř. VI. 505.; Zř. 1549. T. G.; Knížky nálezů A. Č. XIX. 603.

⁸⁾ Or. jud. terre čl. 75.

⁹⁾ Podobné ustanovení je i v Malopolsce (Winiarz l. c. 60); pro ostatní slovanská práva srov. Hanel, Věno str. 560 pozn. — Také Hube, Prawo p. XIII. w. str. 61.

¹⁰⁾ Pro Polsko srov. Bandtkie, Pr. pol. 169; Burzinski, Pr. pol. II. 24. —

skrovně nás poučují. Patrně z nich, že právu českému jest pojem nerovného sňatku úplně cizí, že žena vždy sňatkem nabývala stavu mužova, buď vyššího nebo nižšího,¹¹⁾ a s tím spolu i jeho soudní způsobilosti.¹²⁾ Muž měl právo žádati, aby žena u něho bydlela. Právo to bylo chráněno žalobou na vydání manželky.¹³⁾ Nebydleli-li manželé spolu, byl muž povinen na výživu ženy platiti.¹⁴⁾ Poněvadž hlavou rodiny jest muž, náleží jemu a ne matce rozhodovati o dětech. To patrně nejlépe z ustanovení knihy Tovačovské,¹⁵⁾ že dcera vdavší se proti vůli otce, avšak se svolením matky, ztrácí stejně nárok na věno jako dcera, vůli obou přestupující.

Základem samostatného vystupování ženina ve příčině práv majetkových jest původně majetek její samostatný, vyhrazený výslovně z moci mužovy.¹⁶⁾ Takový vyhrazený majetek zná již Řád práva zemského.¹⁷⁾ Pozdější prameny uznávají ho vesměs.¹⁸⁾ Ovšem v Čechách po obmezení majetkové odvislosti ženy na pouhé obvěnění nebylo zapotřebí nějakého vyměňování; na Moravě však zůstalo i v šestnáctém století při starém. Toto soukromé, vyhrazené právo ženino v starší své podobě obmezovalo se patrně hlavně na věci movité; záhy však, snad již ve třináctém století mohlo obsahovati i nemovitosti.

Nad těmito vyhrazenými předměty muž neměl právní dispozice, nemohl je ani zaváditi ani zciziti, také na soudě je nezastupoval.¹⁹⁾

¹¹⁾ „Když člověk urozený ženu chudého řádu pojme, buď městskú nebo sedlskú, by pak kmetičnú svú pojal . . . , té každý může její muž věno dskami klásti beze všeho povolenie královského i panského, leč by nic na zemi neměl; neb jest již řádu svého povýšila skrze muže, a řád sedlský v řád vladýcký nebo panský proměnila . . . Ale ne tak zase, když sobě žena urozená muže neurozeného pojme, ta jemu zboží svého v dsky bez povolenie královského klásti nemóž; neb žena se po muži šlechtí, ale muž po ženě nic, jako děti ne po mateři, než po otcí.“ Všehrd V. 16. — Záp. Žer. I. 136, kde se namítá, že se A. skrze vdání z stavu svého vyvedla.“

¹²⁾ Záp. Žer. I. 198.

¹³⁾ Žaloby podobné u soudu komorního. A. Č. XII. 510 a XIII. 148 a j.

¹⁴⁾ Kameníček, Glossy 223.

¹⁵⁾ Čl. 165.

¹⁶⁾ Stejně bylo i v Polsku. Hube, Pr. XIV. w. 94; Winiarz I. c. 39.

¹⁷⁾ „... eademque uxor nulli contra eam agentí tenetur respondere, nisi pro hereditate illa, quam non subjugavit“ čl. 75.

¹⁸⁾ Kn. Tov. 102; Kn. Drn. 63; Kadlec, Nedíl, str. 86.

¹⁹⁾ Cod. jur. Boh. II. 2. 62. . . . Poněvadž trh svědčí Matějovi a Machně, manželce jeho, že on Matěj nemohl jest zaváditi dílu řečené manželky své, než toliko svůj díl . . . Podobně Rel. tab. I. 233, II. 74. — Zř. VI. 188; Zř. 1549. E 22. — Také Zř. Opol. Rat. I. 11. (Těšínské I. 19). „Jestli že by paní která zboží

Žena ovšem mohla muže k takovým jednáním zplnomocnití.²⁰⁾ Pravidelně však jednala žena sama,²¹⁾ a neměla zapotřebí, jak se zdá, ani souhlasu mužova, byť tento v starší době zhusta přicházel.²²⁾ Ostatně často v starší době vyskytuje se také při dispozicích nemovitostmi i souhlas ženy, ač tato ani obvěnění na nich neměla pojištěno, ani jinak k nim oprávněna nebyla.²³⁾ Zásada volné dispozice vyhrazeným jměním ženou byla v Čechách celkem vždy uznávána. Na Moravě v starší době platila také, avšak znenáhla koncem století XV. seslabována a majetková odvislost ženina na muži sesilována.²⁴⁾ Dálo se to patrně pod vlivem práva německého. Také na Opolsku, Ratibořsku a Těšinsku za recepcy českých zřízení zůstalo v této příčině při starém právu, a vyžadoval se k dispozicím těm dokonce souhlas poručníkův, jehož moc zde byla daleko obsáhlejší než na Moravě.²⁵⁾

Šmlouvy uzavírala žena sama,²⁶⁾ rovněž za závazky z nich ručila sama.²⁷⁾ Muž za dluhy ženiny neručil, právě jako žena neručila za dluhy mužovy,²⁸⁾ leda by byla dědičkou, kde ovšem ručení mělo

dědičná měla, a muž její taková zboží byl prodal, by pak paní jistcem v listu položená a zapsána . . . a to před pána hejtmána zemského do kanceláři přišlo, nemá toho dopouštěti . . .“

²⁰⁾ Rel. tab. II. 178; také řadu podobných zmocnění v Opav. knihách I.

²¹⁾ Reg. I. 240 (1210); Cod. Mor. XV. 64 (1359.); Rel. tab. II. 30, 117, 140; Cod. jur. Boh. II. 2. 6 (1319); řada zápisů trhových, spolků a darování v Landtafel I. a II. Pro polské právo platila stejná zásada. Winiarz l. c. 27, 61; Hube, Pr. pol. XIII. w. 62, Pr. pol. XIV. w. 94. —

²²⁾ Friedrich, Codex I. 295 (1189); Reg. I. 402 (1234), II. 462 (1277), 480 (1278); Rel. tab. II. 140, 194, 210, 227, 500 a j.

²³⁾ Tak jmenovitě děje se udělení statků klášterům pravidelně cum consensu uxoris a stejně i vysazování na purgrecht. Reg. I. 456, 460 (1239), 503 (1242), II. 67 (1257), 88 (1259), 183 (1264), III. 113 (1315), 774 (1333), IV. 668 (1346); také Friedrich, Codex I. 415 (dat. 1173, falsum XIV. století).

²⁴⁾ Tak vidíme v zápise deskovém z roku 1466 (Landtafel I. kn. XIV. 53): Ursula . . . villam . . . intabulavit. Et licet virgo Ursula suprascripta existit per procuratores viro desponsata, ista intabulatio est ei admissa racione ea, quod pater eius dicta bona in vita existens vendidit . . .; Tov. kn. čl. 142; Drn. kn. 49

²⁵⁾ „Neb žádná paní ani devečka bez poručníkův vůle ani přijímatí ani dávatí, ani přivlastňovatí ani odvlastňovatí nic nemůže. A kdež by se kolivěk co takovéko omylem přitrefilo, moci žádné nemá.“ Zř. Opol. Rat. list. 11. rozd. X. (srov. i XI. konec); Zř. Těš. list 19.

²⁶⁾ Reg. III. 192; Rel. tab. I. 171.

²⁷⁾ Rel. tab. I. 171.

²⁸⁾ Žena ručila však tentokráte, když se výslovně k tomu zavázala . . . barones invenerunt, quod, quidquid ipsa Přibna vivente marito obligavit, . . . hoc sibi praejudicari non debet (Cod. jur. Boh. II. 2. 387); Záp. Žer. II. 7. — Rel.

podklad ne ve svazku manželském, nýbrž v právu dědickém. V uzavírání spolků (uniones) byla žena obmezena;²⁹⁾ testamenty mohla však volně v úzkém rámci, českým právem i muži jen povolovaném, činiti bez překážky.³⁰⁾

Měla-li žena držbu společnou s mužem, disponovali společně,³¹⁾ a také smlouvy uzavírali společně, aby oba jimi byli vázáni.³²⁾

Byla-li žena přinucena mužem k disposici nějaké ohledně svého jmění vyhrazeného, ať násilím, ať jiným způsobem, mohla dispoice tyto naříkati. Nestačilo však k tomu prosté prohlášení její, jak tomu bylo při obvěnění, kde platila praesumptio juris et de jure,³³⁾ nýbrž bylo zapotřebí náležitě dokázati svědky, že skutečně dispoice nebyla provedena ze svobodného a volného rozhodnutí ženina, nýbrž pod nátlakem mužovým.³⁴⁾

Stejně jako s osobou třetí může žena i s manželem svým v právní jednání vejíti.³⁵⁾ Smlouvy takové, kde buď muž ženě, nebo žena muži prodává, jsou velmi časté,³⁶⁾ a beze všeho obmezení připuštěny.³⁷⁾ Žena může však také muži darovati,³⁸⁾ dluh postoupiti,³⁹⁾ s ním ve spolek vstoupiti,⁴⁰⁾ na jeho prospěch testament zříditi na

tab. I. 201; Lib. cit. II. 502. — Stejně i pro polské právo (Hube, Pr. pol. XIV. w. 97.). — Opáčně i muž ručil za závazky ženiny, převzal-li je výslovně. Et prout M. est commissarius a H., uxore sua, super lucrum et damnum, ideo debet ipse M. potenter trpěti za ženu svú, vedle toho, že jest muž její.“ Cod. jur. Boh. III. 2. 24.

²⁹⁾ Srov. § 13.

³⁰⁾ Záp. Zer. I. 114.

³¹⁾ Formae literarum 56. (Cod. jur. Boh. II. 2.); Zř. VI. 188; 1549 T 3. —

³²⁾ Rel. tab. I. 251, II. 19, 423. —

³³⁾ Srov. § 11.

³⁴⁾ Lib. cit. I. 13. . . . quod maritus eius . . . ipsam verberibus compulit . . . ; Všehrd V. 24. 7; Knižky nálezův v A. Č. XIX. 559. „Rčení ženy k vuoli muže jejího když se stane, nemá plněno býti.“ Stejně str. 603: „Žena muže mající a z jeho přinucení k něčemu se zaváže rčením, má toho býti prázdna, když to z přinucení muže svého učiní.“

³⁵⁾ Taktéž v Polsku, Hube, Pr. pol. XIII. w. 61.

³⁶⁾ Cod. jur. Boh. III. 2. 166; Rel. tab. I. 465, II. 24, 65, 92, 130, 180; Záp. Žer. I. 114; Landtafel I. kn. XI. z. 118. —

³⁷⁾ Jen v Horním Slezsku ku prodeji statku nemovitého vyžadovalo se uznání soudu, které se udělovalo ze slušných příčin. Zř. Opol. Rat. I. 11. roz. 12; Zř. Těšínské I. 20.

³⁸⁾ Landtafel I. kn. II. 383.

³⁹⁾ A. Č. XI. 407. (z r. 1510).

⁴⁰⁾ Srov. § 13.

základě mocného listu královského (majestátu),⁴¹⁾ aneb zápisem na přežití (buď obyčejně nebo dluhem) statek mu pojistiti.⁴²⁾ Učinila-li žena ovšem smlouvu s mužem z přinucení, neměla tato smlouva moci.⁴³⁾ Prodán-li však takovou smlouvou vynucenou statek, nemohla žena požadovati vrácení jeho in natura, nýbrž jen skutečné vyplacení ceny tržové,⁴⁴⁾ nebyla-li jí již vyplacena.

Způsobilst ženy vdané na soudě vystupovati samostatně, byla celkem uznávána. Žena přísahala, svědčila,⁴⁵⁾ poháněla⁴⁶⁾ i byla poháněna⁴⁷⁾ a mohla býti exekvována.⁴⁸⁾ Nestání mělo pro ni stejné následky, jako pro jiné,⁴⁹⁾ leda by v šestinedělních ležela.⁵⁰⁾ Pro pňhony nenacházíme ve pramenech dosti jednomyslnosti. V některých případech aspoň musil na místě ženy vystupovati muž.⁵¹⁾ Ve většině

⁴¹⁾ A. Č. X. 359.

⁴²⁾ Všehrd VI. 37. 2.; A. Č. IX. 296.; Rel. tab. II. 156, 175, 178, 282, 288; Záp. Žer. I. 171. — V Horním Slezku se také tu požadoval souhlas poručníků. Opol. Matriky I. fol. 44b.

⁴³⁾ „Žena, kteráž z přinucení muže svého a z mušení muže svého muži svému statek svůj zapisuje: nemá moci.“ Kn. nálezů A. Č. XIX. 603. —

⁴⁴⁾ „Která by žena muži svému statek prodala, . . . a jestli že by po smrti muže svého chtěla se zase v ten statek navrátiti, pravěci, že jest vézeň muže svého byla, a to učiniti musila; podle takového prodaje summu peněz vezmi, zač ten statek muži svému prodala“ Zř. VI. 515.; Zř. 1549 T 8.

⁴⁵⁾ Rel. tab. II. 296.

⁴⁶⁾ Cod. jur. Boh. II. 2. 31., III. 2. 33; Řád pr. zem. 30. (žena pohoní z hlavy); Ondřej z Dubé čl. 20 (z podávení); Cod. jur. II. 2. 54, III. 2. 4 (z krádeže); Lib. cit. I. 134 (rukojemství), 351, II. 25, 48, 304 (z dluhu) a j.

⁴⁷⁾ Rel. tab. I. 14; Lib. cit. I. 129, 132, II. 24, III. 26; A. Č. XIX. 643.

⁴⁸⁾ Rel. tab. I. 117.

⁴⁹⁾ Všehrd II. 8 § 4.

⁵⁰⁾ Officium circa tabulas 143. (Cod. jur. Boh. II. 2.)

⁵¹⁾ Dle staršího názoru mohla žena pohoniti pouze ze svého věna, z hlavy a z trestních příčin, nikoli však pro věci majetkové, leda by měla vyhrazené jmění. Tak ještě Řád práva zemského čl. 75: „Každá paní, kteráž má muže svého živého, ze svého věna dědického, z hlavy svého přítele a z chromoty těla svého, nebo z ran krvavých, móż každého pohoniti, ktož by jie tiem vinen byl; ale ze škod peněžných nemož izádného pohoniti a jie samé z téhož žádný pohoniti nemož; leč by měla své zvláštne dědiny, ježto jich žádnému nezapsala . . .“ a stejně má i Officium circa tab. čl. 138 . . . „Žena ze škod větších nemož pohoniti, majíc muže, ani také z věna ani z dluhu; jedno z dědictvie aneb z ran“ a dle čl. 80. nemůže být žena zástupcem při škodě. Podobně v nálezu Cod. jur. Boh. II. 2. 387. . . actix habens maritum de damnis citare non potest . . . a nálezu Lib. cit. II. 596. Ano i v Knížkách nálezů (A. Č. XIX. 602) . . . „Žena muže mající, ze škod poháněti nemouže“. Ve skutečnosti zásada tato v platnosti nebyla, jak svědčí celá řada zápisů pňhonů ze škod v Rel. tab. I., Lib. cit. a Knížách Opav. I. —

případů vystupoval však muž ne ze zákonné nutnosti, nýbrž na základě zplnomocnění, a to ponejvíce tak, že žena sama pŕihon podala, a v něm muže svého poručníkem pře (commissarius) jmenovala.⁵²⁾ Mohlo se to však státi také tak, že žena muže hned k podání pře zplnomocnila.⁵³⁾ Nestalo-li se zplnomocnění řádným způsobem a v mezích českým právem processním vůbec přípustných, nebyl pohnaný povinen odpovídati.⁵⁴⁾

Pro muže svého žena svědomí vydávati nemohla; byla však také sprostěna povinnosti proti muži svědčeti.⁵⁵⁾ Teprve v XVII. století na Moravě svědomí ženino ve prospěch muže připuštěno.⁵⁶⁾ Muži svému k smrti odsouzenému manželka objevši ho aneb rouchem svým přikryvši, poskytuje ochranu podobnou jako hrob sv. Václava aneb přítomnost královny české.⁵⁷⁾

Také poručenství mohly ženy volně vésti a mužové neměli práva do vedení toho se jim míchat, ženám však dovoleno poručenství na základě určení na muže převésti.⁵⁸⁾

§ 11. Obvěnění za trvání manželství.

Zcela zvláštní zásady platily v českém právu ve příčině obvěnění. Obvěnění bylo sice ženě zajišťováno zástavou s držbou, držbu tu však žena měla po dobu trvání manželství jen na papíře. Jsouc věznem muže svého, podléhala v různých dobách různé moci manželské, která konečně v Čechách obmezena jest výslovně jen na obvěnění.¹⁾ Důsledkem této moci manželské bylo, že skutečný, faktický výkon držby nad obvěněním měl muž.

⁵²⁾ Rel. tab. I. 59, 123, II. 250; podobně Opav. knihy I. 25, 37, 59; Záp. Žer. I. 136. Splnomocnění to mohlo se státi buď hned při pŕihonu, krátkým dodatkem, aneb později samostatným splnomocněním ve formě vzdání pře na zisk i ztrátu (Kn. Op. I. 37.).

⁵³⁾ Rel. tab. I. 126, II. 242. — „... obvěněním zvaná žena ...“

⁵⁴⁾ „... poněvadž D. žena puovoda, neporučila jest jemu toho vedle řádu zemského, aby těch škod mohl dobývati na pohnaném ... neměl jest práva on actor poháněti ze škod ...“ Rel. tab. I. 122.

⁵⁵⁾ Rel. tab. I. 236; Zř. VI. 275; Zř. 1549 S. 10.

⁵⁶⁾ „Na to jsme se všichni čtyři stavové snesli, aby poctivé a dobře zacho- valé osoby ženského pohlaví, které manžely své mají vyššího i nižšího stavu, tak dobře svědomí dávati mohly, jako jiné poctivé panny a vdovy je dávají.“ Zř. 1604 l. 52.

⁵⁷⁾ Ordo jud. terrae čl. 30. (dle A. Č. II.); Jireček, Sl. pr. II. 242; Lippert, Socialgeschichte I. 242.

⁵⁸⁾ Kapras, Poručenství nad sirotky str. 28—29; Ruber, Vormundschaft 49.

¹⁾ Zř. VI. 505.

Ženě po dobu manželství odňata vedle držby i možnost dispozice předměty obvěnění, takže jich ani zatížití, ani zciziti nemohla.²⁾ Tím nemá býtí řečeno, že by se jednání taková nebyla vyskytovala.³⁾ Byla však ve dvojím nebezpečenství; jednak mohl proti nim vystupovati muž, protože se tím rušilo jeho právo,⁴⁾ jednak mohla je naříkati žena odkazem prostým na to, že byla „vězném mužovým“. V té příčině nebylo třeba ani zvláštních důkazů, nýbrž stačilo prosté prohlášení ženy. Bylať zde praesumptio iuris et de jure.⁵⁾ Odpor a naříkání jednání takových však pravidelně teprve po smrti mužově se dalo.

V právu hornoslezském pod vlivem německého a římského práva připouštěla se v XVI. století již výjimka ta, že v případě nedostatku mohla žena vládnouti svým obvěněním k účelům výživy již za života mužova.⁶⁾

Muž sice má držbu věnného předmětu, nemůže s ním však disponovati.⁷⁾ Co jednou za obvěnění jest stanoveno, toho nemůže později býtí ubráno.⁸⁾ Jakákoliv pozdější dispozice obvěnění škoditi nemůže. Ani prodej, ani odprodej,⁹⁾ ani zatížení,¹⁰⁾ ani darování,¹¹⁾ učiněné se souhlasem ženiným nebo bez něho, pro obvěnění nemají významu žádného, neboť obvěnění tím dotčeno není. Obvěnění předchází zprávu pozdější,¹²⁾ trvá proti spolku¹³⁾ a má přednost před všemi dluhy.¹⁴⁾

²⁾ Cod. jur. Boh. III. 2. 30.; Všehrd V. 23. 2; 24. 1.; Knížky nálezů A. Č. XIX. 586.; Záp. Žer. I. 51.

³⁾ Na př. Rel. tab. I. 418 a j.

⁴⁾ Knihy Opav. I. 70.

⁵⁾ Rel. tab. II. 507.; Zř. VI. 192; Zř. 1549. T. 6; 1564 R 1.; Kn. Tov. 102; Drn. kn. 47. —

⁶⁾ Zr. Opol.-Ratib. I. 10; Zř. Těšínské I. 19.

⁷⁾ Kn. Drn. 49.

⁸⁾ Nález v Cod. jur. Boh. III. 2. 96.

⁹⁾ Nálezy v Cod. jur. Boh. II. 2. 3., 396; III. 2. 13, 58, 184; Rel. tab. II. 299; Všehrd V. 23.; Knížky nálezů AČ. XIX. 580 a 586.

¹⁰⁾ Cod. jur. Boh. III. 2. 53; Rel. tab. I. 136; Všehrd V. 23. 4; Knížky nálezů A. Č. XIX. 589.

¹¹⁾ Cod. Mor. VI. 288.

¹²⁾ Cod. jur. Boh. III. 2. 99; Zř. VI. 509; Zř. 1549 S 38.

¹³⁾ Knihy Opav. I. 37.

¹⁴⁾ Cod. Mor. VIII. 24; Kn. Tov. 137; Kn. Drn. 47.; Cod. jur. Boh. III. 2. 185. — Podobné zásady byly v platnosti i v Polsku. (Winiarz I. c. 23, 39.) Tam vyžadovalo se výslovné spolupůsobení ženy při všech dispozicích obvěnění se dotýkajících. —

Za života mužova neručí obvěnění ani za dluhy ženiny,¹⁵⁾ ani mužovy.¹⁶⁾ Věřitelům mužovým bylo však volno ve zvláštních případech sáhnouti na zbytek, kterým cena obvěněné nemovitosti summu obvěnění převyšovala, tím způsobem, že obvěnění ssuli a na předmětu pak se hojili.¹⁷⁾ Zvod na obvěnění přípustný nebyl.¹⁸⁾

Disposice, které muž obvěněním provedl, nejsou sice neplatny, avšak mohou býti ženou naříkány. Prostředkem k tomu byl odpor, který žena proti mužovým dispozicím položila ve lhůtě let zemských, která obnášela v starší době tři léta a šest neděl,¹⁹⁾ později tři léta a osmáct neděl.²⁰⁾ Lhůta ta počítala se v starším právu ode dne zápisu, takže žena ještě za trvání manželství aspoň odpor vložití musila; provedení odporu tohoto žalobou dalo se však teprve po ukončení manželství.²¹⁾ Později však, ještě ve XIV. století názory v tom směru se změnily. Odtud počítala se i doba k vložení odporu teprve od doby úmrtí mužova.²²⁾ Proto vkládá se při zprávě výslovně, že zpravitel chce před věny (obvěněními).²³⁾ Důsledkem této zásady bylo, že žena po dobu manželství vůbec o obvěnění své starati se nemusila, neboť nebylo pro ni nebezpečností, že by o ně přišla. Proto také platila zásada v právu českém, že listové věnní po dobu manželství vůbec nepromlčují.²⁴⁾

Vystupování ženy prostředkem odporu bylo zapotřebí nutně jen tehdy, stalo-li se právní jednání o obvěnění vkladem deskovým. Nestalo-li se jednání to vkladem, mohla žena buďto list, na kterém jednání to bylo dosvědčeno, požadovati zpět,²⁵⁾ aneb prostě o jednání to se

¹⁵⁾ Lib. cit. I. 307.

¹⁶⁾ Cod. jur. Boh. III. 2. 185.

¹⁷⁾ Knižky nál. AČ. XIX. 601.

¹⁸⁾ Rel. tab. I. 10.

¹⁹⁾ Ordo jud. terrae 76.; Rel. tab. I. 446. a 471.

²⁰⁾ Řád práva zemského 76; Ondřej z Dubé 42 a 110; Všehrd V. 27, 3.

²¹⁾ „... Si quis hereditatem dotalem obligatam vel hereditariam uxoris suae alicui vendiderit, aut alienaverit quocunque modo, eadem uxor per se vel per aliquem amicum suum infra tres annos a die alienationis ipsius et sex septimanas defendere debet, et dicere, se habere in ea hereditate talem dotem, et citare ter hereditates ipsius possessorem, et hoc in tabulis consignare, et ibi cessare ab actione, donec maritus ejus suum diem clauserit extremum...“ Ordo jud. terrae 76.

²²⁾ Rel. tab. I. 173., 446, II. 507; Cod. jur. Boh. III. 2. 155; Všehrd V. 23. 2.; Vl. Zř. 192; 1549. T. 6; 1564. R 1; Tov. kn. 102; Drn. kn. 49. —

²³⁾ Rel. tab. I. 415, 446, II. 139; Všehrd IV. 11. 10.

²⁴⁾ Zř. 1549. R. 9.

²⁵⁾ Tov. kn. 182.

nestarati, a měla-li držbu, volně disponovati. Eventuální odpor toho, jenž s mužem za trvání manželství smlouvou uzavřel, byl pak prostě odmítnut.²⁶⁾

Z dosavadního by se zdálo, že vlastně statek na pojištění obvěnění ustanovený po dobu trvání manželství ztrácí způsobilost býti objektem právního jednání, poněvadž ani žena, ani muž v této době s ním nakládati nemohou bez nebezpečení eventuální ztráty pro osobu třetí, smlouvu s nimi uzavírající. Poněvadž však přece nastati mohla potřeba, aby se statkem věnným muž disponoval, ježto by mu jinak buď ztráta nějaká nastala, aneb zisk ušel, aneb pro okolnosti jiné nepředvídané, dovolovalo právo české převod věna (*traductio dotis*). Ženě dostává se na místě dosavadního obvěnění jejího jiného nebo lépe řečeno, ve většině případů mění se jen předmět, na kterém obvěnění jest pojištěno.

Příčina takového převodu byla různá, nejčastěji však ta, že manžel chtěl statek prodati, a kupec ho nechtěl převzítí obtíženým obvěněním.²⁷⁾ Bylo-li obvěnění zajištěno na statku osoby třetí, na příklad otce mužova, mohl i tento obvěnění z podobných důvodů převésti.²⁸⁾ Někdy se stávalo, že hned při smlouvě svatební a vtělení obvěnění do desk převedení bylo výslovně vymíněno. Stalo-li se tak, nemohla žena proti tomu ničeho namítati, a mohlo v takovém případě obvěnění i proti její vůli býti převedeno.²⁹⁾

Při převodu obvěnění zapotřebí bylo osobní přítomnosti ženy u desk a spolu také souhlasu příjemce neb poručníka ženina, který v Čechách teprve za té okolnosti se zřizoval, kdežto na Moravě a v Horním Slezsku již od smlouvy svatební a prvního vkladu deskového zde byl.³⁰⁾ Všehrd praví to jasně: „Převod věna jiného nic není, než s jednoho dědictví, na kterémž věnováno jest, vši summy věnné, polovice neb dílu některého na jiné dědictví svobodné a čisté v témž právě jakž

²⁶⁾ Rel. tab. I. 138; Všehrd I. 5. 8.

²⁷⁾ Všehrd V. 26; Rel. tab. I. 402.

²⁸⁾ A. Č. II. 49.

²⁹⁾ Zápis věna někdy obsahuje totiž klausuli „cum ea conditione, quod prefatus B. potest eam traducere de dictis hereditatibus ad alias hereditates liberas . . . . quandoque sibi placuerit, cum bono susceptore.“ Rel. tab. II. 134.

³⁰⁾ Cod. jur. Boh. II. 2. Formae liter. 13; Všehrd V. 11. 3; Knížky nálezů A. Č. XIX. 554; Kn. Tov. čl. 103; Zř. Opolsko-Ratib. list 11.; Zř. Těšínské list 19. — Formu převedení podává Všehrd V. 25, 2; dále řada převodů v Rel. tab. (latinské) I. 475, 499, 500, 502, 532; (české) II. 439, 480; Landtafel II. str. 160 a 237 a j. — Pro polské právo srov. Hanel l. c. 563 pozn. 21.

najprvé jest věnována, přenešení, s osobním převodícího, manželky jeho neb číhožkoli a příjemce u desk příznáním.³¹⁾ Důsledkem zásad, Všehrdem zde akcentovaných a všeobecně platných, je sice možno zlepšiti obvěnění přidáním, nelze ho však zmenšiti ubráním.³²⁾

Převod může se vztahovati buď na celé obvěnění, aneb pouze na díl jeho.³³⁾ Nejčastěji převod provádí se tak, že obvěnění deskové převádí se z jednoho statku vkladem deskovým na druhý.³⁴⁾ O převodu však mluví se také, když obvěnění převádí se z vlastního na cizí, z listu do desk,³⁵⁾ z manských na svobodné³⁶⁾ nebo ze svobodných na manské,³⁷⁾ aneb konečně i z jedné země do druhé,³⁸⁾ ano i, když zápis věnný proměňuje se v dědičný.³⁹⁾ Opakování převodu bylo přípustno kdykoli, nebylť muž v tomto směru vůbec obmezen.⁴⁰⁾

Převodem sprostuje se dosavadní statek práva zástavního, a na místě něho nastupuje statek nový. Ukáže-li se však později, že statek tento nestačí, aneb že jinak žena při převodu jakýmkoli způsobem byla zkrácena, ručí za to jednak příjemce věna, jednak subsidiárně i statek první.⁴¹⁾ Na Moravě ručí subsidiárně i komorník, dokáže li se mu zavinění nějaké.⁴²⁾ Byloť toto na Moravě tím snažší, poněvadž převod zde někdy dál se ve formě prosté extabulace, ženou prohlášené, a nového vkladu do desk.⁴³⁾

³¹⁾ Všehrd V. 25. 1.

³²⁾ Všehrd V. 27; Knížky nálezů A. Č. XIX. 590.

³³⁾ Cod. jur. Boh. III. 2. 151; Všehrd V. 30.

³⁴⁾ Všehrd V. 26; Rel. tab. a Landtafel na celé řadě míst.

³⁵⁾ Všehrd V. 29.

³⁶⁾ Všehrd V. 31. 1.

³⁷⁾ Nález v Cod. jur. Boh. II. 2. 51.

³⁸⁾ Obvykle jednalo se tu o některou zemi koruny české (Všehrd V. 31. 2), někdy však i odjinud, zvláště z Rakous véno převáděno (Knížky nál. A. Č. XIX. 587.).

³⁹⁾ A. Č. III. 283 (z r. 1423); Landtafel II. kn. I. 971 z r. 1366.

⁴⁰⁾ Všehrd V. 26.

⁴¹⁾ Nálezy v Cod. jur. Boh. II. 2. 51, III. 2. 112; Všehrd V. 27. 5; Knížky nálezů A. Č. XIX. 5. 87.

⁴²⁾ Kn. Tov. 103.

⁴³⁾ Na př. „Domina K., uxor W., quidquid habuit in P. ad dotalicium suum debet deleri, fassa est coram camerario et domino Benessio“. (Landtafel II. str. 56, podobně 65 z r. 1371.) Z pozdější doby (1466) zajímavý vklad (Landtafel II. str. 241): „M. habens maritum hanc curiam pro se superius intabulatam fecit extabulari. Et cum ea ac pro ea fideiussores infrascripti sunt et promiserunt manu coniuncta in solidum officialibus tabularum et czude Olomucensis presentibus et futuris W. et W, se, heredes et bona sua obligaverunt, quod non debent esse liberi et libera, si quovis modo M. predictam curiam impeteret, et quod omnia damna propter hoc recepta, debeant officialibus rependere.“

Nemohl-li muž obvěnění jednou smlouvou stanovené zmenšiti, mohl je za to kdykoliv zvětšiti, mohl k němu přidati, připsati.⁴⁴⁾ Prameny mluví na základě toho o přidání věna (additio dotis),⁴⁵⁾ někdy o zápsání nad věno, aneb prostě o nadvěně.⁴⁶⁾ Takové nadvěno nutno předpokládati všude tam, kde mluví se o milostivé zástavě věnné (gratiosa dotis obligatio).⁴⁷⁾

Oprávněný k přidání obvěnění jest v první řadě muž, vedle toho však i osoba třetí, v tom případě, když již obvěnění na statku jejím bylo pojištěno, a ona v držbě faktické tohoto statku ostala.⁴⁸⁾ Přidání dalo se buď hned při vkladu obvěnění z listu do desk,⁴⁹⁾ aneb kdykoliv později za trvání manželského svazku, zvláště při převodu obvěnění.⁵⁰⁾ Nejobyčejnější případ přidání obvěnění bylo připsání summy zápisné na zástavě věnné novým zápisem deskovým.⁵¹⁾ Mimo to však přidávány i jiné věci a to buď movitosti zcela, nebo z části,⁵²⁾ aneb nemovitosti.⁵³⁾ Věci přidané měly přejíti buď do vlastnictví,⁵⁴⁾ aneb pouhého užívání ženy,⁵⁵⁾ ovšem teprve po ukončení manželství smrtí mužovou. Po dobu trvání manželství zůstávala držba a užívání nadvěna mužovi. Toto nadvěno jen zřídka dáváno ženě bez podmíněčné. Ve většině případů vázáno bylo podmínkou, že žena vdovského stavu svého nepromění.⁵⁶⁾

Z dosavadního je patrné, že ženě náleží na obvěnění pevné právo sice již za manželství, že však je ve výkonu jeho podstatně obme-

⁴⁴⁾ O „připsání“ mluví listina v A. Č. I. 411. z r. 1429.

⁴⁵⁾ Rel. tab. I. 11, 528, 555.; Všehrd V. 7. 10. —

⁴⁶⁾ Zř. 1549. H. 25; S 39. — „A chtěl-li by kdo ženě svoj nad věno na statku pozemským co oddati neb odkázati, to též bude moci listem s kanceláře podlé zvyklosti zemské a uvážením ouřadového učiniti.“ (Zř. Opol.-Rat. list 13.; Zř. Těš. I. 21.)

⁴⁷⁾ Všehrd V. 6.

⁴⁸⁾ Knížky nálezů A. Č. XIX. 589.

⁴⁹⁾ Na př. Rel. tab. I. 528; II. 11.

⁵⁰⁾ Rel. tab. II. 26.; Formae literarum 13. —

⁵¹⁾ Zř. VI. 144 a 145; 1530 čl. 144 a 145; 1549 H. 8 a 9, S. 39. — Formae liter. 12. (Cod. jur. Boh. II. 2.) „... uxori suae mille sex. addidit dotem ad priorem et ei de dictis hereditatibus in gratiosa dotali obligatione in dictis pecuniis condescendit. -“

⁵²⁾ Rel. tab. II. 54, 268, 395; Formae liter. 13.; Zř. 1549 S 39.

⁵³⁾ Rel. tab. II. 195.; Zř. 1549. S. 39. —

⁵⁴⁾ Rel. tab. II. 54, 329.

⁵⁵⁾ Rel. tab. I. 11.

⁵⁶⁾ Rel. tab. II. 79; Formae literarum čís. 13. — Čím se stav vdovský rušil, o tom srov. § 14. a 15.

zena. Právo to je však také pravidelně omezeno resolutivní podmínkou, že žena skutečně muže přežije. Jen výminečně a hlavně v starší době nacházíme případy, kdy obvěnění je bezpodmínečné, a kdy v tom případě, že manželství je skončeno smrtí ženinou, tvoří součást pozůstalosti její.⁵⁷⁾

§ 12. Příjemce věna (obvěnění).

Vedle obou hlavních osob práva věnného, muže a ženy, vystupuje v právu českém ještě osoba třetí, nazývaná příjemcem (susceptor).¹⁾ Je to osoba, která má býti k ruce ženě, jejíž účelem hlavním jest starati se o to, aby žena ve svých právech zkrácena nebyla.

Příjemce jest dle starého českého práva nezbytně nutný. Příjemcem mohl býti pouze člověk mající dostatečný majetek, aby ručení jeho mělo pevný materiální podklad.²⁾ Nedílný jen se souhlasem hromadníků mohl se státi příjemcem.³⁾ Ze smyslu pramenů jest patrné, že příjemcem věna měla býti pravidelně osoba mužská, jen výminečně nalézáme v řídkých případech v postavení tom ženu nějakou.⁴⁾ Ostatně bylo zvykem bráti za příjemce některého blízkého příbuzného ženy.⁵⁾ Někdy přejímal tuto funkci muž sám, zvláště tehdy, byl-li dost zámožný, aby jměním svým dostatečně za obvěnění ve všech směrech ručil.⁶⁾ Příjemce jednou ustanovený mohl býti propuštěn⁷⁾ a jiným zaměněn.⁸⁾ Bylo však věcí úředníků soudních dbáti o to, aby příjemce byl ve všech případech, kde ho právo ustanovovalo, a aby také měl dostatečný majetek. Za jakékoli nedopatření v tom ručili úředníci, zvláště komorník.⁹⁾

Příjemce ručí za jakoukoliv ztrátu obvěnění, za nedostatek nebo

⁵⁷⁾ Obšírnou konstrukci právnickou podává Czychlarz l. c. str. 70 a n.; srov. také níže § 14.

¹⁾ Výminečně označuje se „příjímák“ (A Č. VIII. 450) a fautor (Landtafel II. kn. III. 70.). Německé prameny (na př. Ob. zř. čl. M 34) překládají „Annehmer“.

²⁾ Všehrd V. 28. 13; Kn. Tov. 99.; Kn. Drn. 47; Rel. tab. II. 101.

³⁾ Všehrd V. 28. 2; Rel. tab. II. 128.

⁴⁾ Pouze zápis v deskách moravských (Cuda Brněnská kn. VI. 562) z roku 1378 uvádí ženu za příjemce.

⁵⁾ Srov. celou řadu zápisů moravských na př. II. str. 73. 87. a j.

⁶⁾ Na př. Landtafel. I. kn. XI. 364, 469; XII. 393. —

⁷⁾ Opavské knihy I. 23.

⁸⁾ Všehrd V. 28. 4.

⁹⁾ Kn. Tov. 99; Kn. Drn. 47.

za zmenšení jeho celým svým majetkem.¹⁰⁾ Ručení to později nabývá povahy věcné, neboť statek příjemcův ručí dle práva XVI. století i tentokráte, když ocitl se v rukou třetích.¹¹⁾ Aby ručení to bylo seslabeno, zavazoval se pravidelně muž příjemci za škodu eventuelní, z intervence jemu vzniklou.¹²⁾ Podobného výslovného závazku bylo zapotřebí, poněvadž bez něho neměl příjemce, který za obvěnění musil zaplatiti nebo doplatiti, nárok zpětný (regress) proti muži.¹³⁾

Podstatný rozdíl je mezi Čechami, Moravou a Horním Slezskem, ve příčině příjemce. V Čechách příjemce nutný jest pouze při převodu obvěnění;¹⁴⁾ není ho však zapotřebí při prvním vkladu.¹⁵⁾ Při smlouvě manželské i při vkladu jejím do desk vystupuje žena samostatně a beze všeho obmezení; při převodu však již ve XIV. století příjemce se vyskytá.¹⁶⁾ Žádá se při tom jeho osobní přítomnost, o které se zápis převodní zmiňuje klausalí vsunutou a téměř slovně stejnou: „et ipsa haec cum X. benivole suscepit“ a „a ona to s S. dobrovolně přijala.“

Na Moravě žádá se příjemce nejen při převodu,¹⁷⁾ nýbrž hned při prvním vkladu obvěnění do desk.¹⁸⁾ Původně ani zde nebylo toho potřebí, jak ukazují knihy počáteční desk zemských moravských, kde jen výminečně objevuje se příjemce.¹⁹⁾ Ale již v poslední čtvrti století XIV. stal se příjemce při vkladu obvěnění nutným.²⁰⁾ Intervence jeho byla označována v deskách velmi různě. Píše se na př.: pater

¹⁰⁾ Cod. jur. Boh. II. 2. 44, 51; III. 2. 112; Rel. tab. I. 375; Všehrd V. 27. 5; VI. zř. 191; Zř. 1549 T. 4.; Knížky nálezů A. Č. XIX. 553, 554 a 587.

¹¹⁾ „Držitel statku ktož by byl čího jakžkoli, jesto by ten, číž statek jest byl, byl některé ženě příjemce věna jejího tehdaž, když jest ten statek držal: muoze ta žena k držiteli toho statku o to věno hleděti a obdrží“ (Knížky nálezů A. Č. XIX. 500).

¹²⁾ Zř. VI. 96; 1549 T 2.

¹³⁾ Srov. Zř. 1564. čl. Q. 21. a contrario.

¹⁴⁾ Všehrd V. 30. 3; Zř. 1549 T 4; 1564 Q. 23. —

¹⁵⁾ Místa, kterých se dovolává Czyhlarz l. c. 88. p. 23, na doklad výminečného vystupování příjemce i při jiných příležitostech, vztahují se vlastně na vznesení, třebaš bylo tam užito slova příjemce.

¹⁶⁾ Rel. tab. I. 431 z r. 1363; Formae literarum apud tabulas čís. 13. (Cod. jur. Boh. II. 2).

¹⁷⁾ Kn. Tov. 103.

¹⁸⁾ Kn. Tov. 99; Kn. Drn. 47.

¹⁹⁾ Ještě v knize V. (Olomoucké) z roku 1386 není intervence příjemce pravidlem, třebaš by již převládala.

²⁰⁾ Od knihy VI. (Olomoucké) je příjemce již téměř všude.

eius suscepit;²¹⁾ J. racionē ipsius domine dotalicium acceptavit;²²⁾ pater ipsius fuit presens et dixit bonum fore et melius;²³⁾ patruus ipsius dixit bonum esse;²⁴⁾ frater suscepit et dixit satis esse prodotalicio.²⁵⁾ Později klade se jako v Čechách už jen důraz na přijetí: H. suscepit,²⁶⁾ X. recipit presentem intabulationem ad manus predictae mulieris et eius nomine . . .²⁷⁾ V téže době rozšířila se intervence příjemce na Moravě netoliko na všechna právní jednání, obvěnění se týkající,²⁸⁾ nýbrž i na jiná jednání ženina.²⁹⁾

Poměry opavské a krnovské celkem odpovídaly moravským s tím pouze rozdílem, že zde v starší době po způsobu slezském nemluví se o příjemci, nýbrž o poručníku ženy,³⁰⁾ který v stejném rozsahu, jak tomu bylo na Moravě, vystupoval při vkladu, převedení, zcizení věna a pod. Také Zřízení Opolsko-Ratibořské a Těšínské mluví o příjemci (poručníkovi), bez jehož intervence není možný ani vklad obvěnění a provedení,³¹⁾ ani vůbec žádná dispoice ženina.³²⁾

Při tom byl ještě ten rozdíl, že v Čechách pravidelně muž přibíral si příjemce sám,³³⁾ kdežto na Moravě³⁴⁾ a v Horním Slezsku³⁵⁾ příjemce-poručnicka volila si žena.

²¹⁾ Landtafel II. kn. I. 108.

²²⁾ Landtafel II. kn. I. 283.

²³⁾ Landtafel II. kn. II. 10. (1871).

²⁴⁾ Landtafel II. kn. II. (str. 62).

²⁵⁾ Landtafel II. kn. VI. 399.

²⁶⁾ Landtafel II. str. 426. z r. 1464.

²⁷⁾ Landtafel II. str. 135. z r. 1382.

²⁸⁾ Landtafel I. kn. VIII. 213, 332; II. kn. IV. 362, 540.

²⁹⁾ Landtafel I. kn. VII. 165, 240, kn. XII. 744.; II. kn. VII. 648. a j.

³⁰⁾ Knihy Opavské I. 23, 29, 33, 75. a j. Desky Krnovské kn. I. fol. 29. z r. 1434. — Označení poručník převládá až do konce století patnáctého, odtud čím dále tím více mluví se o příjemci (Opavské desky I. srov. knihu třetí).

³¹⁾ Opol.-Rat. zř. I. XI.; Těš. zř. list XIX.

³²⁾ Opol.-Rat. zř. I. X.; Těš. zř. list XIX. Srov. i zápisy matrik opolsko-ratibořských na př. kn. I. fol. 44b, kde žena výslovně zapisuje svůj statek se souhlasem svých poručníků. — Kdežto zřízení hornoslezská pod vlivem českým užívají označení „příjemce“, čteme v knihách samých výhradně jen „poručník“.

³³⁾ Srov. Zřízení zemská 1549 T 2; 1564 Q 21.

³⁴⁾ Kn. Tov. 99. Drn. kn. 47.

³⁵⁾ Opav. knihy I. 75; Opavské desky I. na celé řadě míst; Zř. Opolsko-Rat. I. X.; Těš. zř. I. XVIII.; výminečně někdy poručníka volí muž (Opavské desky I. 38), neb kníže (Op. desky I. 33).

§ 13. Spolek mezi manžely.

Netoliko před manželstvím, nebo na počátku ¹⁾ jeho ve spojení se smlouvou manželskou nebo na místě ní, nýbrž i kdykoli za trvání svazku manželského mohlo dojíti k uzavření spolku mezi manžely.

Vedle obyčejného označení spolek, vyskytuje se zvláště na Moravě a na Opavsku, velmi často i označení stupek, ²⁾ řídkěji hromada neb shromáždění, ³⁾ latině unio neb congressus. ⁴⁾

Jak již bylo vylíčeno, bylo účelem spolků vůbec umělým způsobem vytvořiti mezi několika osobami sobě třebaš úplně cizími nedíl za tou příčinou, aby královské právo odúmrtí bylo vyloučeno. ⁵⁾ Z té příčiny vyžadovalo se k plné platnosti spolku schválení krále, ⁶⁾ markrabího, ⁷⁾ knížete, ⁸⁾ aneb v zastoupení jich a ve zvláštních případech hejtmána zemského ⁹⁾ neb soudu zemského. ¹⁰⁾ Poněvadž pak spolek ve většině případů na nemovitosti se vztahoval, a také z toho důvodu, aby proti pozdějším námitkám se strany orgánů královských byl chráněn, býval zapisován do desk zemských, ¹¹⁾ nebo do matrik kanceláře knížecí. ¹²⁾

Vznikem svým spadá instituce spolku do první čtvrti století čtrnáctého, ¹³⁾ jako by v souvislost měla býtí kladena s listy Janovými

¹⁾ Srov. §. 9.

²⁾ Již v knize Rožberské čl. 209.; hlavně ve Zřízeníh moravských.

³⁾ Všehrd VI. 15. 1.; Rel. tab. I. 30., II. 17, 37, 110, 154.

⁴⁾ Četná místa jak Rel. tab., tak i Landtafel. — Kadlec, Nedíl, 74.

⁵⁾ Maj. Car. 95.

⁶⁾ Rel. tab. I. 590; Cod. jur. Boh. III, 2. 183; Zř. 1549. F. 34; Knížky náležů A. Č. XIX. 563.

⁷⁾ Cod. Mor. X. 36. z r. 1368. — Kadlec, Nedíl, 99 a 100.

⁸⁾ Zř. Opolsko-Rat. I. 20; Zř. Těš. I. 29.

⁹⁾ Hejtman směl udělovati spolky pouze tenkráté, nebyl-li král v zemi, a to pouze na moravské půdě. Kn. Tov. 18 a 20; Kn. Drn. 44 a 49; Kameníček, Sněmy II. 159.

¹⁰⁾ Ondřej z Dubé čl. 99; nález v Cod. jur. Boh. II. 2. 32. z r. 1382.

¹¹⁾ Nález v Cod. jur. Boh. II. 2. 348 z r. 1359.; Rel. tab. I. 30, 402, 421, 428, 440; Formae literarum apud tabulas 15—22; Všehrd VI. 15. — Na Moravě zapisován spolek nejprve do register hejtmanských a potom teprve do desk. Kn. Tov. 19, 91, 92, 97. Kn. Drn. 48. — Na Opavsku a Krnovsku předběžný zápis proveden do knih předních (Knihy Opav. I. 11, 130), a definitivní do knih zadních (Opavské desky I. str. 14, 18, 20, 32 a j.; Krnovské desky I. fol. 45. a 53.) Srov. i Kadlec, Nedíl 80 a 98; Ruber, Vormundschaft 24.

¹²⁾ Zř. Opol.-Rat. 20; Zř. Těš. 29; Matriky Opolské G fol. 4.

¹³⁾ Rel. tab. I. 30. (z r. 1318 neb 1323), 402 (z r. 1323); Kniha Rožberská spolek již zná (čl. 10 a 209).

z let 1310 a 1311., kterými sice pořádek do poměrů dědických byl přiveden, spolu však pevně právo odúmrtní bylo zajištěno. Jako forma celkem dosti obtížná a jmenovitě od krále závislá vymizel spolek téměř úplně v polovici století patnáctého,¹⁴⁾ kde vývojem práva zástavního bez držby (zástavy s uvázáním) v tomto poměrům dědickým přizpůsobeném (zástava s místem) nalezen prostředek k obcházení odúmrtně královské mnohem pohodlnější.¹⁵⁾

Spolek je buďto jednostranný aneb vzájemný. Spolek vzájemný jest smlouvou mezi oběma stranami uzavřenou, kterou se tyto navzájem do spolku přijímají, a kde tudíž právní účinky spolkem docílené jsou vzájemné.¹⁶⁾ Spolek jednostranný jest však pouze jednostranným projevem vůle, kterým se druhá strana, jejíž přítomnost se vůbec nevyžadovala, na spolek přijala, a kde účinky spolku jsou docíleny pouze ve prospěch této strany druhé.¹⁷⁾ Mezi manžely bývalo zvykem uzavíratí nejčastěji spolky jednostranné, kde žena přijímala muže na spolek.¹⁸⁾ Řidčejší jsou spolky, kde muž ženu přijímal do spolku,¹⁹⁾ nebo kde spolek byl vzájemný.²⁰⁾

Podle pozdějšího práva století XV. a XVI. byla žena na Moravě v uzavírání spolků obmezena, mohouc sice volně na spolek přijati muže svého,²¹⁾ nikoli však osobu třetí. Starší právo obmezení toho neznalo. Dle tohoto žena nejen s dětmi svými, ale i s bratry nebo osobami cizími spolek uzavíralo.²²⁾

Pravidelně se spolek vztahoval, jak Všehrd i formule spolku ukazují, na všechno jmění přítomné i budoucí a spolu i na věci movité i nemovité, avšak mohly určité předměty býti vyloučeny, nebo jen určité stanovené předměty do spolku pojaty. Spolek muže a ženy, ať již jednostranný nebo oboustranný, býval však jen výmínečně vše-

¹⁴⁾ Hlavně okolo r. 1440, Ref. tab. II. 154 a 188.

¹⁵⁾ Kapras, K dějinám českého práva zástavního str. 75.

¹⁶⁾ Rel. tab. I. 402, 428; II. 22, 32, 154.

¹⁷⁾ Rel. tab. I. 419, 451, 511 a j.

¹⁸⁾ Na př. Landtafel II. str. 245, 423 a j.; Opavské desky I. 40.

¹⁹⁾ Landtafel II. str. 425. a j.

²⁰⁾ Landtafel I. kn. IX. 70—72, 123—125.; Rel. tab. I. 441.; Opavské desky I. 69, 99.

²¹⁾ Z textu příslušných míst Kn. Tov. (čl. 102) a Kn. Drn. (str. 49) plyne, že nelze ustanovení to obmezovati, jako to činí Czyhlarz l. c. str. 123, pouze na spolek jednostranný, nýbrž že nutno je vztahovati i na spolek vzájemný; mohla ovšem žena ve spolek býti přijata, nemohla však toho, kdo ji přijal, zase navzájem přijati. — Ustanovení to bylo také recipováno do Zř. Op.-Rat. l. XI. a Zř. Těš. l. XX.

²²⁾ Na př. Landtafel I. kn. VII. 660; kn. VIII. 288; X. 10. a j.; Opavské desky I. 82 a 124.

obecný; ²³⁾ obmezovat se ponejvíce na určité předměty ²⁴⁾ a při jednostranném spolku pak, na který žena přijímala muže, na obvěnění. ²⁵⁾

Účinkem spolku obyčejného bylo, že společník žádný nemohl nakládati svým jměním sám, nýbrž že měl k jakékoliv dispozici zapotřebí souhlasu svých společníků. ²⁶⁾ Proti neoprávněnému jednání vystupoval společník, který s ním nesouhlasil, odporem v letech zemských. Nepodáním odporu v této lhůtě právní jednání pozbylo úplně své nařikatelnosti. ²⁷⁾ Jinak podržuje však každý společník, pokud nic zvláštního stanoveno není, držbu a užívání svého jmění. ²⁸⁾ Společného žití nebylo zapotřebí. Při spolku muže s ženou kombinovaly se pouze účinky obyčejného spolku ještě s mocí manželskou, tak že muž měl ohledně obvěnění práva ještě větší, maje i skutečnou držbu a užívání jeho; ohledně ostatního jmění však, které žena snad do spolku přinesla, platily zásady všeobecné.

Pravé účinky spolku nastávají však teprve smrtí jednoho ze společníků, neboť tu buď ihned, aneb bylo-li to smlouvou vymíněno, v případě nedostatku vlastních, bližších dědiců společník dostává jmění druhého. ²⁹⁾ Zapořítí ženě nebo muži toto právo dědické buď v konkurenci s dětmi, aneb pouze v případě bezdětného manželství, bylo také hlavním účelem spolku mezi manžely. Zůstaly-li jen dcery, bývaly tyto pravidelně pouze vybývány, jmění samo připadalo však v tomto případě společníkům.

Spolek nebylo lze ukončiti rozdělením. Tím se též lišil od nedílu. Spolek se nedělí, nýbrž propouští. ³⁰⁾ Propuštění to děje se pravidelně na základě oboplné dohody vkladem do desk. Mimo to lze téhož dosáhnouti i jednostranně tím, že strana jedna proti úmluvám spolkovým jedná, a druhá po dobu let zemských proti tomu ničeho nenamítá. Tím stává se nejen právní jednání ono nenařikatelným, nýbrž spolu zrušuje se i spolek sám. Prameny praví, že se spolek promlčí. ³¹⁾ Promlčení to při spolku vzájemném může býti též jednostranným, tak že spolek vzájemný mění se tím ve spolek jednostranný.

²³⁾ Landtafel II. 423 a 425; Opavské knihy I. 31. a 128.

²⁴⁾ Rel. tab. I. 441; Záp. Žer. I. 26. a 42; Opav. kn. I. 33.

²⁵⁾ Celá řada takových zápisů v moravských deskách (na př. II. 245, 246), dále případy podobné i v Lib. cit. II. 606, IV. 10, 12, 209; Záp. Žer. I. 162.

²⁶⁾ Nálezky v Cod. jur. Boh. III. 2. 70, 185.; Všehrd VI. 17. 1.; Zř. VI. 66; 1530 čl. 65; 1549. D 17; Knížky nálezů A. Č. XIX. 563.

²⁷⁾ Rel. tab. II. 27. — ²⁸⁾ Všehrd VI. 16, 17. — ²⁹⁾ Všehrd VI. 30; Knížky nál. XIX. 563. — ³⁰⁾ Všehrd VI. 21; Knížky nál. XIX. 564; Lib. cit. I. 281. —

³¹⁾ Všehrd VI. 19; Knížky nál. A. Č. XIX. 564.

Část IV. Právní poměry po zrušení svazku manželského.

§ 14. Obvňení po zrušení svazku manželského.

Trojím způsobem může býti svazek manželský zrušen: smrtí muže, smrtí ženy a rozvodem. Tento poslední způsob byl patrně v českých zemích velmi řídký, neboť prameny o něm vůbec se nezmiňují. Nelze ho tudíž doplňovati s Czyhlarzem¹⁾ analogií dle Brněnského práva, nýbrž jest nám pouze konstatovati, že v té příčině prameny naše žádného vodítka nám nedávají.²⁾

Po smrti ženy zůstává pravidelně obvňení muži. Je to dle názorů tehdejšího práva úplně přirozené. Poněvadž účelem obvňení jest postarati se o ženu v případě smrti mužovy, stává se vlastní účel nedosažitelným a proto smlouva a její účinky do jisté míry se ruší. To co mělo mužem ženě býti poskytnuto, více poskytnuto býti nemůže, zůstává proto mužovi. Starší smlouvy některé považovaly za nutné zásadu tu výslovně vytknouti; později však považovalo se to za samozřejmé.³⁾ Byl-li uzavřen za souhlasu muže spolek tímto obvňením s dětmi, dostávaly i tyto svoji kvotu, která však byla v užívání otcově. Bylo-li smlouvou stanoveno, že obvňení buď celé neb část jeho má přijíti na děti nebo na toho, komu je žena za života zapíše, platily zásady smlouvy. Případy ty tvořily však výjimku.

Zrušen-li svazek manželský smrtí mužovou, realizovalo se obvňení teprve plně. Žena nabývala následkem toho svého z obvňení

¹⁾ Eheliches Güterrecht str. 90 p. 1.

²⁾ U Malorusů byly na rozvod stanoveny zvláštní tresty. Winiarz I. c. 130.

³⁾ „... Si autem nos ipsam dominam supervixerimus, easdem 500 m. . . . convertere possumus secundum nostrae arbitrium voluntatis. . .“ Cod. jur. Boh. II. 2. 13. z r. 1303.) — „in querela dotalicii sui, quod habet post uxorem suam. . .“ (Rel. tab. I. 110.) — Podobně i A. Č. XI. 412; Ondřej z Dubé čl. 66; Kn. Tovačovská 102 a 188; Opavské desky I. na celé řadě míst. Srov. § 7. o věrné ruce. — Jinak tomu bylo v právu rakouském, kde obvňení po smrti ženině zůstávalo muži pouze v užívání. Bartsch I. c. 50.

plynouceho práva. Právo to bylo především právem na držbu předmětu, za obvěnění zastaveného.⁴⁾ Nárok tento vznikal hned smrtí mužovou, a bylo nutno ho v letech zemských ku platnosti přivésti, jinak se promlčel.⁵⁾ Pravidlem bylo ostatně, že žena majíc obvěnění zajištěno zástavou starou, zcela pohodlně sama, bez soudní pomoci držby svého obvěnění dosáhla.

Realisování soudní věnného nároku bylo různé dle toho, byla-li zástava zapsána v deskách, nebo nikoliv. V starší době,⁶⁾ ještě po roce 1400, rozdíl ten měl pouze potud význam, že při věnné zástavě deskové stačil pŕuhon jediný, kdežto při jiných vyžadovalo se pŕuhonů tří, a že zápisem deskovým důkaz obvěnění byl usnadněn. Tohoto názoru je ještě Ondřej z Dubé,⁷⁾ a nedopatřením patrně dostal se i na jednom místě do knih Všehrdových.⁸⁾ Od století patnáctého však vesměs poskytovala se vdově, která sama ještě v držbě statku věnného deskami zapsaného nebyla, jak bylo pravidlem, exekuce bez žaloby ve formě listu obranního purkrabského,⁹⁾ na základě kterého ihned v držbu bez dlouhých okolků byla uvedena.

Naproti tomu vdova, obvěnění svého v deskách zapsaného nemající, musila obyčejnou žalobou proti držiteli statku věnného vystoupiti,¹⁰⁾ důkaz podati,¹¹⁾ a potom zdlouhavou exekucí zvodovou, jen o odhádání zkrácenou v držbu se dáti uvésti.¹²⁾ Poněvadž věnná zástava byla považována za právo věcné, mohla vdova i proti třetímu majiteli

⁴⁾ V nálezech soudních praví se, *illos homines debet possidere ipsosque judicare emendasque ab eis recipere* (Rel. tab. I. 544); „*eadem Agneska debet esse in possessione bonorum tamdiu, donec CCC marce argenti Agnesce antedictae date fuerint . . .*“ (I. 489.)

⁵⁾ Nálezy v Cod. jur. Boh. II. 2. 36 a 58; Rel. tab. I. 510; Všehrd V. 14; Zř. VI. 507; 1549. S. 35.; Knížky nálezu AČ. XIX. 586.; Lib. cit. I. 145, II. 322. —

⁶⁾ *Officium circa tabulas* čl. 13 „*Pro dote quando vidua citat ad tabulas — una citatio*“.

⁷⁾ Ondřej z Dubé čl. 8 a 23.

⁸⁾ Všehrd III. 22.

⁹⁾ Nálezy Cod. jur. Boh. II. 2. 65. 340, 349. — Rel. tab. II. 48. — Všehrd V. 12, VIII. 22, 23, 24; Knížky nál. AČ. XIX. 585.

¹⁰⁾ Kn. Rožm. 190; *Officium circa tabulas* 17 a 93; Ondřej z Dubé 24; Rel. tab. I. 59, 92, 94; Lib. cit. I. 130, II. 31, III. 8; Kniha obvinění Opolsko-Ratibořská fol. 117. — Později měly vdovy ulehčení aspoň potud, že neručily za škody (Cod. jur. Boh. III. 2. 168) a neurukovaly (Zř. 1549. C 24 1564 C 47.)

¹¹⁾ Ondřej z Dubé 24; Rel. tab. I. 451, 452, 460; Knihy Opav. I. 22.

¹²⁾ Všehrd IV. 15.

statku věnného vystoupiti, tomuto však náležel regress proti rukojmím věnným.¹³⁾

Tendence celého českého práva věnného směřovala k tomu, zajistiti pokud možno nejlépe ženu proti možným ztrátám. To je patrné na příklad z nálezů soudu zemského, dle kterého list věnný starší zápisu deskového i proti deskám zůstává při síle, poněvadž rukojmí věna mezitím zemřeli.¹⁴⁾

Stejného postupu jako u obvěnění sice zajištěného smluvním právem zástavním, avšak nedeskovým, bylo třeba, když obvěnění zajištěno buď pouze smlouvou a rukojmími, aneb vůbec zajištěno nebylo, a když tudíž ručilo vznesení. Také v obou těchto případech třeba jest žaloby, důkazu, rozsudku¹⁵⁾ a zvodu.¹⁶⁾ Žaloba musí býti podána v letech zemských.¹⁷⁾

V starší době bylo pignus dotalicii, zástava věnná, jak již s hora bylo uvedeno, jako každá starší zástava, obligatio rei,¹⁸⁾ kde nebylo osobního závazku dlužníkovy, a kde následkem toho žena jen věci zapsané držeti se mohla. Když však průběhem času uznán subsidiární osobní závazek u všech jiných zástav, uznán také u zástavy věnné.¹⁹⁾ Poněvadž však zástava věnná se realizovala teprve po smrti dlužníkově, položen proto důraz na subsidiární ručení rukojmí ze smlouvy manželské, na ručení příjemců neb poručníků věna v Čechách při převodu, v zemích ostatních hned při zřízení ustanovovaných a na ručení vznesením. Na Moravě zavedeno též ručení komorníka, věno zapisujícího.²⁰⁾ Všechny tuto jmenované osoby ručí za nedoplatek obvěnění, ukáže-li se, že statek za obvěnění zapsaný na obvěnění nestačí. Žena žalobou proti nim může vystupovati,²¹⁾ a oni rozsudkem k zaplacení

¹³⁾ Rel. tab. I. 106.

¹⁴⁾ Knížky nálezův AČ. XIX. 514.

¹⁵⁾ Cod. jur. Boh. III. z. 123 a 155; AČ. IX. 455 a 456, XIII. 80, 118, 191; Všehrd V. 22.; Zř. Vlad. 110, 508; 1549 S. 36 a T 5; Knížky nál. AČ. XIX. 586, 629, 640; Lib. cit. II. 392.; Záp. Žer. I. 133; Knihy Op. I. 85; Desky Opavské I. 100; Zř. Opol.-Rat. XII.; Zř. Těš. XXI.

¹⁶⁾ Knížky nál. A. Č. XIX. 587.

¹⁷⁾ Vl. zř. čl. 508; 1549 S 36.

¹⁸⁾ Srov. § 7. a 11.

¹⁹⁾ V tomto směru není zcela správný náhled Czyhlarzův (l. c. str. 95), neboť mlčením pomíjí celé subsidiární ručení osob třetích.

²⁰⁾ Srov. § 7.

²¹⁾ Cod. jur. Boh. II. 2. 330.; Officium circa tabulas čl. 122; A. Č. XIII. 312; Knížky nálezův AČ. XIX. 640.

jsou nuceni, majíce ovšem regress proti ostatnímu jmění mužovu, které ostatně také přímo za obvěnění se nedostávající ručilo.

Vdova nesměla býti v držbě svého statku věnného rušena. Proti každému rušiteli mohla vystupovati žalobou.²²⁾

Věnná zástava nebyla pouze v držbě, nýbrž spolu i v užívání vdovině. Užívání to bylo pouze ekvivalentem za úrok a nemohlo býti z jistiny sráženo; nebylať zástava věnná zástavou umořovací. Užívání musilo se díti normálním způsobem.²³⁾ Knížky nálezův²⁴⁾ o tom praví: „Vdova má věna svého takto užívati: Platy na lidech a všecky duchody vybírající, lidmi má vládnúti, má je súditi, opravy od nich přijímati, a lidé mají svobodu míti a zvuoli, i všecky věci podle znění desk.“ Nemůže-li vdova bez svého zavinění věna užívati, musí se jí to nahraditi.²⁵⁾

Mimo užívání má vdova i volnou disposici nad svým obvěněním.²⁶⁾ Mohla je tudíž volně prodati,²⁷⁾ zapsati,²⁸⁾ darovati,²⁹⁾ s ním ve spolek vejíti,³⁰⁾ na něm plat zapsati,³¹⁾ a obvěnění své věnem druhému muži přinést;³²⁾ muž nábýval však tehdy stejně obmezeného práva jako vdova sama, neměl proto vlastnictví, nýbrž pouze držbu s obmezením, jaká byla smlouvou svatební stanovena,³³⁾ měl, jak krátce prameny naše na četných místech výslovně praví, „právo věnné“, které tvořilo zvláštní kategorii práv věcných. Tím se vysvětluje, že toto právo věnné mohlo zase dále do rukou nových nabyvatelů býti pře-

²²⁾ *Formae querelarum* (Cod. jur. Boh. II. 2.) čl. 67: Rel. tab. I. 37, 38; AČ. II. 50 X. 280; Lib. cit. I. 153, VI. 94; Zř. 1604 I. 83.

²³⁾ Zř. Opol.-Rat. I. XII.; Zř. Těš. I. XX. —

²⁴⁾ A. Č. XIX. 588.

²⁵⁾ Knížky nálezův A. Č. XIX. 586.

²⁶⁾ Maj. Car. čl. 65.

²⁷⁾ Rel. tab. I. 66, 443, 446, 471, 475, 547; II. 53, 70, 72; *Formae literarum apud tabulas* č. 41 a 42; Všehrd V. 13. 5; Zř. VI. 159; 1549. G. 12; Knížky nálezův AČ. XIX. 587; Cod. Mor. XV. 121 a 248; Landtafel II. str. 2 a 54; podobně pro právo polské Hube, Pr. XIV. w. 91. —

²⁸⁾ Maj. Car. 108.; Cod. jur. Boh. III. 2. 187; Rel. tab. I. 138, II. 232; AČ. VIII. 427; Landtafel II. str. 125.

²⁹⁾ *Formae literarum apud tabulas* č. 24 a 75; Rel. tab. I. 66; A. Č. IX. 258.

³⁰⁾ Landtafel II. str. 168, 429, 437.

³¹⁾ Rel. tab. II. 188.

³²⁾ A. Č. II. 67, 70, IX. 307; *Knihy Op.* I. 33.; *Desky Opavské* I. 26.

³³⁾ Převod děje se „eo jure, quo ipsamet tenuit“. Landtafel II. na celé řadě míst; také Rel. tab. I. 471 a j.

vedeno. Toto „právo věnné“ jest právo na držbu a užívání za podmínek smlouvou svatební stanovených. Pozdější právo, jmenovitě právo XVI. století nepřálo více těmto dispozicím ženy za života jejího a trestalo je, kladouc zapsání obvěnění na roveň stavu proměnění a spojivc následkem toho s ním následky smlouvou na stavu proměnění ustanovené.³⁴⁾

Smrtí ženinou obvěnění přechází na toho, komu bylo po smrti její zapsáno, aneb, chlebila-li s dětmi, t. j. žila-li s nimi společně, nejsou od nich oddělena, na tyto. Není-li ani zápisu nápadního řádným způsobem vystaveného, ani dětí neoddělených, nastává odúmrtí na krále.³⁵⁾ Na Moravě v XVI. století došlo k reformě a k obmezení tohoto práva odúmrtního, takže obvěnění v nedostatku dětí nepřipadá více na krále, nýbrž na příbuzné ženy,³⁶⁾ a ustanovení to přejato i do zřízení hornoslezských.³⁷⁾

Vdova má nárok na držbu věnné zástavy pravidelně do splacení nebo do stavu proměnění;³⁸⁾ nemá však nároku na splacení obvěnění věnnou zástavou pojištěného v penězích. Právo vycházelo patrně z toho názoru, že ve většině případů zástava má větší cenu, nežli jest summa zástavní, a že tudíž žena snadno najde někoho, kdo za summu zapsanou nebo i vyšší obvěnění na sebe převede. Proto jen ve výmínečných případech uložilo osobě k splacení oprávněné zároveň i povinnost splacení, a to tehdy, když to smlouvou svatební výslovně bylo ustanoveno.³⁹⁾ Ve všech jiných případech bylo tu pouze právo, nikoliv však povinnost splacení.

Právo to příslušelo dědici a tomu, kdož měl právo dědice,⁴⁰⁾ a směřovalo proti každému držiteli zástavy věnné.⁴¹⁾ Právo výplaty

³⁴⁾ Knížky nálezů A. Č. XIX. 577.

³⁵⁾ Cod. jur. Boh. II. 2. 39, III. 2. 42; Maj. Car. 108; Ondřej z Dubé 70 a 74; Rel. tab. I. 447, 467; AČ. I. 176, 428, 436, 437, 440; Všehrd V. 17.; Knížky nálezů A. Č. XIX. 586.; Lib. cit. IV. 51, V. 28; Töv. kn. 143; Kn. Drn. 63.

³⁶⁾ Usnesení sněmovni z roku 1535 (Kameníček, Sněmy II. 151), přejaté do Zř. 1604 I. 83.

³⁷⁾ Zř. Opol.-Rat. I. XII.

³⁸⁾ Všehrd V. 13; stejně i v Polsku Hube, Pr. XIV. w. 89.

³⁹⁾ Cod. jur. Boh. II. 2. 54. — Czyhlarz (I. c. str. 96) neuvádí v pozn. 21. případy obvěnění obsahující, nýbrž zástavy obyčejné a dochází tudíž k tomu, že mohlo být stanoveno právo distrakční, jehož výkonem právo věnné měnilo se ve vlastnictví. Distrakcí práva věnného nabýval však kupec pouze práva věnného, ale nikoliv práva vlastnického.

⁴⁰⁾ Cod. jur. Boh. III. 2. 14, 40; Všehrd V. 13. 2., 32. 7; Knížky nálezů A. Č. XIX. 585; Kn. Drn. 62; Zř. Opol.-Rat. I. XI.; Zř. Těš. I. XX. —

⁴¹⁾ Všehrd V. 13. 5.

nebylo obmezeno na dobu, neboť se nepromlčelo.⁴²⁾ Mohla však výplata smlouvou svatební na určitou dobu býti obmezena, tak že po uplynutí této lhůty měnilo se právo věnné ve vlastnictví.⁴³⁾

Výplata dala se pravidelně zaplacením summy věnné hotově;⁴⁴⁾ mohla však státi se i jinak. Neměl-li oprávněný peněz, mohl prostě zástavu věnnou samu prodati, z ceny trhové vdovu vyplatiti a zbytek si ponechati.⁴⁵⁾ V tomto případě mluvilo se o ssutí věna. Na Moravě vytvořilo se vedle toho t. zv. odhádání (taxatio) věna, záležející v tom, že dědic dal ze věnného statku odhádati určitou část, odpovídající cenou summě věnné, která byla připsána vdově ve vlastnictví, a zbytek dostal se do rukou dědicových.⁴⁶⁾

Ponevadž často se stávalo, že vdova splacení přijati nechtěla, zavedena ještě v patnáctém století výplata obvěnění složením peněz u desk zemských, načež vdova listem vyzvána, aby k deskám se dostavila, peníze přijala a obvěnění propustila.⁴⁷⁾ Propuštění to dalo se buď výmazem (škrtnutím) zápisu věnného v deskách, aneb zápisem zvláštním, který byl nutný zvláště tehdy, když zápis věnný nemohl býti nalezen.⁴⁸⁾ Také se stávalo někdy, že intabulace výmazu dala se ve formě trhu, jenž fingován byl mezi vdovou a dědicem za summu věnnou.⁴⁹⁾ Výsledek byl ve všech případech stejný. Pro vdovu přestávalo právo její ku zástavě věnné, jak držba tak i užívání, a právo to přecházelo na dědice, jenž nabýval tím plného práva vlastnického. Nechtěla-li vdova zaplacení přijmouti, nebo za přijaté obvěnění propustiti, byla stíhána žalobou.⁵⁰⁾

V pramenech nacházíme však také případy, že splacení obvěnění

⁴²⁾ Cod. jur. Boh. III. 2. 147; VI. Zř. 187; Zř. 1549 E. 41; Kn. Tov. 140. Zř. Opol.-Rat. XIV.

⁴³⁾ Rel. tab. I. 453, II. 49.

⁴⁴⁾ Všehrd V. 32. 4.

⁴⁵⁾ Pangerl, Urkundenbuch Hohenfurt 153; Lib. cit. V. 16.

⁴⁶⁾ Kn. Tov. 140.

⁴⁷⁾ Všehrd V. 32.; Lib. cit. IV. 214; Kn. Tov. 140; Kn. Drn. 63. —

⁴⁸⁾ Formae literarum (Cod. jur. Boh. II. 2.) č. 71; Rel. tab. I. 422, 456; Všehrd V. 15. 3; Kn. Tov. 141; Kn. Drn. 63; Formulář Moravský (Věst. Mat. Opav. 1903) 55. Zápis podobný (Landtafel II. 157 z r. 1385.): A. . . constituta personaliter coram terre tabulis racione dotalicii sui, quod habuit in K., recepit 40. m. g. parate pecunie in suum ut moris est.

⁴⁹⁾ „ . . . quas habuit in dotali obligacione a Jankone de Petrowicz vendidit eidem Jankoni de Petrowicz . . . et ei condescendit . . .“ Rel. tab. II. 31.

⁵⁰⁾ AČ. IX. 493; Lib. cit. IV. 252, VI. 22 a j.

vůbec jest vyloučeno,⁵¹⁾ nebo na určité příčiny zvláštní obmezeno.⁵²⁾ Obyčejně bývá v takovém případě ustanoveno, že statek věnný má zůstatí v užívání ženině tak dlouho, až žena buď zemře, nebo stav svůj vdovský promění.⁵³⁾ Někdy dodáváno též, že v případě proměnění stavu vdovského vdova část obvěnění ztrácí,⁵⁴⁾ jmenovitě že ztrácí všechno „nadvěno“.⁵⁵⁾

Majestas Carolina⁵⁶⁾ uvádí konečně ztrátu obvěnění jako trest za zločiny některé ženou spáchané.

§ 15. Svršky a nábytky.

Vedle věna přinášela žena také výbavu neb výpravu,¹⁾ pozůstávající ve svrších neb nábytcích. V starší době jest to vesměs dobytek,²⁾ později i věci jiné. Tato výbava ji zvláště zajišťována nebyla. Za to stávalo se často, že muž k obvěnění prostě přidával část nebo všechny svršky své a nábytky,³⁾ tu pak tyto nábytky tvořily část obvěnění a sdílely s ním stejný osud.

Nebylo-li smlouvou o nábytcích ničeho stanoveno, náležely vdově určité druhy svršků beze všeho dle ustanovení práva samého.⁴⁾ Byly to v Čechách:

⁵¹⁾ Rel. tab. II. 407; Všehrd V. 7. 3., 32. 8—12.

⁵²⁾ Na př. žena nemůže býti splacena, pokud žije s dětmi. Rel. tab. I. 507.

⁵³⁾ *Formae literarum apud tabulas* č. 13; Ondřej z Dubé čl. 71 a 73; Rel. tab. I. 87, II. 59 a 105; *Knížky nálezův A.Č.* XIX. 577.; *Cod. Mor.* V. 166; *Kn. Tov.* 140; *Desky Opavské* I. 16, 45, 64, 122 a j.

⁵⁴⁾ Rel. tab. II. 87.

⁵⁵⁾ *Srov.* § 11.

⁵⁶⁾ Čl. 78.

¹⁾ Kadlec, *Nedíl* 87; *Ruber*, *Vormundschaft* 40; *Kameníček*, *Glossy* 224; *Zř. Opol.-Rat.* X.; *Zř. Těš.* XIX.; pro polské právo *Winiarz* l. c. 7, 43, 99 — *O nábytku srov. Všehrd* VII. 8; *Zř. VI.* 105 a 106.

²⁾ *Lib. cit.* I. 208 (žena přihnala nadbyt k muží); *tamtéž* str. 431. *rejstřík.*

³⁾ *Friedrich*, *Codex* I. 85; *Cod. jur. Boh.* III. 2. 73 a 185; *AČ.* VIII. 432; *Rel. tab.* I. 470, 532, 540, II. 11, 54; *Všehrd* V. 7. 1; *Zř. VI.* 513; *Zř.* 1549 T. 12; 1564. R 7; *Lib. cit.* I. 148, II. 350; *Záp. Žer.* I. 93; *Opavské desky* I. 21; *Zř. Op.-Rat.* XIII.; *Zř. Těš.* XXI.; *Matriky Opolsko-Ratib.* kniha A. fol. 34.

⁴⁾ Podobné i v Polsku (*Winiarz* l. c. 67; *Hube*, *Prawo* XIII. w. 58.) a *Uhráč* (*Kadlec*, *Tripartitum* 242).

1. šaty ženské i ložní, na nichž s mužem svým lehala,
2. klenoty ženské,
3. obilí, kteréž ssuté k svému pokrmu chovala.⁵⁾

Pozdější prameny uvádějí pouze šaty chodící i ložní a obilí suté.⁶⁾ Zřízení zemská vůbec zmínky o tom nemají, tak že se zdá, že v Čechách v šestnáctém století instituce tato vymizela.

Na Moravě byla ustanovení v té příčině poněkud jiná. Právo lišilo tam vdovu stavu panského a vladyckého. Paní příslušelo:

1. vůz a pár dobrých koní,
2. z prádla ložního a z loží všech polovice; z lože manželského měla míti napřed, t. j. měla je patrně dostati celé,
3. třetina dobytka, což kopyto dělí,
4. klenoty její,
5. šaty ženské.⁷⁾

Zemanka neměla nároku na vůz a koně, a neměla míti z lože manželského napřed. Na rozdíl od Čech na Moravě i zřízení zemská vesměs tento nárok vdovy na svršky a nábytky uznávají.⁸⁾ Zřízení hornoslezská však v souhlase s českými o něm se nezmiňují.

Vdova mohla však požadovati pouze ony předměty druhů svrchu zmíněných, které v době smrti mužovy se našly v pozůstalosti. Nárok svůj mohla uplatniti žalobou proti dědici.⁹⁾ Právo vdovy na tyto předměty dá se do značné míry považovati za speciální právo dědické, neboť po dobu trvání manželství zůstává muži i ohledně jich plné a ničím neobmezené právo vlastnické, a teprve smrtí jeho manželka nabývá práva na vydání jich. Proto také zůstávaly předměty ty vždy mužovi, bylo-li manželství rozloučeno smrtí ženinou.¹⁰⁾

§ 16. Ostatní právní poměry po zrušení svazku manželského.

Ostatní právní poměry mimo obvěněnl a svršky byly po zrušení svazku manželského dle českého práva velmi jednoduché, poněvadž nebylo zde vzájemného dědění ze zákona. Jen tehdy, když muž ženě

⁵⁾ Ondřej z Dubé čl. 72.

⁶⁾ Všehrd V. 15. 1.

⁷⁾ Kniha Tov. 137; Kn. Drn. 61; Kameníček, Sněmy II. 141.

⁸⁾ Zř. 1535 fol. 102; 1545 fol. 86—87; 1562 fol. 81; 1604 fol. 81.

⁹⁾ A. Č. IV. 291.

¹⁰⁾ Jen Ondřej z Dubé (čl. 66.) uvádí, že roucho ložní a klenoty ženy přecházejí do dílů dětí.

něco odkázal, aneb jiným způsobem na případ smrti zanechal, ¹⁾ měla žena nárok na více, než na obvěnění. To stávalo se hlavně tehdy, když nebylo obvěnění stanoveno určitou summou, nýbrž zápisem celého statku, ²⁾ nebo byl-li uzavřen spolek na prospěch ženy. ³⁾ Obráceně však také muž měl nárok na pozůstalost ženinu jen za stejných podmínek (zápis na případ smrti, spolek).

Dary za života mezi manžely učiněné zůstávaly ovšem v plné platnosti. ⁴⁾

Na Moravě vytvořilo se v XVI. století právo ženy na t. zv. „čtvrt léta vdovského“. Vdova totiž, která neměla pojištěno obvěnění své zástavou na statech mužových, nýbrž pouze rukojmími a listem věnným, mohla čtvrt roku od smrti mužovy na statku setrvati, neměla však jeho držbu a užívání, nýbrž směla pouze slušnou, stavu svému přiměřenou výživu z něho bráti. ⁵⁾

Bylo-li manželství rozloučeno smrtí ženy, ručily za dluhy ženiny pouze vyhrazené statky ženiny, nikoli však obvěnění, které jak podotknuto, ⁶⁾ v případě tom realizováno nebylo a muži beze všeho zůstalo. Pokud muž po ženě dědil, ať již z titulu jakéhokoli, ručil také za dluhy, na pozůstalosti váznoucí. To vyplývá prostě z analogie podobného ustanovení pro ženy, která po muži svém dědila.

Podobně také žena neručila za mužovy dluhy, ⁷⁾ pokud nemělo ručení to podklad v titulu zvláštním. Jakmile však žena držela statek mužův mimo své obvěnění, ať movitý ať nemovitý, ručila za dluh do výše tohoto jmění, ⁸⁾ a byla jmenovitě povinna také rukojmí mužovy ze závazků vyvaditi. ⁹⁾ Jinak byli věřitelé mužovi odkázáni jen na ostatní pozůstalost mužovu mimo obvěnění, a tu ještě nároky ženy z věna předcházely přede všemi dluhy a nápady. ¹⁰⁾ V těch případech

¹⁾ A. Č. II. 58.; Krnovské desky I. 31.

²⁾ Srov. § 9.

³⁾ Srov. § 13.

⁴⁾ Zápisy Žer. I. 93.

⁵⁾ Zřiz. 1545. fol. 91—92; Moravský formulář (Věst. Mat. Opav. 1903) str. 56.; Kameníček, Glossy 218. — Dle práva uherského měla vdova vůbec ius viduale, t. j. nárok na byt a zaopatření. Kadlec, Tripartitum 251.

⁶⁾ Srov. § 14.

⁷⁾ Officium circa tabulas č. 104; Všehrd V. 15. 4.; VI. Zř. 192, 505 a 506; 1549. T. 6. a 10. Podobně v právu polském. Winiarz I. c. 30.

⁸⁾ Rel. tab. I. 172; A. Č. IX. 541; Lib. cit. 389, II. 382; Záp. Žer. I. 25.

⁹⁾ Cod. jur. Boh. III. 2. 76; Knížky nálezův A. Č. XIX. 558.

¹⁰⁾ Kn. Drn. 61; Zř. 1604 I. 81.

patrně, když vdova byla dědičkou neb společnicí mužovou, vymáhala také dluhy mužovy.¹¹⁾

Proti závazkům a dispozicím, které žena v době manželství provedla za nátlaku mužova, mohla nyní po ukončení manželství vystoupiti a je odporem a dle potřeby i žalobou naříkati. Kdežto však ohledně obvěnění platila praesumptio juris et de jure, že žena skutečně donucena byla,¹²⁾ bylo při jiných dispozicích a závazcích zapotřebí výslovného důkazu tohoto donucení;¹³⁾ jinak vdova plně svými smlouvami za manželství uzavřenými byla vázána.

V celku má vdova sice úplnou volnost právního jednání,¹⁴⁾ právo však přece podporuje co možná společné žití její neb chlebení s dětmi pozůstalými (vdoví stůl, wittibstul),¹⁵⁾ a snaží se znesnadniti druhý sňatek. Pokud žena hned od smrti mužovy v nedělnosti s dětmi nebyla, uzavírala často spolek s nimi,¹⁶⁾ což mělo význam i pro osud jmění vdovina při její smrti. Přicházeloť jmění to v první řadě na toho, komu bylo zapsáno, v druhé řadě na dívky neoddělené, a nebylo-li těchto, jako odúmrt na krále. Teprve v XVI. století odúmrt tato obmezena, a právo dědické příbuzných uznáno.¹⁷⁾

Oddělení od dětí nastávalo dle českého práva ipso jure i tenkrát, když vdova se podruhé provdala.¹⁸⁾ V takovém případě obmezována byla pouze na summu věnnou, ztrácejíc právo držby a užívání.¹⁹⁾ Stejný účinek nastával i z jiných příčin, takže mluvilo se o proměnění neb porušení stavu vdovského jednak vdáním, jednak porodem nastalým aspoň po roce od smrti mužovy, jednak zápisem, kterým vdova obvěnění své někomu cizímu mimo děti své zapsala.²⁰⁾

¹¹⁾ Rel. tab. I. 260, 311, 330. — V kterém případě byla vdova oprávněna žalovati z nářku cti mužovy, nedá se přesně stanoviti. Případ takové žaloby podává Rel. tab. I. 927.

¹²⁾ Srov. § 11. — ¹³⁾ Srov. § 10. — ¹⁴⁾ Srov. § 3.

¹⁵⁾ Brandl, Glossář 358; Jireček, Prove 394. Stejně bylo tomu i v právu polském. Kadlec, Nedíl 122.

¹⁶⁾ Formae literarum apud tabulas (Cod. jur. Boh. II. 2) č. 18 a 55; Cod. jur. Boh. III. 2. 6; Rel. tab. I. 460, 466, 467; Landtafel II. 6, 240 a j.; Lib. cit. V. 2; Knihy Opav. I. 127.; Desky Opavské I. 18, 21, 41, 48.

¹⁷⁾ Srov. § 14. — Jinak v právu polském, kde hned v starší době v nedostatku dětí nastupovali příbuzní pokrevní. Winiarz I. c. 31. a 36.

¹⁸⁾ Cod. jur. Boh. III. 2. 185 a 187; Rel. tab. II. 152.

¹⁹⁾ Srov. § 14.

²⁰⁾ Ondřej z Dubé 71; Všehrd V. 10; Knížky náležav A. Č. XIX. 577. a 585. — Právo polské lišilo: vdova bezdětná obmezena opětým provdáním na summu, vdova děti mající ztrácela vše, co nabyla od jich otce, a ještě byla povinna vydati jim polovici majetku svého vlastního. Winiarz I. c. 77 a 78.

Závěr.

§ 17. Poměr českého majetkového práva manželského k jihoněmeckému a saskému.

Soukromé právo, jak známo, v základních svých rysech jest téměř u všech národů stejné; pouze jednotlivosti přizpůsobují se zvláštním kulturním a hospodářským zvláštnostem národa. Tím spíše vytvořují se pak práva sousedních kmenů na zásadách obdobných, třeba oba kmeny dělil národní původ. Kdežto ve vývoji organisace bývá v takovém případě rozdíl značný, mající původ v národní povaze, není tomu tak v pravu soukromém, kde vývoj děje se nejčastěji souběžně. Shoda ta svádí často k přemrštěnému uznávání recepce tam, kde je samostatný vývoj. Také Czyhlarz, jenž tvrdí o českém majetkovém právu manželském, že je převzato z německého,¹⁾ dal se touto vývojovou shodou příliš svést. „Die Uebereinstimmung dieses dotalicium mit der Morgengabe des bairisch-oesterreichischen Rechts, in allen wesentlichen Punkten, seine nahe Verwandtschaft mit der gelobten Morgengabe des sächsischen Rechtes, machen es wahrscheinlich, dass wir es nicht mit einer böhmisch-mährischen Eigenthümlichkeit, sondern mit der Reception eines deutschen Instituts zu thun haben. Unterstützt wird diese Annahme dadurch, dass für diese Ehestiftung in älteren Urkunden mitunter auch geradezu der Ausdruck Morgengabe gebraucht und diese als donatio propter nuptias charakterisiert wird. Wahrscheinlich, dass diese Reception an eine verwandte slavische Sitte anknüpfte; keines falls lässt sich der Einfluss einer solchen auf die juristische Struktur und den Ausbau unseres Dotaliciums nachweisen.“

Proti tomuto tvrzení zcela správně namítl Kadlec,²⁾ že mínění Czyhlarzovo není opřeno žádným důkazem, a že ústav obvěnění znám je stejně právu ruskému, polskému a litevskému. Obšírnou prací Winiarzovou³⁾ o právu polském jest jen dotvrzeno, že u Poláků pla-

¹⁾ Ehel.Güterrecht. 33. — ²⁾ Neděl 88. — ³⁾ Pol. pr. majątkowe małżenkie.

tily zásady obdobné jako u nás. Ostatně již před Czyhlarzem byl u nás Hanel ⁴⁾ zcela správného mínění, srovnává poměry české s právy slovanskými, s nimiž právo české má společný kořen. Názor jeho byl Czyhlarzem ⁵⁾ nesprávným způsobem a bezdůvodně odbyt, poukazem na právníkou povahu českého věna a německé morgengabe, které prý jsou stejny. Nesmí se však zapomínati, že vlastně celá právníká konstrukce, jak ji na příklad podává Czyhlarz str. 74., neznamená nic jiného než natahování domácích, středověkých zásad na právníké pojmy římské a to způsobem silně násilným. — Dnes jsme si toho vědomi, že právo středověké, pokud přímo římské pojmy nerecipovalo, takových přesných římským odpovídajících pojmů nemělo, nýbrž že jeho formy byly neurčitější a proto podajnější, jak toho tehdejší málo pokročilé formy hospodářské vyžadovaly.

Poukaz Czyhlarzův na užívání „morgengabe“ pro obvěnění nepřesvědčuje proto, že jedná se ve všech případech tam uvedených ⁶⁾ o panovníka, a to pravidelně ještě při smlouvě s osobou mimo zemi, na př. v Brunšvicu žijící, kde patrně užito práva cizího.

Hlavním důkazem Czyhlarzovým má býti recepce třetiny věnné. Podává proto nejprve řadu případů z let 1396—1480 z vídeňských knih městských, v nichž přichází zásada třetiny věnné. Stejnou zásadu nachází v právu brněnském městském, ⁷⁾ a v zemských deskách českých a moravských, z nichž podává zápisy z let 1349—1406. Tím má býti vůbec závislost celého práva manželského na jihoněmeckém dokázána; neboť toto je starší, prostředkem brněnského práva městského se dostalo do Čech, v jihoněmeckém právu se přesně rozlišuje, v českém nikoli, a konečně celé právo manželské má vůbec ráz německý.

Tento důkaz mohl Czyhlarz považovati jen proto za dostatečný, že nedbal staršího vývoje u nás, patrně ho neznaje, a tu vyplnil prostě nedostatek ten spojením s právem jihoněmeckým. Jak však z předchozího našeho pojednání jest patrné, jest vývoj domácí úplný, přecházejí z nejstarších forem sňatku únosového a kupního ve sňatek smluvní, kde v starší době platí se cena za ženu, a kde později s vývojem nových poměrů sociálních naopak žena dostává přínos jako odbytne za ztrátu práva dědického, kde však také rodina se o ni

⁴⁾ Věno str. 794 a n. — ⁵⁾ Str. 34. p. 8. — ⁶⁾ Str. 34. p. 6. a 7.

⁷⁾ Brünner Schöffenbuch čl. 201. „Promissio dotalicii est arbitraria, secundum voluntatem promittentis possibiliter minui vel augeri, consuevit tamen frequenter maritus in parte tercia plus uxori pro dote promittere quam econtra solet...“

stará, dávajíc jí tento přínos a obvěnění mužem slibované zajistiti. Stejným způsobem bylo tomu i v Polsku,⁸⁾ kde věno a posag byly smlouvou zajišťovány, při čemž věno bylo rovno posagu:

D. fassus est recepisse C marc. dotis, vulgariter posag, post eandem Halcam uxorem suam, racione cūjus domine alias L marc. assignavit racione dotalicii in tota sua hereditate (r. 1397).

A. recipiens C marc. racione dotis, Agnete uxori racione dotis et dotalicii CC marc. assignavit (r. 1397).⁹⁾

Nestačí tudíž odkaz Czyhlarzův nikterak k tomu, aby mohla sama zásada, smlouvou zaručovati věno a obvěnění, býti považována za německou.

Naopak z celkového vývoje historického lze určitě prohlásiti zásadu tu za zásadu domácího práva, vyvinuvší se u nás na našich základech souběžně s právy ostatními slovanskými. Charakteristickým zjevem zůstává proti právům německým naprostý nedostatek ustanovení o zákonném nároku na obvěnění.

Jiná otázka jest ovšem, je-li třetina věnná českého původu neb recipována z německého. Schröder¹⁰⁾ prohlašuje ji za českou, Czyhlarz rozhoduje se pro recepci z jihoněmeckého. Časově nedá se mnoho stanoviti. Pro oboje máme doklady z druhé polovice XIV. století. Odkaz Czyhlarzův na starší právo bavorsko-alamanské nemá významu, poněvadž tam se nevyskytuje třetina. Třetinu věnnou nacházíme pouze v právu vídeňském, brněnském a moravsko-českém zemském. Že není třetina ta starého slovanského původu, patrně z toho, že v právu polském a jinde se nevyskytá.¹¹⁾ Právě tak nevyskytá se však v právu rakouském mimo Vídeň.¹²⁾ Také ve Slezsku Horním zůstává zásada, že věno a obvěnění mají býti stejnými.¹³⁾ Ale i v Čechách a na Moravě není zásada třetiny výhradnou; z celé řady zápisů jest patrné, že i tam užíváno i tenkrát, když nejednalo

⁸⁾ Winiarz l. c. 10—12.

⁹⁾ Hube, Pr. pol. we wieku XIV. str. 79 a 80.

¹⁰⁾ . . . die deutschen Einwanderer das Drittheilsrecht in Böhmen und Mähren als czechisches Recht kennen gelernt haben, und dass es von da aus nach Meissen, Schlesien und dem Kottbuser Lande gekommen ist“ (Geschichte d. eh. Güterrechts II. 3. 97.)

¹¹⁾ Winiarz, l. c. 12. — V uherském právu řídí se obvěnění stavem a majetkem manžela, a tím, po kolikáté vstupuje žena v manželství. Kadlec, Tripartitum 255.

¹²⁾ Později se „Widerlage“ rovná „Heiratsgut“. Bartsch l. c. 32.

¹³⁾ Zřízení Opolsko-Ratibořské X.

se o vdovu podruhé se vdávající, obvěnění bez třetiny.¹⁴⁾ Přesná a jistá konkluse se stanoviti nedá, hledíc však k ustanovení statut Conradi¹⁵⁾ a také k třetině správní, v českých zemích obvyklé, jest domácí původ třetiny věnné skoro pravděpodobnější než její recepce.

Ve dvou otázkách jest v českém právu manželském patrný vliv saského práva, totiž v ustanovení o zákonném nároku vdovy na určité druhy svršků a v instituci příjemců věna.

V zákonném nároku ženy na určité druhy svršků, v pozůstatosti manželově nalezených, jest kombinován dvojnásobný cizí element: jednak „Gerade“, jednak dar jitřní ze zákona.¹⁶⁾ Kombinace podobná je již v knihách distinkčních,¹⁷⁾ a dostala se odtud do všech téměř pramenů slezských.¹⁸⁾ Ze Slezska přišla na Moravu a do Čech, přičemž na Moravě měla objem daleko širší a také déle se udržela nežli v Čechách, kde, jak jsme viděli, záhy vymizela.

Stejnou cestou se k nám dostali také poručníci neb příjemci věna. Starší právo české nezná jiného obmezení ženy mimo moc mužovu, později však objevuje se u nás, jak jsme viděli, osoba s větší neb menší pravomocí, obmezující ženu ve volnosti jejího jednání. V hornoslezských právech a do konce století XV. i na Opavsku označuje se osoba ta jako poručník věna, na Moravě a v Čechách mluví se o příjemci. Kdežto však v Čechách práva příjemcova jsou velmi obmezena, a funkce je vlastně: býti správcem převodu obvěnění t. j. ručiti za obvěnění v tomto případě, na Moravě příjemce má na sobě všechny znaky poručníka. Jak jsme viděli svrchu, vystupuje příjemce na Moravě v druhé polovici čtrnáctého století. Je to nepo-

¹⁴⁾ Srov. § 7.

¹⁵⁾ „Quando aliquis nobilis capitur in furto, et suspenditur, et non habet prolem, hereditas ipsius regi cedat; et si aliquis capitur in manifesto furto, uxor eius tertiam partem habeat“ (§ 15).

¹⁶⁾ „Sô nimmt sie allez, daz zu Gerâde hôret; daz sint alle schâf und gense und casten mit ufgehabeten liden, alle garn, bette, phule, kussene, linlachen, tischlachen, twêlen, badelachen, beckene, lûchtere, lin und alle wibliche kleidere, vingerlîn, armgold, schapil, saltere und alle bâche, die zu gotis dînste hôren, sidelen, laden, tepte, umbehangen, rucklachen und al gebende. Noch ist mangerhande cleinôte, al en nenne ich es sunderliche nicht: als bursten, schêreu, spiegele, nizkemme . . .“ Sep. I. 24. § 3. — Srov. také Schröder II. 3. str. 335 a násl.

¹⁷⁾ Kn. Dist. I, 9, 1.

¹⁸⁾ Slez. pr. zemské čl. 37 a 45 (ed. Gaupp); Neumarkter Rechtsbuch (ed. Meinardus) cap. 89; Magdeburg-Breslauer Schöffengericht. IV, 2, 10 (ed. Laband); Olešnické zřízení III. 8 a j.

píratelně též poručník, který vystupuje při saské „Ursale“¹⁹⁾ a který odtamtud také byl přejat a domácímu právu jen přizpůsoben. Receptce ta byla proto neobyčejně snadná, že saská „Ursale“ vůbec v mnohém je podobna českému dotalicii. Účelem receptce bylo patrně odstraniti aspoň částečně nebezpečství ztráty obvěnění, ženě hrozcí.

§ 18. Změny zavedené Zřízeními obnovenými.

Jako ve všem přinesla Zřízení obnovená a deklaratorie k nim vydané změny podstatné, tak tomu bylo i v manželském právu majetkovém. Změny, které zde provedeny, mají hlavní svůj zdroj v částečném nahrazení zásad domácích zásadami obecného práva. Zároveň provedena skoro naprostá unifikace ustanovení českých a moravských a tím odstraněny rozdíly mezi oběma zeměmi dosud vládající.

Kdežto dosud vzdor všem změnám do značné míry podkladem práva dědického, a tím i jiných práv, byl nedíl, zrušuje Zřízení obnovené význam nedílu v tomto směru úplně.¹⁾ Právo dědické spočívá od té doby pouze na příbuzenství a na manželství.²⁾ Ze starého práva zůstalo ustanovení, že dcery pravidelně dědí jen v nedostatku synů. Při pozůstalosti otcově mají dcery konkurující se syny, pouze nárok na přiměřenou, číselně zase nestanovenou dos (věno).³⁾ Není-li synů, dědí dle starého způsobu dcery.⁴⁾ Při pozůstalosti matčině dědí dcery sice rovným dílem se syny movitostí,⁵⁾ v nemovitostech však ustupují zase synům.⁶⁾ Jedná-li se o pozůstalost synovu, a tato sestává pouze z movitostí, mají dědicové mužští i ženští stejné

¹⁹⁾ „Ursale war . . . eine im Ehevertrage vereinbarte Uebertragung von Immobilien des Mannes an die Frau, vollzogen durch Auflassung zu Händen eines Specialvormunds um ihr und ihren Erben Ersatz zu gewähren für ihre nicht zur Gerade gehörigen Mobilien, insbesondere für Kapitalien, welche durch die Ehe in das Eigenthum des Mannes übergiengen.“ Schröder II. 3, 359. Srov. také Ssp. I. 44; I. 47, § 2.

¹⁾ „ . . . dotčenou moc takových společenství, jenž v nedílných statcích zůstávají, tímto našim zřízením dokonce vyzdvihovati, rušiti a zase naproti nařizovati, a tomu milostivě chtíti ráčime, co se dědictví dotýče, aby se v tom veš oznamého o nápadích rádu, a v takovém společenství jako náké obzvláštní k nápadu přičiny nešetřilo . . . “ Č. O. Z. P. 2; M. O. Z. 467.

²⁾ Č. O. Z. oddělení O; M. O. Z. titul LXXX.

³⁾ Č. O. Z. O 25, 33; P 17, 20; M. O. Z. 440, 448, 482, 485; Dekl. Kk. 4-6; Gg. 9; Ji 23.

⁴⁾ Č. O. Z. O 32; M. O. Z. 447; Dekl. Kk. 7-9.

⁵⁾ Dekl. Kk. 11.

⁶⁾ Č. O. Z. O 34; M. O. Z. 449; Dekl. Kk. 10.

právo; ⁷⁾ jsou-li tu však nemovitosti, mají ohledně těchto přednost osoby mužské, začež připadají dědicům ženským dvě třetiny, dědicům mužským pouze jedna třetina movitostí. ⁸⁾ Pozůstalost dcery liší se potud od synovské, že movitosti připadají vždy oběma skupinám dědiců mužských i ženských na polovici, v nemovitostech však při této jako při oné přednost mají dědicové mužští. ⁹⁾ Mezi ostatními vzdálenějšími příbuznými mají přednost dědicové po meči před dědici po přeslici a v obou třídách zase mužové před ženami. ¹⁰⁾

Volnost ženy v jednání právním zachována úplně, ¹¹⁾ zároveň zrušeno i obmezení ženy větou „žena jest vězeň“, a nedovoleno už ženě, aby odvolávajíc se na donucení právní jednání za manželství předsevzatá po ukončení jeho za neplatná prohlášovala. ¹²⁾

Základem manželského práva majetkového zůstávala i na dále smlouva manželská, kterou se jednak věno (Heimsteuer, Heiratsgut), jednak obvěnění (Leibgeding) stanovovalo. ¹³⁾ Smlouvou tou bývala stanovována nejčastěji zástava pro obvěnění. ¹⁴⁾ Nebylo-li o obvěnění smlouvou postaráno, neplatilo ani staré české vznesení, které výslovně zrušeno, ¹⁵⁾ ani římská hypotéka. ¹⁶⁾

Za manželství mohli manželé kdykoliv smlouvu manželskou zrušiti aneb změnit na základě vzájemné dohody. ¹⁷⁾ Výše obvěnění ob-

⁷⁾ Dekl. Kk. 20.

⁸⁾ Č. O. Z. O 35; M. O. Z. 450; Dekl. Kk. 14–17.

⁹⁾ Dekl. Kk. 24–27.

¹⁰⁾ Č. O. Z. O 31, 39, 40, 42; M. O. Z. 446, 454, 455, 457; Dekl. Kk. 32 33, 35.

¹¹⁾ Žena může „für sich selbst ohne Zutat ihres Mannes oder eines Curatoris, nach ihrem Willen allerley ehrbare Contract und Handlungen zuschliessen und aufzurichten“ Dekl. Gg. 12.

¹²⁾ „Která by žena muži svému anebo někomu jinému statek svůj prodala a o něj se smluvila, nemůž potom takovému trhu (tím se zastírajíc, že jest tehdáž pod mocí a správou muže svého zůstávala) odvolávati, ale vezmouc summu podle prodaje na ní přestati.“ Č. O. Z. M 45; M. O. Z. 394.

¹³⁾ Č. O. Z. oddělení M; M. O. Z. titul LXXVIII.

¹⁴⁾ Č. O. Z. M 32; M. O. Z. 381. Třetina věnná zůstala dle Č. O. Z. M 33; na Moravě ustavení to bylo vypuštěno.

¹⁵⁾ „A jakož v dědičném našem království Českém až posavad tak se zachovávalo, když kdo příteli svému dobře činiti a jej oženíti chtěl, z obzvláštního přátelství přínos nevěsty do obytu udělal, že tudy nevěstě, nebyla-li jest při smlouvách svatebních věnem opatřena, věnem povinen byl . . . . aby podnes žádný takovou náhradou a plněním věna povinen nebyl, leč by se v tom sám světle a patrně pronesl a podvolil.“ Č. O. Z. M 34; M. O. Z. 383.

¹⁶⁾ Adnotationes theor. pract. I. p. 684.

¹⁷⁾ Dekl. Kk. 38.

mezena stanovením, že ženich nevěstě nesmí smlouvou více na případ smrti zajistiti než jednu čtvrtinu, nevěsta ženichovi jen jednu polovici.¹⁸⁾ Darování mezi živými obmezeno bylo předpisy o povinném díle dětí.¹⁹⁾

Při rozloučení manželství smrtí mužovou má žena nárok na své obvěnění, v jehož držbu byla listem obranním uvedena,²⁰⁾ a na to, co jí od muže bylo testamentem zapsáno.²¹⁾ Podobně i muž má v prvé řadě držeti se testamentu. Není-li tímto způsobem o přežívajícího manžela neb manželku postaráno,²²⁾ má tento právo na successi ze zákona. Je-li zůstavitel bohat, a pozůstalý manžel chud, a bylo-li mezi nimi honestum matrimonium,²³⁾ má pozůstalý nárok na povinný díl, a to ve výši jedné čtvrtiny celé pozůstalosti.²⁴⁾

Jak v Čechách již dříve bylo stanoveno starými zřízeními zemskými,²⁵⁾ tak Zřízením obnoveným zavedeno i na Moravu zrušení starého nároku ženy na některé nábytky a svršky.²⁶⁾

¹⁸⁾ Dekl. Gg. 4—6.

¹⁹⁾ Č. O. Z. M 35; M. O. Z. 384.

²⁰⁾ Č. O. Z. M 38; M. O. Z. 387.

²¹⁾ Dekl. Kk. 42.

²²⁾ Okolnost tu nutno dokázati Dekl. Gg. 3; Kk. 38, 39.

²³⁾ Č. O. Z. O 48, 49; M. O. Z. 463, 464; Dekl. Kk. 41.

²⁴⁾ Č. O. Z. O 48, 49; M. O. Z. 463, 464; Dekl. Kk. 37, 39, 40, 42.

²⁵⁾ Czyhlarz (l. c. 131) myslí, že se to stalo teprve nyní, avšak místo samo jest přejato již ze Zřízení 1564.

²⁶⁾ Č. O. Z. M 36; M. O. Z. 385; Dekl. Gg. 7, 8.

Literatura.

- Bantkie J.*, Prawo prywatne polskie. Varšava 1851.
- Bartsch R.*, Eheliches Güterrecht im Erz. Oesterreich im XVI. Jahrhundert. Lipsko 1905.
- Brandl V.*, Právní postavení ženského pohlaví v Čechách. Právník IX.
- Burzyński P.*, Prawo polskie prywatne. I.—II. Krakov 1867—1871.
- Czyhlarz K. v.*, Zur Geschichte des ehelichen Güterrechts im böhmisch-mährischen Landrecht. Lipsko 1883.
- Čelakovský J.*, Das Heimfallsrecht auf dem freivererblichen Vermögen in Böhmen. Praha 1882.
- Právo odúmrtné k zpuným statkům v Čechách. Právník XXI.
- Frind A.*, Die Kirchengeschichte Böhmens I.—IV. Praha 1864—1878.
- Hanel J.*, Věno. Právník X. a XI.
- Hube R.*, Prawo polskie w wieku trzynastym. Varšava 1874.
- Prawo polskie w wieku XIV. I.—II. Varšava 1881—1886.
- Ivanšev N.*, Idea o osobnosti podle starých práv českých a skandinávských. ČČM. 1843 a 1844.
- Jičínský K.*, Vývin českého právnictví. Praha 1862.
- Jireček H.*, Slovanské právo I.—III. Praha 1863—1872.
- Kadlec K.*, Rodinný nedíl. Praha 1898.
- K Slovu o záduze. Praha 1900.
- Rodinný nedíl ve světle dat srovnávacích dějin právních. Brno 1901.
- Verböczyovo Tripartitum a soukromé právo uherské i chorvatské šlechty v něm obsažené. Rozpr. Čes. ak. I. tř. X. roč. 1902.
- Kaindl*, Ueber die angebliche Vielweiberei bei den alten Böhmen. Mit. d. V. f. G. d. D. in Böhmen XXXI.
- Kalousek J.*, O staročeském právu dědickém. Rozpravy České akademie I. tř. III. ř.
- Kameníček Fr.*, Glossy k věnnému a vdovskému právu moravskému na statcích svobodných za XVI. století. Gollova Pocta 1906.
- Zemské sněmy a sjezdy moravské I.—III. Brno 1900—1905.
- Kapras J.*, K dějinám českého zástavního práva. Praha 1903.
- Poručenství nad sirotky v právu českém. Praha 1904.
- Lippert J.*, Socialgeschichte Böhmens in vorhusitischer Zeit. I.—II. Praha 1896—1898.
- Peisker J.*, Slovo o záduze. Praha 1899.
- Ruber F.*, Beiträge zur Geschichte des Vormundschaftsrechtes. 2. vydání. Brno 1895.
- Schreuer H.*, Untersuchungen zur Verfassungsgeschichte der böhm. Sagenzeit. Schmollers Forschungen XX. 1902.

- Schröder R.*, Geschichte des ehelichen Güterrechts in Deutschland. I.—II. Štětín 1863 až 1874.
- Spevec J.*, Ženitbeno imovinsko pravo. D. I. Záhřeb 1888.
- Strobach*, O právech pohlaví ženského. ČČM. 1844.
- Vacek Fr.*, Sociální dějiny české doby starší. Praha 1905.
- Vocel J. E.*, Postavení ženského pohlaví v právu českém. Právník I.
— O staročeském dědickém právu. Poj. k. č. sp. n. ř. V. sv. XI. 1861.
- Winiarz A.*, Polskie prawo majątkowe małżeńskie w wiekach średnich. Akademia Krakovská 1898.
- Zibrt Č.*, Listy z českých dějin kulturních. Praha 1891.

Prameny.

- Archiv český* (A. Č.) I.—XXIV. Praha 1840—1908; zvláště dle něho: Zřízení Vladislavské (V.) a Knížky nálezů soudu zemského (XIX.).
- Boczek, Chytil, Chlumecký, Brandl, Bretholz*, Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae I.—XVI. Brno 1836—1902.
- Brandl V.*, Kniha Drnovská. Brno 1868.
— Kniha Rožmberská. Praha 1872.
— Kniha Tovačovská. Brno 1868.
— Libri citacionum et sentenciarum I.—VI. Brno 1872—1895.
— Žerotinovi zápisové o soudě panském. I.—II. Brno 1866—1872.
- Declaratorien und Novellen z r. 1640 dle vydání z r. 1753.
- Desky Krnovské (u zemského soudu Opavského).
- Emler*, Reliquiae tabularum terrae regni Bohemiae. I.—II. Praha 1870—1872.
- Erben-Emler*, Regesta Bohemiae et Moraviae. I.—IV. Praha 1855—1892.
- Fontes rerum bohemicarum. I.—II. Praha 1873 a n.
- Friedrich*, Codex epistolaris regni Bohemiae. I. Praha 1907.
- Höfster*, Concilia Pragensia. Poj. k. č. sp. n. XII. 1862.
- Chlumecký, Chytil, Demuth, Wolfskron*, Die Landtafel des Marg. Mähren. I. Cuda Brunensis, II. C. Olomucensis. Brno 1856.
- Jireček H.*, Codex juris Bohemici 1867—1898. Dle něho citováno: Majestas Carolina, Řád práva zemského, Ondřej z Dubé; Zřízení zemská 1530, 1549, a 1564; Obnovená zřízení pro Čechy i pro Moravu.
- Kapras J.*, Pozůstatky knih zemského práva Opavského. I. Knihy přední. II. Desky zemské. Praha 1906—1908.
- Matriky Opolsko Ratibořské v státním archivu Vratislavském.
- Novák J.*, Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně. Hist. arch. čes. 22.
- Tadra*, Akta konsistoře pražské I.—VI. Praha 1893—1901,
— Cancellaria Johannis Noviforensis. (Archiv f. oest. Gesch. sv. 68.)
— Summa Gerhardi. Vídeň 1882.
— Summa Cancellariae. Praha 1895.
- Zřízení zemská Moravská z r. 1535, 1545, 1562 a 1604.
- Zřízení zemské Opolsko-Ratibořské z r. 1563.
- Zřízení zemské Těšínské z r. 1592.

OBSAH:

	Strana.
Úvod.	
§ 1. Manželství v starší době	1
§ 2. Rodinný nedíl a právo žen k němu	7
§ 3. Způsobilost žen k právům a k činům právním	14
Část I. Věno.	
§ 4. Pojem věna, nárok na ně a předměty věnné	19
§ 5. Ustanovení a právní poměry věna	25
Část II. Obvénění.	
§ 6. Pojem obvénění	29
§ 7. Obvénění smlouvou svatební stanovené	31
§ 8. Vznesení věna	41
§ 9. Zvláštní způsoby obvénění	46
Část III. Právní poměry za trvání svazku manželského.	
§ 10. Právní postavení manželky	48
§ 11. Obvénění za trvání manželství	54
§ 12. Příjemce věna (obvénění)	60
§ 13. Spolek mezi manžely	63
Část IV. Právní poměry po zrušení svazku manželského.	
§ 14. Obvénění po zrušení svazku manželského	66
§ 15. Svršky a nábytky	72
§ 16. Ostatní právní poměry po zrušení svazku manželského	73
Závěr.	
§ 17. Poměr českého majetkového práva manželského k jihoněmeckému a saskému	76
§ 18. Změny zavedené Zřízeními obnovenými	80
Literatura	83
Prameny	84

